

T.C.

EGE ÜNİVERSİTESİ

EDEBİYAT FAKÜLTESİ

SANAT TARİHİ BÖLÜMÜ

MİMARLIK TARİHİ ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

(Prof. Dr. İNCİ KUYULU ERSOY)

III. SINIF

ZONGULDAK'TA DİNİ ve SİVİL MİMARİ ÖRNEKLERİ

HAZIRLAYAN: BURAK GÖKTEPE

07-08-9191

İçindekiler

Önsöz.....	8
1.Giriş	9
2. ZONGULDAK’IN TARİHİ VE COĞRAFİ DURUMU	10
2.1.Zonguldak Tarihi	10
2.2.Zonguldak Coğrafi Durumu	11
3.ZONGULDAK DİNİ MİMARİ ÖRNEKLERİ	12
3.1.KİLİSEDEN CAMİYE DÖNÜŞTÜRÜLEN YAPILAR	12
3.1.1.ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ)	12
3.1.1.1.YAPININ TARİHİ.....	13
3.1.1.2.YAPININ PLANI	14
3.1.1.3.MALZEME	16
3.1.1.4.KUZEY CEPHE	17
3.1.1.5.GÜNEY CEPHE.....	20
3.1.1.6.SÜSLEME.....	23
3.2.ZONGULDAK DEVREK İLÇESİ ŞEMİ PAŞA CAMİ (MERKEZ YENİ CAMİ)	27
3.2.1.YAPININ TARİHİ.....	27
3.2.2.YAPININ PLANI	28
3.2.3.MALZEME	32
3.2.4.CEPHE DUVARLARI	32
3.2.4.1.KUZEY CEPHE	32
3.2.4.2.GÜNEY CEPHE (MİHRAP DUVARI)	33

3.3.ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ AZİZİYE CAMİ	36
3.3.1.PLAN	37
3.3.2.MALZEME	39
3.3.3.KUZEY CEPHE	39
3.3.4.BATI CEPHE	39
3.3.5.GÜNEY CEPHE	40
3.3.6.DOĞU CEPHE	41
3.3.7.CAMİNİN BÖLÜMLERİNDE VE ÖĞELERİNDE SÜSLEME (BEZEME) DÜZENİ.....	43
3.3.7.1.SON CEMAAT YERİ VE KADINLAR MAHFİLİ (GALERİ KATI) KATININ SÜSLEME DÜZENİ.....	43
3.3.7.2.KUBBE VE KUBBE GEÇİŞLERİNDEKİ SÜSLEME DÜZENİ	45
3.3.7.3.HARİM MEKÂNI	46
3.3.7.4.DOĞU VE BATI YARIM KUBBELİ MEKÂNLARDAKİ SÜSLEME DÜZENİ	46
3.3.ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ'NDE YER ALAN KİLİSE	49
3.3.1.TARİHİ	49
3.3.2.PLAN	51
3.3.3.Malzeme	51
3.3.4.Doğu Cephe	52
3.3.5.Batı Cephesi	52
3.3.6.Kuzey Cephe	53
3.3.7.Güney Cephe	53
4.ZONGULDAK SİVİL MİMARİ ÖRNEKLER	54
4.1.ZONGULDAK İLİNDE YER ALAN HAMAM YAPILARI	54
4.1.2.ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİNDE YER ALAN ALİ AĞA HAMAMI	54
4.1.2.1.TARİHİ	55

4.1.2.2.PLAN	55
4.1.2.2.1.PLANDA YER ALAN BÖLÜMLER.....	56
4.1.2.3.Malzeme.....	59
4.1.2.4. CEPHE DÜZENİ	59
4.1.2.5.SÜSLEME.....	59
514.1.2.6.DEĞERLENDİRME.....	59
4.2.ZONGULDAK İLİNDE YER ALAN KÖPRÜ YAPILARI	60
4.2.1.ZONGULDAK MERKEZ İLÇE ANKARA KÖPRÜSÜ.....	60
4.2.1.1.TARİHİ, TANIMI ve MALZEMESİ.....	60
4.3.ZONGULDAK İLİNDE YER ALAN SANAYİ YAPILARI	63
4.3.1.ZONGULDAK İLİNDE BULUNAN LAVUAR TESİSİ.....	63
4.3.1.1.ZONGULDAK MERKEZ İLÇE LAVUAR (KÖMÜR YIKAMA) TESİSİ.....	63
4.3.1.1.1.TARİHİ, TANIMI VE MALZEMESİ	63
4.3.1.1.2.TÜRKİYE TAŞKÖMÜRÜ KURUMU LAVUARLARI HAKKINDA GENEL BİLGİLER	64
4.3.1.1.3.LAVUAR TESİSİ HAKKINDA ve ÇALIŞMA SİSTEMİ HAKKINDA BİLGİ	64
4.3.1.1.3.1.Tüvenan-Brüt Kömür Silolama ve Nakil Ünitesi (Kriblaj Ünitesi)	65
4.3.1.1.3.1.1.Yıkama Üniteleri	65
4.3.1.1.3.1.2.Filtrasyon Ünitesi.....	66
4.3.1.1.3.1.3.Yükleme Ünitesi	66
4.3.1.1.3.1.4.Laboratuar Ünitesi	66
4.4.ZONGULDAK İLİNDE YER ALAN SAHİL YAPILARI	67
4.4.1.ZONGULDAK MERKEZ İLÇE ŞARJÖMAN (KÖMÜR YÜKLEME İSKELESİ)	67
4.4.1.1.TARİHİ ve PLANI.....	67
4.5.ZONGULDAK İL MERKEZİNDE VE DEVREK İLÇESİNDE YER ALAN KONUTLAR.....	69

4.5.1.ZONGULDAK MERKEZ İLÇE I NOLU KONUT	69
4.5.1.1.Tarihçesi	69
4.5.1.2.Giriş ve Cepheler	69
4.5.1.2.1.Giriş	69
4.5.1.2.2.Doğu Cephe	70
4.5.1.2.3.Güney Cephe	71
4.5.2.ZONGULDAK MERKEZ İLÇE II NOLU KONUT	73
4.5.2.1.Tarihçesi	73
4.5.2.2. Plan, Giriş ve Cepheler.....	74
4.5.2.2.1.Plan.....	74
4.5.2.2.2.Güney Cephe (Giriş Cephesi).....	74
4.5.2.2.3.Batı Cephe	75
4.5.2.2.4.Doğu Cephe	75
4.5.2.2.5.Kuzey Cephe	76
4.5.3.ZONGULDAK MERKEZ İLÇE III NOLU KONUT.....	77
4.5.3.1.Tarihçesi	78
4.5.3.2.Plan, Giriş ve Cepheler	78
4.5.3.2.1.Plan.....	78
4.5.3.2.2.Girişler	78
4.5.3.2.3.Kuzey Cephe	78
4.5.3.2.4.Güney Cephe	80
4.5.3.2.5.Doğu Cephe	80
4.5.4. ZONGULDAK DEVREK İLÇESİ I NOLU KONUT	81
4.5.4.1.Tarihçe.....	81

4.5.4. 2.Plan, Giriş ve Cepheler.....	81
4.5.4.2.1.Plan ve Giriş.....	81
4.5.4.2.2.Kuzey Cephe	82
4.5.4.2.3.Güney Cephe	82
4.5.4.2.4.Batı Cephe	83
4.5.4.2.5.Doğu Cephe	83
4.5.5.ZONGULDAK DEVREK İLÇESİ II NOLU KONUT	84
4.5.5.1.Tarihçe	84
4.5.5.2.Plan, Giriş ve Cepheler	85
4.5.5.2.1.Plan ve Girişler.....	85
4.5.5.2.2.Kuzey Cephe	85
4.5.5.2.3.Doğu Cephe	86
4.5.5.2.4.Batı Cephe	86
5.Zonguldak Dini ve Sivil Mimari Yapılarda Genel Değerlendirme ve Sonuç	87

6.KAYNAKÇA	89
6.1.Kitap ve Ansiklopedik Kaynaklar	89
6.1.1.Kitap	89
6.1.2.Ansiklopedik Kaynaklar	90
6.2.Tezler	91
6.3.İnternet Kaynakları	91
6.4. Süreli Yayınlar	91
6.5.Bildiriler	92
7.Yazar Hakkında	92

ÖNSÖZ

Bu çalışmaya Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nün Mimarlık Tarihi ve Araştırma Yöntemleri I dersi kapsamında başlanmıştır. Bu araştırma çerçevesinde ülkemizin sahip olduğu zengin tarihi içerisinde yer almakta olan mimari zenginliğimizi tanıtmaya, kayıt altına alma ve bu değerlerimize bir nebze katkıda bulunma amacı güdülmüştür.

Her geçen gün teknolojinin gelişmesiyle birlikte mimaride büyük teknik ilerleme kaydedilmektedir. Fakat bu topraklarda bizden önce yaşamış olan atalarımızın, bize miras bıraktıkları eserleri koruyamamakla birlikte, onlara zarar vermekte ve tahrip olmalarına sebep olmaktayız. En azından okumakta olduğum "Sanat Tarihi Bölümü" sayesinde bu eserlere saygı gösterme, onları yorumlayabilme ve koruyabilme yetisi kazandığıma inanıyorum ve aldığım eğitim sonucunda çevremdeki insanlara bu birikimi aktararak onların da bilgi sahibi olmalarını sağlayabilmekteyim.

Ben de bu ders kapsamında doğduğum, büyüdüğüm şehir, madencilerin diyarı, demir-çelik sanayinin enerji kaynağı olan ve karaelmas olarak şerefliendirilen taşkömürü memleketi Zonguldak vilayetini tanıtmaya karar verdim. Almış olduğum seminer ödevimin başlığını da Sayın hocam Prof. Dr. İnci Kuyulu Ersoy'un da onayını alarak "**Zonguldak'ta Dini ve Sivil Mimari Örnekleri**" olarak seçtim.

Prof. Dr. İnci Kuyulu Ersoy başta olmak üzere, her zaman yanımda olan sevgili aileme, kuzenlerim Aslı Kurt Odabaşı, Yeliz Kurt Kavçın ve değerli eşi İsmet Kavçın, İbrahim Medeni, aile dostu Recep Kocabacak, yazım aşamasında yardım eden sınıf arkadaşlarım Burhan Kurşun ve Ebuzer Gümüş, ev sahiplerinden Orhan Yılmaz, T.C.İller Bankası Müdür Yardımcılarından Şeref Kocabacak, İller Bankası Kastamonu Bölge Müdürü Adil Ünal, Kastamonu Vakıflar Bölge Müdürlüğü çalışanlarına, Zonguldak İl Kültür ve Turizm Müdürü Zekai Kasap ve Zonguldak İl Halk Kütüphanesi çalışanlarına, Abidat Restorasyon Ltd. ve Anıt Mimarlık şirketlerine teşekkürlerimi sunuyorum.

BURAK GÖKTEPE

ZONGULDAK, 2011

1.GİRİŞ

İnsanoğlunun dünyaya ilk günden itibaren daima barınmaya ve korunmaya olan ihtiyaçlarını giderebilmeye çalışmıştır. İlk insanlarla birlikte başlayan bu ihtiyaçlar sonucunda mimari faaliyetlerin ilk emekleme dönemi de başlamış oldu. Bu emekleme dönemiyle başlayan tarihsel süreç zamanla değişmiştir. İnsanların bilgi seviyeleri artıkça mimaride uygulamalar ya değişmiş ya da ilk planlamalar geliştirilmiştir. Çağlar boyunca devletler kurulmuş yerine yeni devletler kurulmuştur. Her devlet kendi özgün mimarisini oluşturmuştur. Çünkü kendi kimliklerinin ve zenginliklerini yansıtabilmelerinin yollarından biride bu idi. Mimari unsurlar devletlerin bir bakıma kimlikleriydi. Devletin başında bulunan imparatorlar, krallar, han ve hakanlar, vezirler, senatörler kendilerini halklarına iyi göstermek için yine bu yöntemi seçmişlerdir. İnsanların dini vecibelerini de yerine getirebilmek amacıyla kilise, tapınak, cami, medrese, katedral gibi yapılarını yapmıştır. Bunların içini ve dışını daha gösterişli ve zengin hale getirmeye çalışmışlardır. İşte böyle bir gelişme gösteren mimaride değişimler ve gelişmeler de devam edecektir.

Bu araştırmaya öncelikle kendi doğup büyüdüğüm, ilk nefes aldığım, hayatta ilkini yaşadığım birçok şeyin ev sahibi olmasından dolayı memleketimi seçmemdeki en büyük etkenlerdir. Çalışma konusu kapsamında Zonguldak'ın tarihi ve sahip olduğu mirasın zengin olduğunu en azından bu araştırma ödevi ile bir nebze olsa da katkıda bulunduğuma inanmaktayım. Zonguldak'ta yaşayan insanlar sahip olduğu tarihe tanıklık etmiş olan yapılarına ülkemizin diğer bölgelerinde olduğu gibi büyük oranda kayıtsız kalmaktadırlar. Bu anlayışın biraz daha değişmesi için seminer ödevini yapmaya başladım. Yaptığım çalışmaya öncelikle hangi tür ve amaçta olan yapıları türlerine göre ayırdım. Daha sonra işlevlerine göre ayırmış olduğum yapılar hakkında kütüphane çalışması ile devam ettim. Yapıların yerlerini saptadıktan sonra fotoğraflama aşamasına geçtim. Bu aşamadan sonra yapılar ile ilgili kayıtların bulunduğu Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerine gidilerek eserler hakkında yayın kopyaları alındı.

Araştırma çalışmasının ilk bölümünde Zonguldak ve ilçelerinde yer alan dini yapılar kronolojik olarak sıralanmış ve hakkında elde edilen bilgiler yer almaktadır. Bu eserler arasında cami ve kilise yer almaktadır. Yapıların yazınsal ve yayınlardan alınan bilgiler yanında fotoğraflar ile pekiştirilmiştir. Yapıların malzemesi, planları, cepheleri ve süslemelerine ayrıntılı olarak değinilerek anlatılmaya çalışılmıştır. Yapılar hakkında bilgi sahibi olmak için yakınında yer alan esnaflardan da yararlanılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise sivil mimari örneklerle yer verilmiştir. Sivil mimari örnekler arasında hamam, köprü, iskele, sanayi yapısı ve konutlar bulunmaktadır. Bunlar da anıtsal niteliklerine göre sıralanarak hazırlanmıştır. Yapılar türlerine ayrıldıktan sonra bilgilerine ve kaynaklarda yer diğer örnekler ile karşılaştırmaları yapılmıştır. Sivil mimari örnekler arasında yer alan konut mimarisi örneklerinin sayısı fazla olduğundan belirgin ve karakteristik özellik taşıyanlar çalışma içerisinde yer almıştır.

Seminer ödevin son aşamasında dini ve sivil nitelikteki örneklerin genel özellikleri ele alınmış ve tanımlanmaya çalışılmıştır. Öncelikle dini mimari örnekler bu grupta diğer örnekler ile yazınsal kaynaklardan alınan bilgiler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Daha sonra en son olarak sonuç bölümünde tüm örneklerin oluşturduğu tarihi zenginlik içinde Zonguldak yöresine değinilmiştir.

2.ZONGULDAK'IN TARİHİ VE COĞRAFİ DURUMU

2.1.Zonguldak Tarihi

Zonguldak'ın bilinen tarihi M. Ö. 1000 yılının başlarına dayanmaktadır. M.Ö. 1200'lerde başlayan Ege göç kavimleri hareketi adı verilen ve Orta Avrupa'dan başlayarak İç Anadolu'ya kadar uzanan göçler sırasında, Hitit İmparatorluğunun yıkılmasından sonra Frig boylarından Bythin, Mariandyn ve Migdonlar'ın Zonguldak yöresine yerleşerek bölgenin ilk halkını oluşturmuşlardır. Frigler ve diğer boylar, birkaç yüzyıl boyunca siyasal bir birlik oluşturamamakla birlikte, yörenin güneyine düşen bölgelerde maden işletmeciliği ve el sanatlarında önemli gelişmeler kaydettiler. M.Ö. 7.yüzyılda Kafkaslardan Anadolu'ya giren Kimmerler ardı ardına düzenledikleri seferler sonucunda Frigya devletini ortadan kaldırmışlardır. Kimmerler de Lidya, Asur ve Med işgalleri sonucunda tutunamayarak Anadolu'dan ayrılmışlardır. M.Ö. 6.yüzyıl başlarında Lidya devleti kuzeye doğru genişleyerek, Zonguldak yöresinde bir üstünlük sağlamışlardır. Aynı yıllarda Megaralılar, Boıtyalılar Zonguldak yöresine gelerek, Karadeniz kıyılarından getirdikleri malları boşaltabilecekleri küçük ticari iskeleler kurmuşlardır. Bunlar arasında Ereğli, Amasra ve Filyos gibi koloniler vardı. Persler M.Ö. 546'da bölgedeki Lidya egemenliğine son verdi. Daha sonra bölgeye hâkim olan Persler yaklaşık olarak iki yüz on üç yıl boyunca burada kalmışlardır. M.Ö. 334'te Anadolu'ya gelen Makedonya Krallığı bölgedeki Pers devletinin siyasi varlığına son vermiştir. M.Ö. 70 yılına kadar da Makedonyalı subayların yönetiminde kalan bölge daha sonra Roma devletinin bir vilayeti haline gelmişti. 395'te ikiye ayrılan Roma Devleti'nin doğu kısmında kalan bölge Bizans olarak adlandırılmıştır. M.S. VII. yüzyılda bölge Opsikian Theması sınırları içinde yer almaktaydı. Sekizinci yüzyıl sonlarında müslüman Arapların akınları yöreyi sarstı. Bizans buraya yeterince önem veremekteydi Ama daha sonraları bu ilgisi gittikçe azaldı. Bölge dokuzuncu yüzyıl sonunda gelindiğinde Bizansın buradaki hâkimiyeti yavaş yavaş azalmakta idi.

11.yüzyıl sonunda Anadolu'ya gelen Türkler hâkim duruma gelmeye başladılar. Bu yüzyıllarda Bizanslı yöneticiler halkını haraca bağlamışlar ve bazı gemilere de soygun faaliyetlerinde bulunmaktaydılar. Zonguldak ve çevresi Emir Karatekin tarafından 1085 yılı civarında fethedilerek alınmıştı. Büyük Selçuklu ile Anadolu Selçuklu arasındaki çekişmelerden dolayı bölgenin hâkimiyeti bir süre sonra tekrar Bizans'ın eline geçti. 1092 yılında I. Kılıç Aslan'ın başa geçmesiyle toparlanan Anadolu Selçuklularını, Haçlı seferleri ve 1107'de I. Kılıç Aslan'ın ölümüyle çıkan taht kavgaları güçsüz bırakmıştır. Dolayısıyla Selçuklular Zonguldak ve çevresinden uzak kaldılar. Bu durumdan Danişmentliler faydalanarak, Karadeniz kıyılarını ele geçirmeye başladılar fakat Ereğli'ye kadar ilerleyemediler. II. Kılıç Aslan'ın 1155'te başa geçmesiyle devleti eski gücüne ulaştırdı. 1178 tarihinde Danişmentlileri ortadan kaldırmışlardır. Ancak bu başarıları rağmen Zonguldak ve etrafını ele geçirememiştir. Dördüncü Haçlı Seferleri esnasında Bizans başkenti işgal edildi. İşgal sırasında kaçan Bizanslılar çeşitli bölgelerde devletler kurdular. Bunlardan İznik İmparatorluğu, Ereğli ve etrafına hâkim olmuşlardı. İşgalden sonra başkente dönen Bizanslılar, yöreyi unutmuş gibidirler. Bu yöre daha sonraları on üçüncü yüzyıl sonlarında Candaroğulları Beyliği sınırları içinde yer almaktaydı.

I. Murat'ın bölgeyi Osmanlı sınırlarına katmak istemesine halk karşı çıkmıştır. Osmanlılar 1380 yılında Cenevizlilerden Ereğli'yi alarak satın aldı. 1392'de Yıldırım Beyazıt, Zonguldak bölgesini kendi topraklarına katmıştır. Fakat 1402 Ankara Savaşında Timur'a yenilince topraklar tekrar Candaroğulları'na kaldı. Çelebi Mehmet, ülke bütünlüğünü tekrar sağlamaya çalışıyordu. Zonguldak'ı 1417'de Osmanlı topraklarına tekrar katmıştır. 1460 yılında Fatih Sultan Mehmet Amasra'yı alarak Candaroğulları Beyliği'ne son verdi. 1654 tarihinde Kazak korsanlarca, sonra da korsanlara karşı halkı korumak amacıyla gelen yeniçerilerce bölge yağmalandı. Ekonomik ve ticari önemini kaybeden bölgeye devletin ilgisi de azalmıştır. Taşkömürünün 1829 yılında bulunmasıyla kentin önemi yeniden artmaya başlamıştır. 1882'den itibaren yabancı sermayenin ilgi merkezi olmuştur Zonguldak bölgesi. Taşkömürü havzasındaki maden ocakları İngiliz, Fransız, Alman, İtalyan, Rus, Rum ve yerli şirketler

tarafından çalıştırılmaktaydı. Yöredeki şirketlerin haklarını korumak, kömür üretimini artırmak bahanesi ile Fransız askerler 8 Mart 1919'da Zonguldak'ı, 8 Haziran 1919'da Ereğli'yi işgal ettiler. Var olan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin oluşturduğu milis güçlerinin çalışmaları sonucunda Fransızlar 18 Haziran 1920'de Ereğli'den, 21 Haziran 1920'de de Zonguldak'tan çekilmek zorunda kaldılar.

14 Mayıs 1920'de müstakil mutasarrıflık olan Zonguldak Merkez, Bartın, Devrek, Ereğli kazalarından oluşmuştur. Kuruluşları Cumhuriyet'ten sonra olan illerin ilki Zonguldak'tır. 1 Nisan 1927'de vilayete Safranbolu kazası da bağlandı. Sonraki yıllarda ilin bazı kasabaları da ilçe merkezi olarak teşkilatlandırıldı. Çaycuma, Devrek'in bir nahiyesi iken, 1944 yılında ilçe oldu. Yine aynı yıl uzun yıllar Safranbolu'nun bucak merkezi olan Ulus da Zonguldak'ın yedinci ilçesi oldu. Daha sonra sırası ile, 1953'te Karabük ve Eflani, 1957'de Kurucaşile ilçe merkezi oldular. Temmuz 1987'de Alaplı, Amasra ve Yenice kasabaları, Mayıs 1990'da da Gökçebey kasabasının kaza haline gelmesiyle Zonguldak'ın ilçe sayısı on üçe yükselmiştir. Ancak 28 Ağustos 1991 gün ve 3760 sayılı yasayla Bartın'ın il olması sonucu Bartın'ın yanı sıra Amasra, Ulus, Kurucaşile; 6 Haziran 1995 gün ve 550 sayılı yasayla da Karabük'ün yanı sıra Eflani, Safranbolu ve Yenice ilçelerinin ayrılmasıyla ilçe sayısı beşe düşmüştür¹.

2.2.Zonguldak Coğrafi Durumu

Zonguldak kuzeydoğudan Bartın, doğudan Karabük, güneyden Bolu ile batı ve kuzeyden Karadeniz ile çevrilidir. Zonguldak'ın yüzölçümü yaklaşık olarak 3.481 km karedir. Engebeli ve dağlık bir arazi yapısına sahiptir. En yüksek tepesi 1.637 mil ile Alaplı yaylasıdır. Yüzölçümünün yaklaşık yarısı orman olan ilin en önemli akarsuları Filyos ve Gülüş çaylarıdır. Zonguldak'ın Karadeniz sahil uzunluğu kırk altı deniz milidir.

¹ K. Coşkun, S. Başar, **Zonguldak Kültür Envanteri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2010, s. 17-22; Aysun Çobanoğlu, Zonguldak İl Merkezinin Kültürel Yapısı, Zonguldak 2000, s. 2-4; Ayten Turan, **Türkiye'de Halk İlacı Araştırmaları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s. 22.; **Cumhuriyetin Onuncu Yılında Zonguldak**, Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Zonguldak 1933, s. 25.

3.ZONGULDAK DİNİ MİMARİ ÖRNEKLERİ

3.1.KİLİSEDEN CAMİYE DÖNÜŞTÜRÜLEN YAPILAR

3.1.1.ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ)

Yapı Adı: Ayasofya Kilisesi (Orhan Gazi Cami)²

Mahalle Adı: Akarca Mah.

Cadde: Orta Cami Cad.

Sokak No: 43

Pafta: 5

Parsel: 1

Yaptıran Kişi ve Dönem: Erken Bizans Dönemi, 5.-6. Yüzyıl

Orijinal Kullanımı: Kilise

Bugünkü Kullanımı: Cami

Plan: Merkezi Plan

Resim 1: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ) BULUNDUĞU KONUMU, Akarca Mahallesi, Orta Cami³ Caddesi, No:43

² Yapı camiye dönüştürüldükten sonra Orhan Gazi adını almıştır. Fakat bu bölgenin fethi Orhan Gazi Döneminde olmadığı bilinmektedir. Eldeki belgeler kentin I. Beyazıt (Yıldırım) zamanında Osmanlı Devleti'ne bağlandığını göstermektedir. 1404 yılında Heracleia (Bizans Döneminde Ereğli ilçesinin adı)'ya gelen Clavijp adlı gezgin de, kentin Bizans İmparatoru II. Manuel tarafından 1393 yılında para karşılığında I. Beyazıt'a satıldığını anlatır. Bu havaliye gönderilen Kolonizatör Türk dervişleri ve bilhassa Seyit Nasrullah Efendi Ereğli halkının fethi ve Türkleşmesi için büyük çaba sarf etmişlerdir. Bu bakımdan Seyit Nasrullah Efendi Karadeniz'de Türk denizcilerinin ve fenercilerinin ilk piri sayılabilir. Bu tarihten sonra Karadeniz Ereğli'de hızlı bir Türkleşme dönemi başlar. Türkleşme çabalarını başlattığına inanılan Orhan Gazi'ye ithafen kentte bulunan Ayasofya Kilisesi büyük bir tadilat ile camiye çevrilmiş ve Orhan Cami adı verilmiştir.

³ Yapının halk arasında olan isimlerindendir ve bölgede yaşayan insanlar tarafından günümüzde bu adla anılmaktadır. Tuba Öröklü, "Karadeniz Ereğli Akarca Mahallesi'nin Konut Dokusunun İncelenmesi", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, M. S. G.S. Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2003, s.49.

3.1.1.1.YAPININ TARİHİ

Resim 2: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ) Genel Görünüm, Akarca Mahallesi, Orta Cami⁴ Caddesi, No:43

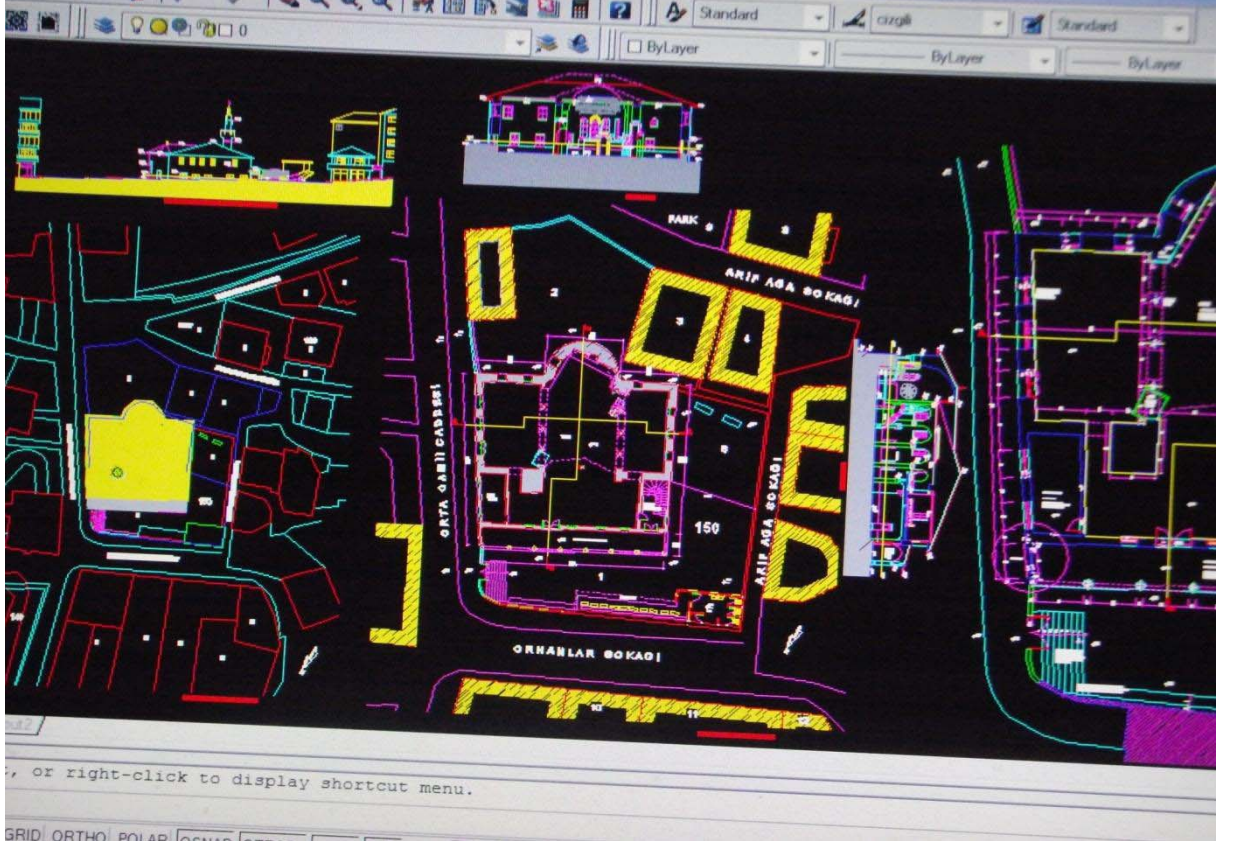
Yapının inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Fakat plan şeması (Resim 3), içinde kullanılan strüktürel malzemeler, yapılan onarımların bıraktığı izlerin yapının orijinal kullanımı ve inşa tarihi hakkında bilgiler vermektedir⁵. Yapı apsis cephesinin durumu, apsis üçüz pencereleri, payeleri ve paye başlıkları dikkate alındığında beşinci ve altıncı yüzyıllarda yapıldığı intibası vermektedir. Bu eserin plan şeması bakımından bu yapıya benzer örnekler arasında İznik (Nicea)⁶ Ayasofya Kilisesi, Efes Konsil Kilisesi, İstanbul Studios Manastırı Kilisesi (Resim 4) ve ilk Ayasofya, mihrap (apsis) pencerelerindeki yakın benzerliği dolayısıyla Yunanistan'daki St. Demetrios Kilisesi gibi yapılar örnek

⁴ Yapının halk arasında olan isimlerindendir ve bölgede yaşayan insanlar tarafından günümüzde bu adla anılmaktadır. Tuba Öröklü, **a.g.e.**, 2003, s.49; Tayfun Akkaya, **Herakleia Pontike'nin Tarihi Gelişimi ve Eski Eserleri**, Troya Yayıncılık, İstanbul 1994, s. 68-69.

⁵ K. Coşkun, S. Başar, **a.g.e.**, s. 221; Tuba Öröklü, **a.g.e.**, s. 20, 50-52; Tahsin Aygün, **Karadeniz Ereğlisi Tarihi**, Ankara, 1960, s.37, Tayfun Akkaya, **a.g.e.**, s. 11.

⁶ İznik kentinin Bizans Devleti dönemindeki adıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Georg Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi** (Çeviren: Fikret İşıltan), Türk Tarihi Kurumu Yayınları, İstanbul 1999, 5. Basım, s.182-198.

gösterilmektedir⁷. Yapı bölgenin Türklerin eline geçmesi ve yörenin Türkleşmesi sonucunda camiye çevrilmiştir. Yapı camiye çevrildikten sonra mihrap, minber, son cemaat yeri, minare gibi öğelerde eklenmiş olmalıdır. Bu öğeler günümüze gelinceye kadar değiştirilmiştir⁸. Cami 1903 ve 1954 yıllarında onarım görmüştür. Dış cepheler sıvanarak günümüzde görülen renkteki boya ile boyanmıştır⁹. Yapının iç dekorasyonunda ve dışında da geleneksel Türk-İslam mimarisine uygun değişiklikler uygun bulunarak yapılmıştır¹⁰.

Resim 3: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ) BULUNDUĞU KONUMU ve PLANI, Akarca Mahallesi, Orta Cami¹¹ Caddesi, No:43

3.1.1.2.YAPININ PLANI

Yapı, kare şemasına yakın dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. Cami, plan itibariyle bazilikal¹² planlıdır (Resim 3-4-5). Bu plan tipine bakılarak bir tanımlama yapılabilmektedir. Doğuda

⁷ 29 Kasım 2004 Tarihli Restorasyon ve Rölöve Raporu.

⁸ 29 Kasım 2004 Tarihli Restorasyon ve Rölöve Raporu.

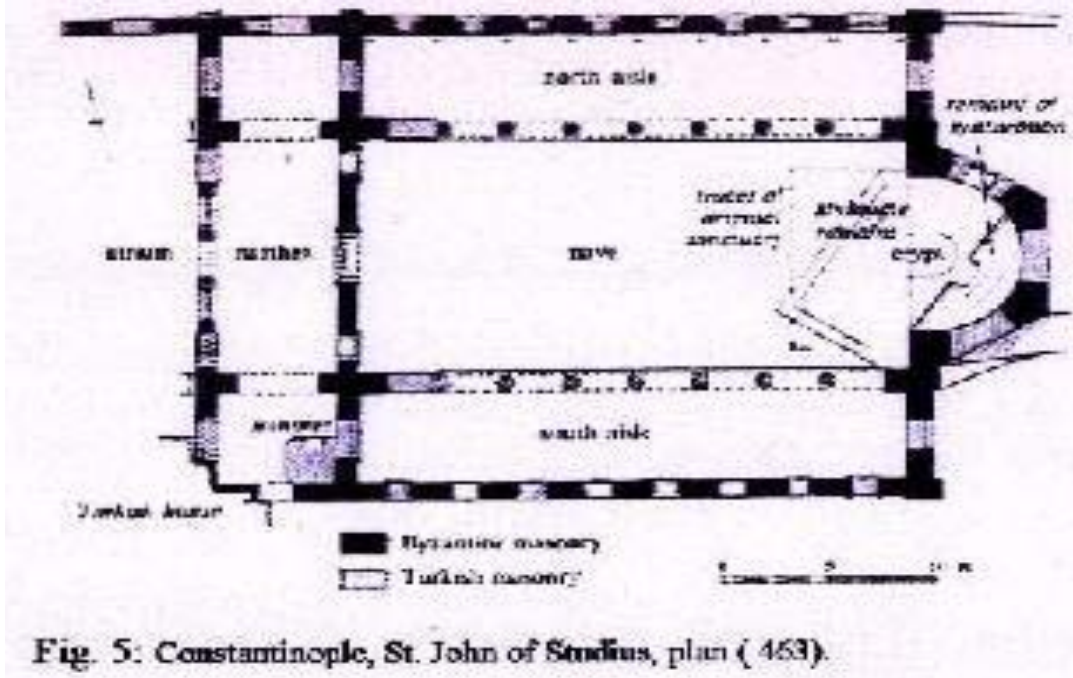
⁹ K. Coşkun, S. Başar, a.g.e., s. 221.

¹⁰ K. Coşkun, S. Başar, a.g.e., s. 221.

¹¹ Yapının halk arasında olan isimlerindendir ve bölgede yaşayan insanlar tarafından günümüzde bu adla anılmaktadır. Tuba Örüklü, a.g.e., s.49; Tayfun Akkaya, a.g.e., s. 68-69.

¹² İçi, iki sıra sütunla, ortadaki daha geniş ve yüksek olmak üzere üç sahına bölünmüş dikdörtgen biçimindeki yapı biçimi. Bazilika sözcüğü, Atina pazarında Archan Basileus'un makamından gelir. İlk bazilikalar Romalılar tarafından yapılmıştır. Bu bazilikalarda uzunlamasına, birlik ifade eden bir salon ve iki yanda yan sahnaları ve salonun sonunda da apsisi olan yarım çember biçiminde bir tribuna bulunurdu. Romalılar bazilikaları mahkeme salonu olarak kullanmışlardır. Hristiyanlık

sonradan mihraba dönüştürülen apsis yer almaktadır. Bundan hareketle mihrap duvarına dik uzanmakta olan üç sahnın bulunmaktadır. Bu sahnılardan orta sahnın, doğu ve batı sahnılarına göre daha geniş tutulmuştur. Sahnılar üst örtüyü de taşımakta olan daire formu sütunlar (payeler) ile belirlenmiştir. Yapının kuzey bölümüne yedi birimli ve iki katlı bir son cemaat yeri eklenmiştir. Yapının son cemaat mekânı ile harim birimini ayıran duvarlarda, duvarlara gömülü payeler görülmektedir. Son cemaat yeri caminin kuzeyinde, birbirine yuvarlak formu kemerlerle bağlanmış olan sütunlarla meydana getirilmiştir. Ana mekân üzeri sundurma çatı ile örtülü olmakla birlikte marsilya tipi kiremit¹³ kullanılmıştır (Resim 2).

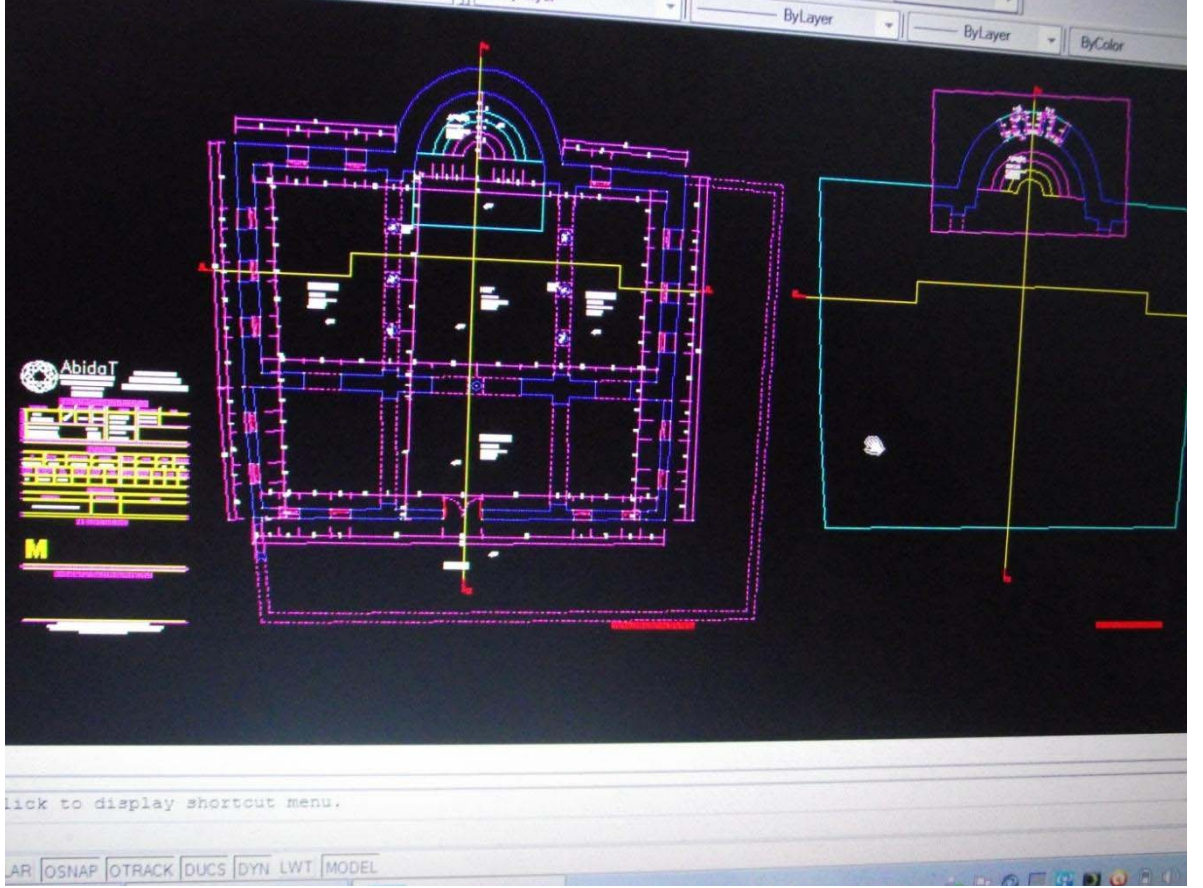
Resim 4: İmrahor İlyas Cami (Aziz Studios Bazilikası)¹⁴, İstanbul

Bazilikal planlı kilise durumunda iken yapının doğusunda içeriden ve dışarıdan yarım daire formundaki apsis, yapının camiye dönüştürülmesiyle birlikte yeni bir hüviyet kazanmıştır. Kazandığı yeni kimliği ile yapının doğusundaki apsis camiye mihrabın eklenmesi ile güneye doğru yönelme olmuştur. Kilise camiye çevrildikten sonra kuzeybatısına bir minare eklenmiştir (Resim 6).

bazilikayı cemaatin toplantı binası olarak benimsedi. Hristiyan bazilikaların yan sahnılardan daha yüksek bir orta sahnın bunun iki yanında birer yan sahnın yer alır. Orta sahnının içinde ışık, yan sahnıların üzerindeki duvarlarda açılan pencerelerden gelir. Orta sahnının sonunda apsis yer alır.

¹³ Çatıları örtmekte kullanılan, yan yana dizilerek suyu aşağıya geçirmeden dışarı akıtacak biçimde yapılmış, kızıl toprağın renginde, pişmiş balçık levhaya verilen addır.

¹⁴ Doğu Konsülü Studios tarafından bugünkü Yedikule'de 454 yılında kurulan Studios Manastırı'nın bir parçası olan Aya İoannes Prodromos (Vaftizci Yahya) kilisesidir. Latin istilası sırasında harap olan manastır ve kilise 1293'te tamir edilmiştir. Osmanlı padişahı II. Bayezid döneminde İmrahor İlyas Bey tarafından camiye çevrilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz Cyril Mango, Bizans Mimarisi, Ankara 2006.

Resim 5: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ) PLANI, Akarca Mahallesi, Orta Cami Caddesi, No:43

3.1.1.3.MALZEME

Yapı taş ve tuğlanın birlikte kullanımıyla elde edilen almalı malzeme ile inşa edilmiştir. Bu almalı malzemenin üzeri harç sıva ile kapatılmıştır. Camide farklı dönemlerde yapılan yenileme çalışmalarında da bu harçlı sıvanın üzeri boyanmıştır¹⁵.

¹⁵ **29 Kasım 2004 Tarihli Restorasyon ve Rölöve Raporunda** yapıda yapılacak restorasyon işlemleri içerisinde, inşa malzemesinin ve duvar örgülerinin belirlenmesi için sıva raspasının yapılacağı ve horasan harcı ile tekrar üstlerine uygulama yapılacağı belirtilmektedir. Ayrıca bkz K. Coşkun, S. Başar, **a.g.e.**, s. 221.

Resim 6: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ), KUZEYBATIDAKİ MİNARE, Akarca Mahallesi, Orta Cami Caddesi, No:43

3.1.1.4.KUZEY CEPHE

Bu cephede gayet basit formdaki bir demir kapı ile caminin avlusuna giriş yapılmaktadır (Resim 6). Demir kapıdan giriş yapıldıktan sonra beton malzemeden yapılmış sekiz basamaklı bir merdivenden yapının hem son cemaat mahalline hem de şadırvanın yer aldığı avluya inilmektedir. Son cemaat yeri sekiz adet sütunun birbirine yuvarlak kemerlerle bağlanmış ve kuzeye doğru genişletilerek yapılmıştır. Birbirine yuvarlak kemerle bağlanmış olan sütunların arası da belli seviyeye tuğla ile yükseltilmiş olan pencere altlıkları ve bu altlıkların üzerinde de yapı ile çağdaş olmayan, günümüzde evlerde, iş yerlerinde, fabrika v.b. yapılarda kullanılan plastik hammaddeli pencerelerle kapatılmıştır. Bunun yapılmasının amacı ise yapının son cemaat yerinde ibadet eden kişilerin soğuktan etkilenmemelerini sağlamaktır¹⁶.

¹⁶ K. Coşkun, S. Başar, a.g.e., s. 221; 29 Kasım 2004 Tarihli Restorasyon ve Rölöve Raporunda da bu uygulamaların gerekli olduğu vurgulanmaktadır.

Resim 7: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ), KUZEY CEPHE, AVLU ve ŞADIRVANDAN GÖRÜNÜM, Akarca Mahallesi, Orta Cami Caddesi, No:43

Yapının bu cephesi beyaz renkteki boya ile badana yapıldığı görülmektedir. Son cemaat yerinin üstü de yapının ana mekânında da olduğu gibi sundurma çatı ile örtülüdür. Çatıdan yağmur suyu v.b. tahliyesini doğru ve düzenli olması için de yukarıdan aşağıya doğru oluklara bağlı olan plastik maddeden yapılmış olan borular yer almaktadır (Resim 6).

Resim 8: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ), KUZEY CEPHE, AVLUDAN GÖRÜNÜM, Akarca Mahallesi, Orta Cami Caddesi, No:43

Şadırvan¹⁷, yapının kuzey avlu cephesi duvarında mermer malzemeli kaplama üzerinde yer alan yirmi adet musluk¹⁸, hemen önünde kullanılan suyun giderini sağlamak için yapılan kanalımsı açıklık ve bu açıklığın güneyinde yine mermer malzemedan yapılmış olan oturaklar yer almaktadır (Resim 6).

Minare¹⁹, kare formu ve almalı malzemedan yapılmış olan kürsü üzerine oturmaktadır (Resim 8). Bu kare formdaki kaide yapının kadınlar mahfilinin altından itibaren başlayarak yükselmektedir. Kaidenin hemen üzerinde gövdeyi kürsüyle birleştiren pabuç görülmektedir. Pabuç üzerine yuvarlak daire formunda metal malzemeli gövde yerleştirilmiştir. Bu bölümün hemen üstünde din adamlarının ezanı okumak amacıyla ortaya çıkmış şerefe bulunmaktadır. Şerefe biriminin üstünde petek yer almaktadır. Minareyi yağışlardan koruyan ve minarenin örtüsü görevini yapan konik şeklinde külah²⁰ vardır. Külahın üzerinde, minarenin de en son parçası olan alem²¹ vardır. Alem parçası piriş malzemedan yapılmış ve çatı alemleri ile aynı forma sahiptir.

Resim 9: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ), MİNARE KAİDESİNDEN GÖRÜNÜM, Akarca Mahallesi, Orta Cami Caddesi, No:43

¹⁷ Genel olarak cami avlularında abdest almak için yapılan, üstü şadırvan çatılı, kubbeli ya da kubbesiz, havuz biçimindeki su haznesinin çevresinde muslukları olan çeşme.

Bkz <http://tdkterim.gov.tr/?kelime=%FEad%FDrvan&kategori=terim&hng=md>

¹⁸ Kullanma yerinde suyu açıp kapamakta kullanılan araç. Bkz

<http://tdkterim.gov.tr/?kelime=musluk&kategori=terim&hng=md>

¹⁹ Camilerde ezan okunan, yüksek, ince yapılı kule.

²⁰ Kule ve minare gibi yapıların üstlerini örten, iç çatısı ağaçtan, dışı kurşun kaplı, koni, ya da piramit biçimindeki çatı.

²¹ Minarenin yapılanma açısından en üstte olan kısmıdır.

3.1.1.5.GÜNEY CEPHE

Resim 10: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ), GÜNEYDOĞU CEPHESİNDEN GÖRÜNÜM, Akarca Mahallesi, Orta Cami Caddesi, No:43

Yapının bu cephesi kilise olduğu zamanda apsisin bu cephe duvarında olmasından dolayı cephe diğer cephelere göre daha özenli tutulmuştur. Kilisenin camiye dönüştürülmesinden sonra apsis içerisine kible yönünü belli etmek için mihrap eklenmiştir.

Yapının güneydoğusunda olan mihrap içeriden ve dışarıdan yarım daire formunda olan bir niş içinde yer almaktadır. Dışarıya taşkın olan mihrap duvarında iki kemer üzerine oturtulmuş olan yuvarlak kemerli üçüz pencere açıklıkları görülmektedir. Ayrıca bu pencerenin doğu ve batı taraflarına biraz alçak tutulan birer pencere açıklığı daha yer almaktadır²². Bu uygulamalarla birlikte cephede hem hareketlilik hem de yapının içinin aydınlanması sağlanmıştır²³.

Caminin güney ve diğer cephelerinde de dikdörtgen formu pencere açıklıkları bulunmaktadır. Bu pencereler alt ve üst şeklinde düzenlenmiştir. Böylece yapıya iki katlı bir görünüm kazandırılmış olmaktadır.

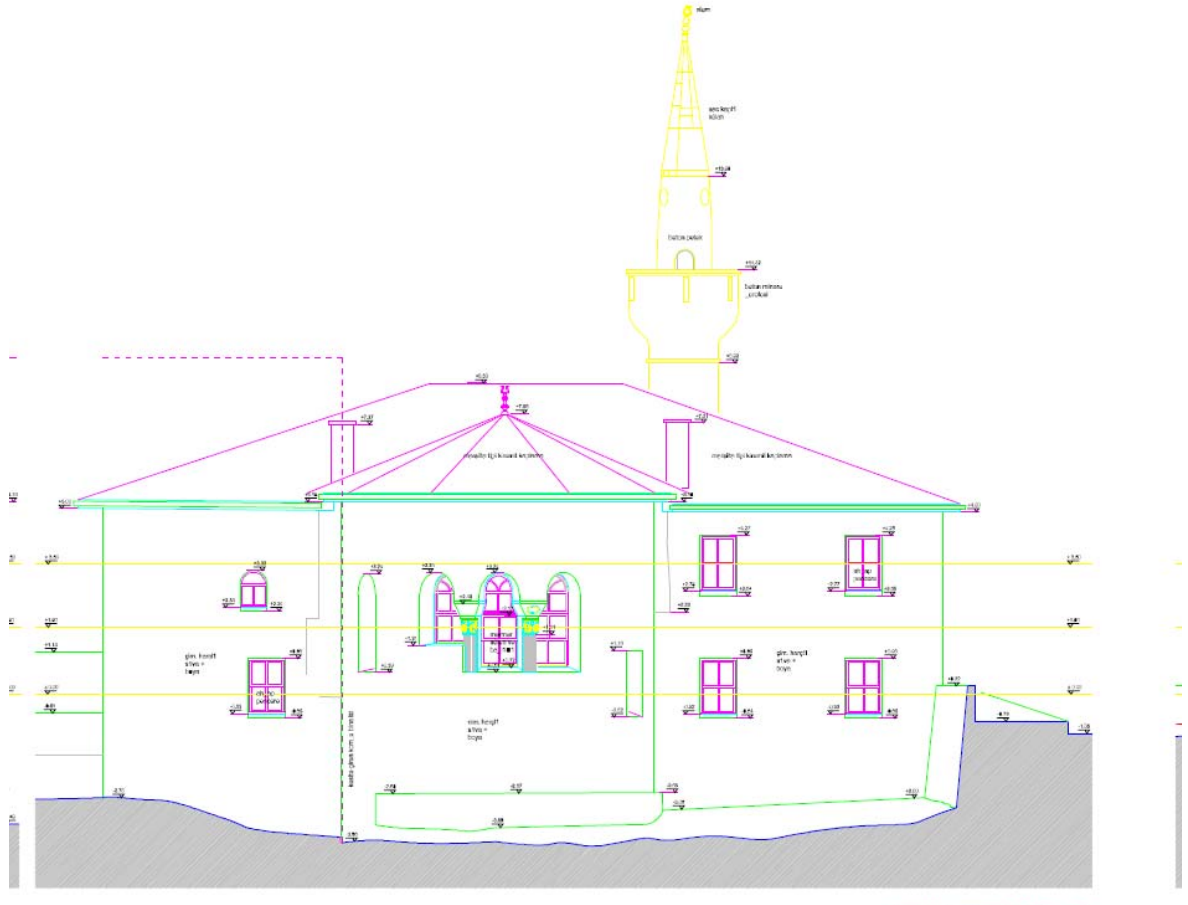
²² K. Coşkun, S. Başar, a.g.e., s. 221.

²³ K. Coşkun, S. Başar, a.g.e., s. 221; 29 Kasım 2004 Tarihli Restorasyon ve Rölöve Raporu.

Resim 11: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ), GÜNEYDOĞU CEPHESİNDEKİ PENCERE SÜTUNÇESİNDEN AYRINTI, Akarca Mahallesi, Orta Cami Caddesi, No:43

Yarım daire formlu olan mihrap nişinin olduğu bu cephe duvarındaki pencerelerin kemerlerini taşıyan sütun başlıklarında haç bezemesi ve bitkisel motif figürü de dikkat çekici özelliklerdendir.

Resim 12: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ), GÜNEYDOĞU CEPHE RÖLÖVESİ, Akarca Mahallesi, Orta Cami Caddesi, No:43

Kadınlar Mahfili (Galeri Katı): Yapıya girdikten sonra ilk olarak son cemaat yeri ile karşılaşılır. Bu birimden harime, üç sahnalı birime üç giriş açıklığıyla girilmektedir. Kuzeydoğu köşeden kadınlar mahfiline çıkan basamaklı merdiven bulunmaktadır. Bu birimde yapının minaresine girişi sağlayan kapısı bulunmaktadır. İkinci kat son cemaat yerinden buraya geçişi sağlayan bir giriş açıklığı ve pencere açıklıkları yer almaktadır.

Resim 13: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ), Kadınlar Mahfilinin (Galeri Katı) Harim Mekânından Görünümü, Akarca Mahallesi, Orta Cami Caddesi, No:43

3.1.1.6.SÜSLEME

Cami süsleme açısından Zonguldak ilinde yer almakta olan diğer örneklerine göre daha zengindir²⁴. Yapıda bezeme açısından en zengin bölümü harim mekânıdır. Harim mekânı içerisinde yer almakta olan tüm öğelerde geometrik, bitkisel, yazı karakterli bezemelere yer verilmiştir²⁵.

Yapının en kutsal yeri olan mihrap nişi üzerindeki yarım dairenin içerisi en üstte Kur'an-ı Kerim'den ayetler, Kelime-i Şahadet, Allah ve Muhammet isimleri yazmaktadır. Bu bölümün hemen alt kısmına denk gelmekte olan yerde ise çark şeklindeki bir çerçeve içerisinde de dini karakterli yazı bezemeleri yer almaktadır.

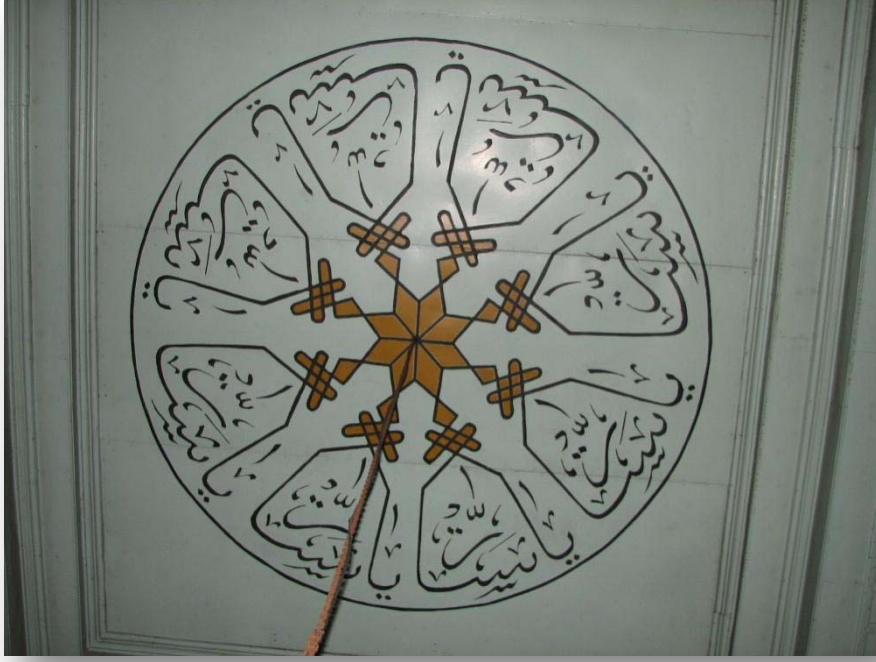
Resim 14: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ), Mihrap Mekânının Görünümü, Akarca Mahallesi, Orta Cami Caddesi, No:43

Harim mekânının üzerini örten ahşap tavan içerisinde dikdörtgen formu bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu panodan aşağıya doğru sarkan ve günümüz eklentisi olan avize yer almaktadır. Meydana getirilen ahşap çerçeve içerisinde tam ortasında yuvarlak bir madalyon ve bu madalyonun içinde sonsuzluk ilkesine bağlı olarak oluşturulmuş gibi dini nitelikli bir yazı bulunmaktadır²⁶ (Resim 14).

²⁴ Bu yapı ile çağdaş olmasa da Zonguldak Ulu Cami, Kilimli Ulu Cami, Kilimli Merkez Cami gibi örneklerde bu yapı içerisinde süslemelere sahip değildirler. Fakat 1951 tarihinde yapılmış olan Kozlu Aziziye Cami ve Zonguldak Merkez Yeni Cami yapıları da süsleme (bezeme) açısından zengin sayılabilmektedir.

²⁵ Bkz Tahsin Aygün, a.g.e., s.39; K. Coşkun, S. Başar, a.g.e., s. 221; 29 Kasım 2004 Tarihli Restorasyon ve Rölöve Raporu.

²⁶ Bu pano içinde yer alan yazı da 'Ya Süreyya' yazmaktadır. Bkz 29 Kasım 2004 Tarihli Restorasyon ve Rölöve Raporu.

Resim 15: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ), Mihrap Mekânının Tavan Bezemesinde Yer Alan “Ya Süreyya” Yazıtı, Akarca Mahallesi, Orta Cami Caddesi, No:43

Harim mekânı içerisinde aydınlatan pencere kemer karınları, sahnınları belirleyen sütunları birbirine bağlayan kemerlerin karınlarında, sahnınların yan duvarlarında da Allah'ın adlarının yazılı olduğu görülmektedir²⁷.

Harim çerisinde kullanılan sütunların başlıklarında yaprak motifleri, Sasani incisi, koçboynuzu bezemeleri bu öğelerin 'İyon' tipinde olduklarını ve kiliseden devşirme olarak kaldıklarını kanıtlamaktadır (Resim 16).

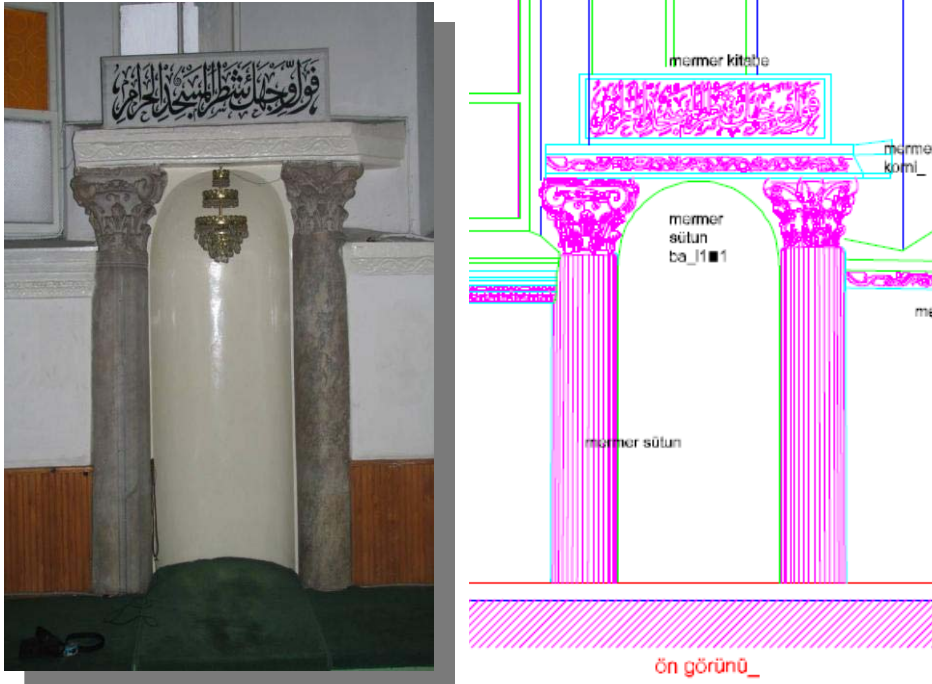

Resim 16: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ), Mihrap Mekânında Yer Alan Sütun Başlığından Ayrıntı, Akarca Mahallesi, Orta Cami Caddesi, No:43

²⁷ Allah'ın adlarından bazıları okunabilmektedir. Örnek olarak Ya Kerimullah, Celle Celalüh verilebilir.

Mihrap: Kilisenin camiye dönüştürülmesinden sonra yapıya İslami kurallar gereğince namaz yönünü belirten mihrap eklenmiştir. Mihrabın hangi yıl yapıldığı bilinmemektedir.

Mihrap nişi yarım daire formudur. Bu nişin iki yanında mermer malzemeli iki sütun yer almaktadır. İki yanda yer alan sütunların başlıklarında ağırlıklı olarak bitkisel bezemeler bulunmaktadır. Sütunların üzerinde mermerden yapılmış olan bir parça yer almaktadır. Mihrap Mimar Sinan'ın yapılarında olduğu gibi vurgulanmamıştır. Bu mermer levhanın ön yüzünde dalgalı bir bezeme şeridi görülmektedir. Bu şeritli mermer panonun ve mihrabı ortalayacak şekilde bir kitabe yer almaktadır.

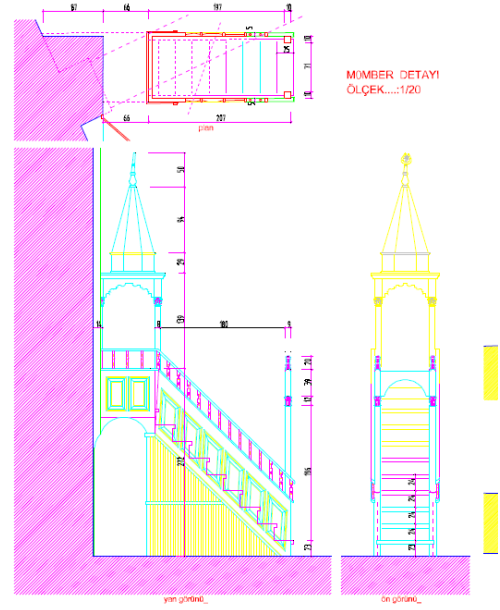
Resim 17: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ), Mihraptan Görünümü ve Rölövesi, Akarca Mahallesi, Orta Cami Caddesi, No:43

Minber: Mihrap niş duvarının batısında yer almaktadır. Minberin yapının ilk camiye çevrilmesiyle birlikte eklenmediği bilinmektedir. Zaten minberin birkaç kez değiştiğini yapılacak olan restorasyon çalışmasında belirtilmiştir²⁸. Yapının bu ögesi oldukça sade formdadır ve herhangi bir bezemeye de sahip değildir.

Günümüzde yapı içerisinde bulunan minber ahşap malzemeden inşa edilmiştir. Minberde aynalık bölümünü belirtmek amacıyla bu kısmı beyaz renkle boyanmamıştır. Minberin korkuluk kesiminde art arda dizilmiş dörtgen formu kabartmalar vardır. Minberin tirabzanlarında da herhangi bir süsleme ögesi dikkat çekmemektedir.

²⁸ Bkz. 29 Kasım 2004 Tarihli Restorasyon ve Rölöve Raporu.

Minberde basamaklarla varılan en yüksek bölümde minare gibi üstü külahla örtülmüş olan baldeken kurulum yer almaktadır. Külahın en üstünde yapının çatısında ve minare külahının da tepesindeki gibi bir alem bulunmaktadır (Resim 18).

Resim 18: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİ AYASOFYA KİLİSESİ (ORHAN GAZİ CAMİ), Minberin Görünümü ve Rölövesi, Akarca Mahallesi, Orta Cami Caddesi, No:43

3.2.ZONGULDAK DEVREK İLÇESİ ŞEMİSİ PAŞA CAMİ (MERKEZ YENİ CAMİ)

Yapı Adı: Merkez Yeni Cami

Mahalle Adı: Merkez Mah.

Yaptıran Kişinin (Bani) Adı: Candaroğlu Şemsi Paşa

İnşa Tarihi: Hicri 1284 / Miladi 1863

Plan: Merkezi Plan

Resim 19: Devrek İlçesi Merkez Yeni Cami Kuzey Cephesi ve Avlusundan Görünüm

3.2.1.YAPININ TARİHİ

Yapının H. 1284 / M. 1863 tarihinde Candaroğlu Şemsi Paşa tarafından yapılmıştır. Bunu da yapının kuzey cephe duvarının doğu tarafında yer almakta olan kitabesinden anlaşılmaktadır²⁹. İlçenin ilk kurulduğu zamanlarda yapı '**Cami-i Cedit**' adıyla anılmaktaydı³⁰.

Cami, 1944 yılında meydana gelen deprem sebebiyle yıkılmış ve ihtiyaca cevap verememesinden dolayı kuzeyine son cemaat birimi eklenmiştir. Yapıda farklı dönemlerde yenileme çalışmaları yapılmış ve yapılan çalışmalarla birlikte yapıya yeni eklemeler yapılmıştır. 1985 yılında yapı Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kapsamlı bir restorasyon çalışmasından geçmiştir. Esere 1985 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan yenilemede yıpranan ahşap kubbe destekleri sağlamlaştırılmış, avluya musalla taşı eklenmiştir³¹.

²⁹ K. Coşkun, S. Başar, a.g.e., s. 208.

³⁰ Bkz. Ay. Es., s. 208.

³¹ Bkz. Ay. Es., s. 208.

1999 yılında camiye kalorifer sistemi kurulmuş, kuzeyde yer almakta olan avluya daha güzel bir görünüm kazandırmak amacıyla avlu zemini mozaikle kaplanmış ve çevre düzenlemesi yapılmıştır. Caminin istinat duvarı yeniden yapıp, dış yüzeyi tuğla ile kaplanmıştır. Bu yılda yapılan yenileme çalışmalarında ayrıca avluya girişi sağlamak amacıyla da duvara bitişik şekilde yükselen iki taraflı köşelikler üzerinde sivri kemerli ve tuğla malzemeli basit formda bir giriş kapısı yapılmıştır³².

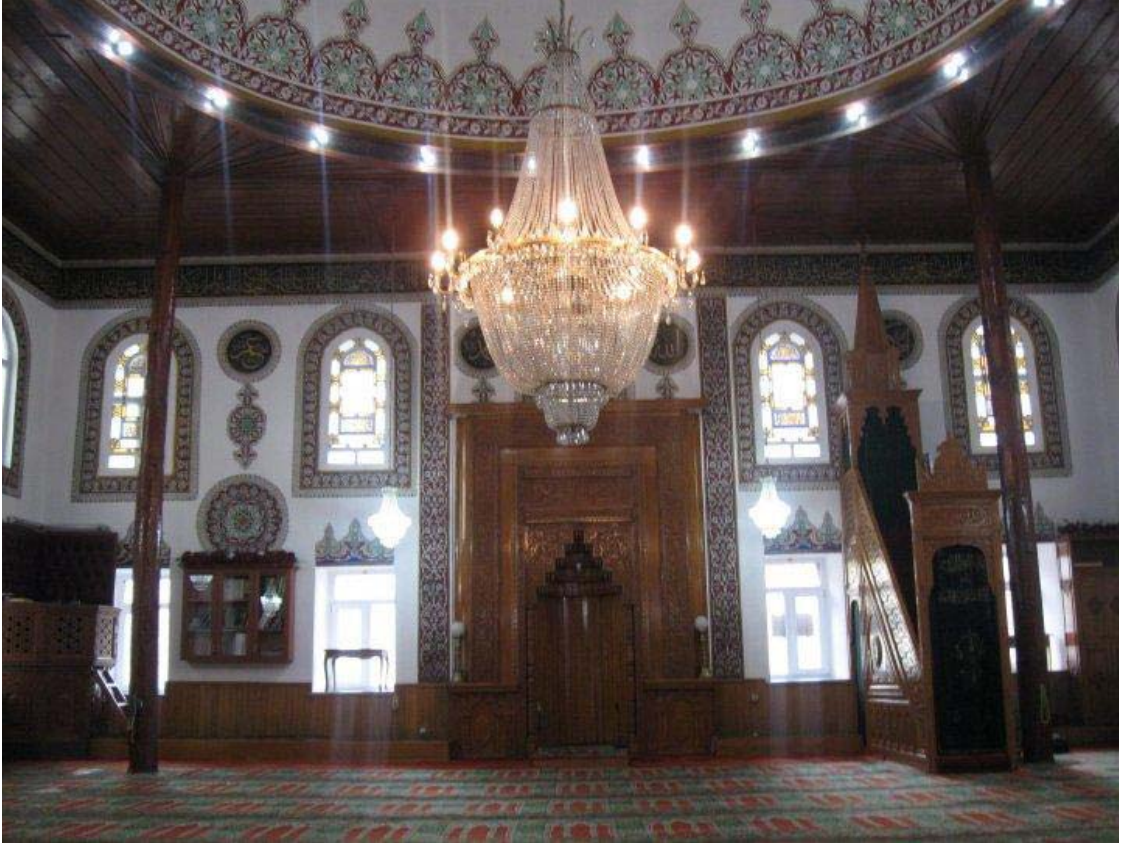
Resim 20: Devrek İlçesi Merkez Yeni Cami İnşa Kitabesi (Kuzey Cephe Duvarında)

3.2.2.YAPININ PLANI

Yapı, kare bir zemin üzerine oturmaktadır. Plan şeması ile kare bir plana ve merkezi plan tipindedir. Merkezde kubbe yer almakta ve bütün mekânların üzerinde sundurma bir çatı ile örtülmüştür.

Merkezi kubbe, ahşap malzemeli altı destek üzerine oturtulmuştur. Bu ahşap malzemeli desteklerden ikisi doğuya, ikisi batıya ve ikisi de kuzeye yerleştirilmiştir. Yapının kuzeybatı köşesinde kesme taş malzemeden inşa edilmiş olan minaresi bulunur.

³² Bkz. ay. es., s. 208.

Resim 21: Devrek İlçesi Merkez Yeni Cami Harim Mekânı ve Ahşap Kubbe Destekleri

Caminin kuzeyinde, üç yönden çok yüksek olmayan duvar ile çevrilmiş olan avlu bulunmaktadır. Ayrıca avlunun kuzeydoğu köşesine, ibadet edecek olan kişilerin ve diğer insanların su içmeleri amacıyla ortaya çıkan, basit formda ve malzemedan yapılmış olan şadırvan yapılmıştır³³.

Resim 22: Devrek İlçesi Merkez Yeni Cami Avlunun Kuzeydoğu Köşesinden Görünüm

³³ Bkz. Ay. Es., s. 208.

Camiye giriş, kuzeyden dışarı taşkın ve üzeri sundurma çatımsı bir örtülü olan açıklık ile sağlanmaktadır. Buradan iki katlı şekilde kurgulanmış olan son cemaat yeri birimine geçilir. Son cemaat yeri, zeminden iki basamakla yükseltilmiş ve ikinci kata da buranın doğu ve batı uçlara yerleştirilmiş ve ahşap malzemeden inşa edilmiş olan merdivenlerle sağlanmaktadır. Bu birimde iki tarafında mihrabiyeler görülmektedir. İkinci kat son cemaat yerinden, kadınlar mahfiline bir giriş açıklığı bulunmaktadır.

Resim 23: Devrek İlçesi Merkez Yeni Cami Kuzey Cephesinden Görünüm

Son cemaat yerinden harime bir giriş açıklığı ve bu giriş açıklığından ahşap malzemeli bir kapı ile geçiş sağlanabilmektedir. İbadet mekânın kuzeydoğu ve kuzeybatı köşesinde, aynı son cemaat yeri birimindeki gibi yüksek tutulmuş müezzinler mahfili yer almaktadır.

Resim 24: Devrek İlçesi Merkez Yeni Cami Son Cemaat Yerinden Görünüm

Resim 25: Devrek İlçesi Merkez Yeni Cami Kadınlar Mahfili ve Müezzinler Mahfili

3.2.3.MALZEME

Yapı, kaba yontu taşlardan ve bu taşlarında sıva ile üzerlerinin kapatılması ile inşa edilmiştir. Yapının merkezinde yer alan kubbe ahşap ile yapılmıştır. Kubbenin yanı sıra caminin ibadet mekânının ve son cemaat yeri mekânında birer basamakla yükseltilmiş olan birimler, son cemaat yeri ikinci kat birimi, kadınlar mahfili ve müezzinler mahfili de yörede doğal bitki örtüsü olan ağaçlardan elde edilen ahşap malzeme ile inşa edilmişlerdir. Ayrıca mihrap, minber ve vaaz kürsüsü de ahşaptan yapılmışlardır.

Avlunun zemini mozaik malzemeden yapılmıştır. Musalla taşları iki tane olmakla birlikte beton ile inşa edilmiş ve tuğla malzeme ile kaplanmıştır.

3.2.4.CEPHE DUVARLARI

Resim 26: Devrek İlçesi Merkez Yeni Cami Kuzey Cephinin Görünümü

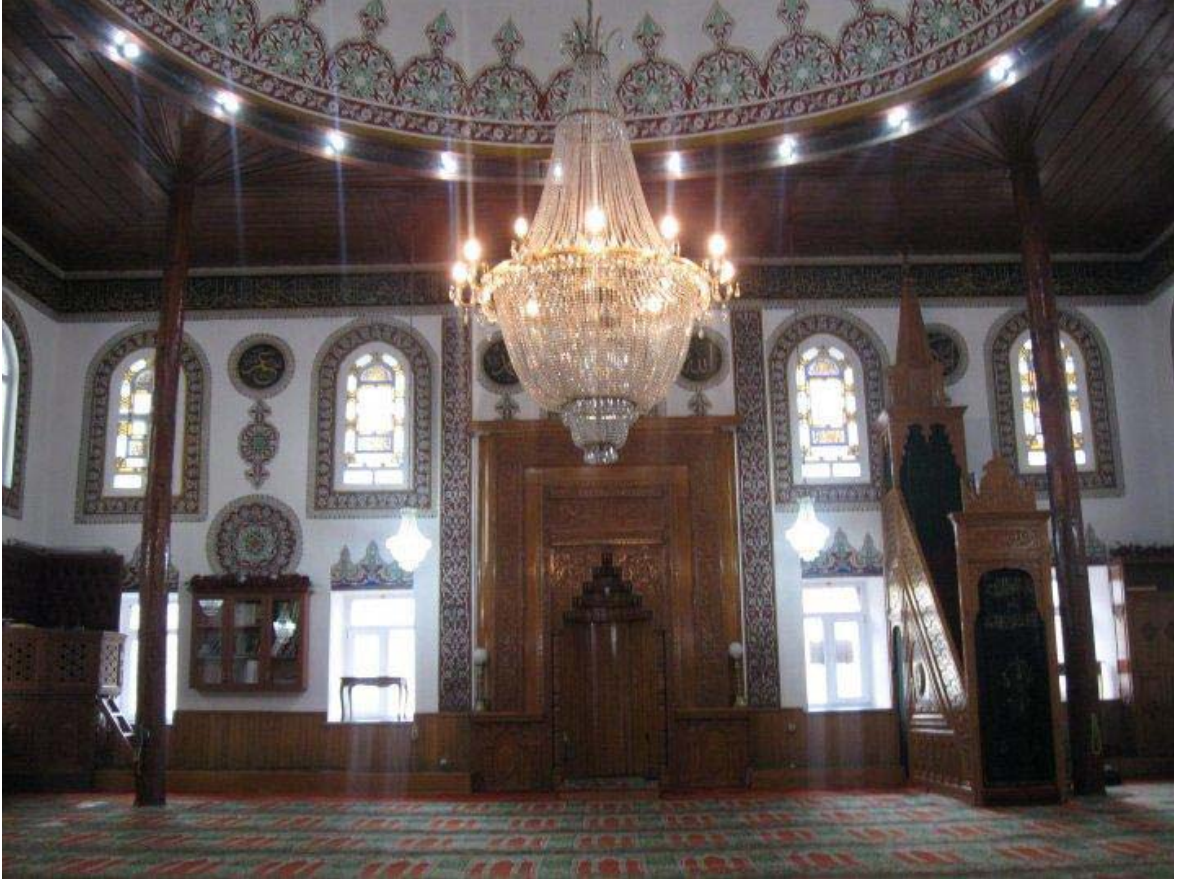
3.2.4.1.KUZEY CEPHE: Yapıya giriş, kuzey cephede mihrap ile aynı ekseninde yer alan bir açıklıkla sağlanır. Cephe duvarı boyunca pencere seviyesine kadar tuğla kaplama ile hareketlilik

sağlanmıştır. Dışarı taşkın olan ve girişi vurgulayan birim iki tarafında ve alt kat pencereleri yuvarlak kemerli, pencere açıklıklarının zeminleri mermerdendir. Üst kat pencereleri de alt kat pencerelerinde olduğu gibi yuvarlak kemer formundadırlar. Sundurma çatının saçak altında süsleme öğelerine rastlanmamaktadır.

3.2.4.2.GÜNEY CEPHE (MİHRAP DUVARI): Bu cephe duvarında, yapının aydınlığını sağlamak ve burada da sanki durağanlığı da bozabilmek amacıyla on adet pencere açılmıştır. Güney cephede yer alan pencereler diğer cephelerdeki gibi yuvarlak kemerlidir. Bu cephedeki pencerelerde vitraylar da yer almaktadır. Caminin içerisi pencereler sayesinde aydınlık olabilmektedir.

Güney duvarının kutsal olmasından dolayı pencere kenarları içeriden bitkisel formlu bezemelerle çevrilmiştir. Ayrıca mihrap, minber ve vaaz kürsüsü güney cephede yer almaktadır. Bu cephedeki alt ve üst sıra pencereler ile doğu, batı yöndeki pencere açıklıkları da aynı düzendedirler. Pencerelerin arasında madalyon içerisinde dini karakterli yazılar yer almaktadır. Bu madalyonların altında yine doğu ve batı duvarlarında da bitkisel formlarla oluşturulan madalyonlar yer almaktadır.

Mihrap, ahşap malzemeden inşa edilmiştir. Mihrap, dikdörtgen bir dış çerçevelidir. Bu dış çerçevenin köşelerinde sütunçeler yer almaktadır. İç çerçeve de dış çerçeve gibi dışa taşkın formlu bir silme ile belirlenmiştir. Dış çerçeve ile iç çerçeve arasında oluşan boşluğun içerisi kufi yazının kabartma tekniğinde yapılmasıyla doldurulmuştur. Mihrap nişi, yarım daire formundadır. Kavsara içerisi mukarnaslıdır. Kavsaranın hemen üzerinde kabartma teknikli ve kufi yazılı pano yer almaktadır.

Resim 27: Devrek İlçesi Merkez Yeni Cami Güney Cephenin İçeriden Görünümü

Minber, mihrapta olduğu gibi tamamen ahşap malzemeden yapılmıştır. Aynalık bölümü içerisinde kabartma tekniğiyle yapılmış bitkisel nitelikte olan bezemeler yer almaktadır. Aynalık bölümünü yanı sıra minberin her yüzeyi bitkisel motiflerle bezelidir. Minberin korkuluk bölümleri ise oyma tekniğiyle yapılmış geometrik bezemelidir.

Vaaz kürsüsü, mihrap ve minberde olduğu gibi ahşaptan yapılmıştır (Resim 9). Vaaz kürsüsü, güney doğuya duvara bitişik şekilde yapılmıştır. Kürsü, yüksekçe bir kaide üzerinde yer almakta ve bu birime dört basamaklı bir merdivenle çıkılmaktadır.

AHŞAP KUBBE

Kubbe içi bitkisel motiflerle alt sırada bir şerit yer almaktadır. Bu süsleme şeridinin hemen üzerinde, kubbenin merkezine kadar bitkisel ve geometrik motifli bezemeler oluşturulmuştur. Kubbenin ortasında ise Kuran'dan ayet bulunmaktadır.

Resim 28: Devrek İlçesi Merkez Yeni Cami Mihrap ve Minberi

3.3.ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ AZİZİYE CAMİ

Yapı Adı: Aziziye Cami
Mahalle Adı: 19 Mayıs Mah.
Cadde: Atatürk Cad.
Ada: 71
Parsel: 1
Yaptıran Kişi: Yüksek Mimar Dilşad Özemre
İnşa Tarihi: 1951
Bugünkü Kullanımı: Cami
Plan: Merkezi Plan Tipinde

Resim 29: ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ AZİZİYE CAMİ, 19 Mayıs Mah. Atatürk Cad. Bulunduğu Konum

3.3.1.PLAN

Yapı banisi ve mimarı Yüksek Mimar Dilşad Özemre'dir³⁴. Mimar plan olarak Mimar Sinan'ın yapılarından İstanbul Üsküdar'daki Mihrimah Sultan Cami³⁵ ve Manisa'daki Muradiye Camilerini³⁶ örnek almış olmalıdır. Yapının plan olarak örnek verilen camiler olduğu gibidir. Yapı kareye yakın dikdörtgen bir zemin üzerinde yükselmektedir. Caminin merkezi düzlemde serbest dört destekle taşınmakta kubbe yer almaktadır. Bu merkezi kubbeli orta mekân, güney, doğu ve batı yöne doğru yarım kubbelerle genişletilmiştir³⁷. Güneyde bulunmakta olan mihrap vurgulanmak istenerek dışarı çıkıntılı bir şekilde tasarlanmıştır.

Resim 30: ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ AZİZİYE CAMİ, 19 Mayıs Mah. Atatürk Caddesi, Kuzey Cephesinden Görünümü

Bu planın uygulamadaki amaçlardan biri de yapının içerisinde aydınlatma sorununa çözüm bulmuş olmasından olmalıdır. Çünkü yapının çekirdeğini yani iskeletini oluşturan sistemde duvarlar perde duvar görevi üstlenmektedir. Böylece duvarlar taşıyıcılık görevi üstlenmediğinden dolayı mimar, bu duvarlara istediği kadar pencere açabilmektedir. Açılan pencerelerle yapıya hem iki katlı

³⁴ Yapıyı yaptıranın kimliğini cami içerisinde bulunan Zonguldak Müftülüğü tarafından verilmiş olan **açılış beratı**nda görebilmekteyiz. Ayrıca bkz K. Coşkun, S. Başar, **a.g.e.**, s. 190; Erdem Yücel, **“Manisa Muradiye Cami Restorasyonu”**, (yayını bilinmiyor), s. 88-91.

³⁵ Bkz Semavi Eyice, **“İstanbul Minareleri”**, **Türk San’atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, İstanbul 1963, C. I. , s. 49; Aptullah Kuran, **“Üsküdar’da Mihrimah Sultan Külliyesi”**, **Boğaziçi Üniversitesi Dergisi**, İstanbul 1975, Sayı 3, s. 43-72; İbrahim Hakkı Konyalı, **Mimar Koca Sinan’ın Eserleri**, İstanbul, 1950, s. 169.

³⁶ Erdem Yücel, **a.g.m.**, s. 88-91; Hakkı Acun, **Manisa’da Türk Devri Yapıları**, Ankara, 1993, s.215; Oktay Aslanapa, **Mimar Sinan**, Ankara, 1992, s. 77; Suut Kemal Yetkin, **Mimar Sinan’ın Eserlerinden Manisa Muradiye Cami**, İstanbul, 1940, s. 14; Rüstem Bozer **“Sinan Eserlerinde Ahşap İşçiliği”**, **VI. Vakıf Haftası Kitabı**, İstanbul, 1989, s. 328; Reha Günay, **Mimar Sinan ve Eserleri**, İstanbul, 2002, s. 20; Fatma Öztürk, **Manisa Muradiye Camii Süslemeleri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s. 5-25.

³⁷ Bu camide mekân tasarımını daha önceleri Mimar Sinan yapılarında da görebilmek mümkün olmaktadır. Bkz E. Füsün ALİOĞLU, NİL KÖROĞLU, **“MİMAR SİNAN CAMİLERİNDE MODÜLER SİSTEM”**, **Sigma 3 (Özel Sayı)**, İstanbul 2011, s. 331-340.

görünüm kazandırabilmiş hem de yapıyı daha anıtsal gösterebilmeyi başarabilmektedir. Merkezi noktada kare mekândan kubbeye geçişi sağlamak amacıyla pandantif³⁸ tercih edilmiştir. Ana kubbe çokgen formlu kasnak üzerinde yükselmektedir. Ana kubbenin yanı sıra güney, doğu ve batı yarım kubbe geçişlerinde de pandantif kullanılmıştır. Ana mekân içerisinde güney bölümde mihrap ve minber bulunur.

Yapının kuzeyinde beş birimli ve iki katlı olarak düzenleniş olan son cemaat yeri vardır. Bu birim ana ibadet mekânından daha alçak kotta tutulmuştur. Son cemaat yeri birimlerinin üzerleri de ana mekân gibi kubbelerle örtülmektedir. Bu şekilde düzenlenmiş olan son cemaat mekânı Mimar Sinan'ın neredeyse tüm yapılarında görebilmek mümkündür³⁹. Bu mekânın kubbelerine geçiş ana kubbede olduğu gibi pandantifle sağlanmıştır. Son cemaat yeri kubbeleri çokgen kasnak üzerinde yükselmektedir.

Resim 31: ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ AZİZİYE CAMİ, 19 Mayıs Mah. Atatürk Caddesi, Kuzeybatıda Yer Alan Minarenin Görünümü

Caminin kuzeybatı köşesine, son cemaat yerinin güneyine bir adet minare yerleştirilmiştir. Minare kare kaide üzerine oturtulmuştur. Kare kaideden prizma şeklinde tasarlanmış olan pabuç kısmına geçilir. Bu bölümün hemen üzerinde yivli ve silmeli bir gövde ve gövdenin üzerinde şerefesi yer alır. Petek bölümü yine gövdedeki gibi bir forma sahiptir. Minareyi konik bir külah örtmekte ve en üst noktaya vazgeçilmez unsur haline gelmiş olan âlem yerleştirilmiştir.

³⁸ Bir kubbenin taşıyıcı kemerleri arasına yerleştirilen, kare plandan dairesel plana geçişi sağlayan küresel üçgen form.

³⁹ Bkz Üsküdar Mihrimah Sultan Cami, Manisa Muradiye Cami, Edirne Selimiye Cami, Beşiktaş Sinan Paşa Cami v.d.

3.3.2.MALZEME

Yapı tamamen kesme taş kaplama malzeme ile inşa edilmiştir. Mihrap, minber ve vaaz kürsüsü mermerden yapılmıştır. Pencere kemerleri, giriş açıklığı üstü kemerleri, kubbe geçişlerindeki kemerler ise iki renkli taş ile yapılmıştır.

3.3.3.KUZEY CEPHE

Yapıya bu cepheden ve diğer cephelerine de baktığımızda bir podyum üzerine inşa edilmiştir. Bunun yapılmasının nedenleri arasında bölgede iklimin her mevsim yağışlı olmasından dolayı su baskınlarının sıkça yaşanması yer aldığını tahmin edebilmek mümkündür. Podyum ile yapının zemini arasını belirten bir silme yapının tüm cephelerini dolaşmaktadır.

Bu cephede yapıya girişi sağlayan portal bulunmaktadır. Bu portal cepheyi ortalamakta ve mihrap ile aynı eksende tasarlanmıştır. Taçkapı Selçuklu Dönemi ve Mimar Sinan'ın bazı camilerinde olduğu gibi cepheden biraz yüksek tutulmuş ve kapının önemi vurgulanmak istenmiş⁴⁰ olmalıdır. Yapının giriş kapısına yedi basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Portal dikdörtgen bir çerçeve içerisine alınmıştır. İç içe geçen çökertme şeklindeki çerçeveler silmelerle birbirinden ayırt edilebilmektedir. Giriş kapısı üzerine iki renkli taş ile yapılmış olan basık kemer yer almaktadır. Kemerin üstünde yazı kartuşu yer almakta ve içeriğini dini karakterli yazı oluşturmaktadır. Taçkapının en üst bölümünde bitkisel motiflerle meydana getirilmiş tepeliği yer almaktadır. Taç kapıya ibadet edecek kişilerin ıslanmaması sundurmalı bir tente ilave edilmiştir⁴¹.

Bu cephede son cemaat yerinin de yer almasından dolayı da hareketliliğin fazla olduğu söylenebilir. Cephe duvarının köşeleri daha belirgin kılınmıştır. Cephede hareketliliği sağlayan unsurların arasında iki kademeli olarak düzenlenmiş olan pencere sistemi başta gelmektedir. Alt kat pencereleri silmeli dikdörtgen bir çerçeve içerisinde, düz atkı taşlı, iki renkteki taşla yapılmış olan sivri kemerli, demir parmaklıklı şekilde yapılmışlardır. Bu pencere sistemini Osmanlı Devleti'nin erken örneklerinden itibaren başlayarak günümüze kadar gelen camilerinde görebiliyoruz. Alt kat pencerelerinin üzerinde iki renkli taşla yapılmış olan sivri kemerli dört adet pencere yer almaktadır. Bu pencereler alt kat pencereleri ile aynı hizaya denk getirilerek simetrik bir düzen elde edilmiştir. Son cemaat yerinin kubbeli orta birimi taç kapının vurgulanmak istenmesinden dolayı daha yüksek tutulmuştur. Kuzey cephenin ve diğer tüm cephelerin saçak altlarını silmeli bir şeritle dolanmaktadır⁴². Son cemaat yerine ve oradan da minare girişine ulaşmak için bu birimin kuzeybatı tarafına kapı yerleştirilmiştir.

3.3.4.BATI CEPHE

Caminin batı cephesi kuzey ve güney cephelere göre dışa taşkındır. Bu cephe duvarında durağanlığı ve sadeliği bozmak için aynı kuzey ve diğer cephelerdeki gibi iki katlı pencere düzeni vardır. Alt kat pencereleri silmeli dikdörtgen bir çerçeve içerisinde, düz atkı taşlı, iki renkteki taşla yapılmış olan sivri kemerli, demir parmaklıklı şekilde tasarlanmıştır. Bu pencerelerin üzerinde ve simetrik olarak yerleştirilmiş olan iki adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu iki adet pencere alt sıra pencerelerinin üzerinde iki renkli taşla yapılmış olan sivri kemerli şekilde yapılmıştır.

⁴⁰ K. Coşkun, S. Başar, a.g.e., s. 190.

⁴¹ Bu bilgiyi camiye namaz kılmak için gelen ve caminin karşısında bir dükkân sahibi olan Ahmet Raşit Korkmaz'dan sözlü olarak alınmıştır.

⁴² K. Coşkun, S. Başar, a.g.e., s. 190.

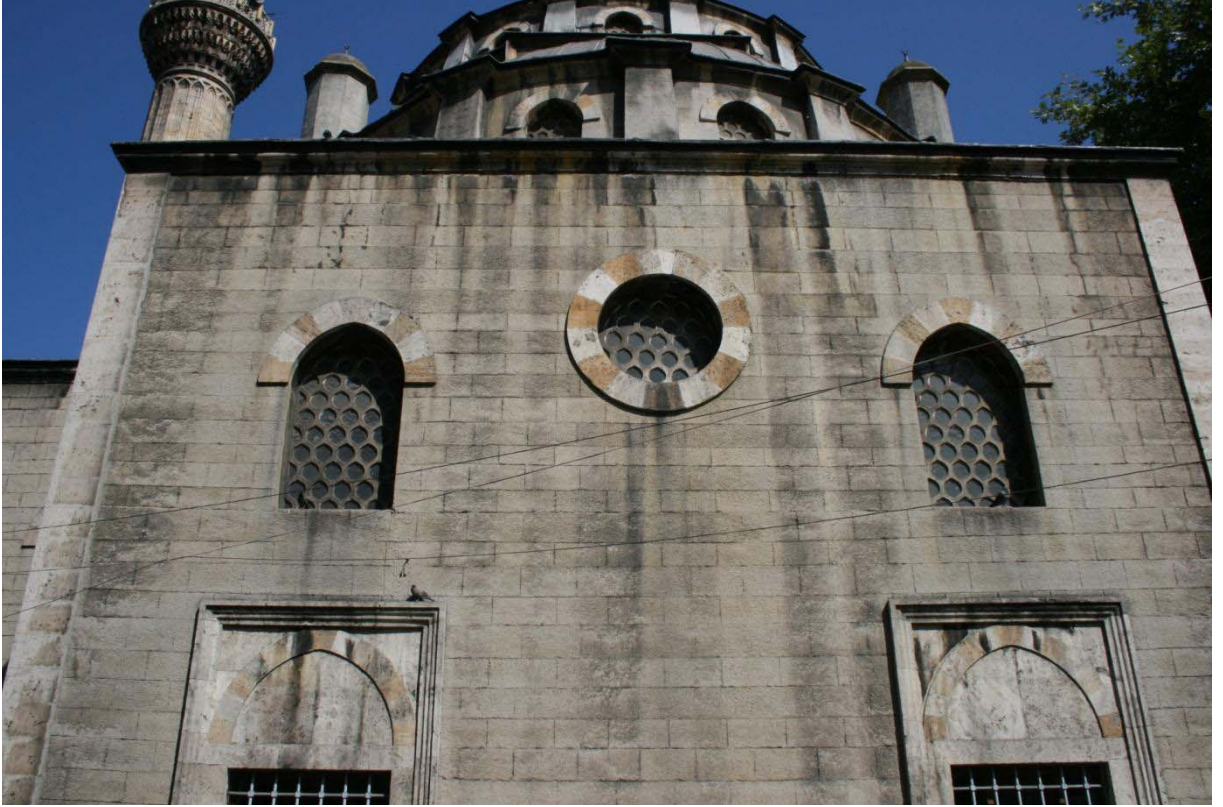
Resim 32: ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ AZİZİYE CAMİ, 19 Mayıs Mah. Atatürk Caddesi, Batı Cephenin Görünümü

Bu cephenin kuzey ucunda minare yükselmektedir. Minarenin gövdesinde ve şerefe altında süslemelere yer verilmiştir. Gövde hacminde kabartma şeklinde yapılmış olan ve birbirlerini kesmekte olan silmeli bir bezeme üslubu dikkat çekmektedir. Şerefe altında mukarnasla yapılmış olan bir süsleme anlayışı benimsenmiştir. Ayrıca minarenin pabuç kısmından gövdeye geçiş kısmında da birbirine bağlı dairesel şekilli süsleme frizi bulunmaktadır.

Batı cephesinin en üst bölümünü boydan boya yatay olarak düzenlenen ve bu cephe saçak altında da diğer cepheleri dolaşmakta olan silme şeridi geçmektedir. Batı cephenin köşeleri de kuzey cephede olduğu gibi biraz daha büyük boyutlu malzemenin kullanımda tercih edilmesiyle vurgulanmıştır.

3.3.5.GÜNEY CEPHE

Güney cephe yapıdan dışarı taşkın şekilde inşa edilmiştir. Ayrıca bu cephede mihrap ve minber gibi kutsallığı vurgulayan unsurlar yer almaktadır. Kible yönünün bu cephe olmasından dolayı burada farklı olarak daire şeklinde yapılmış olan bir pencere açıklığı vardır. Bu pencerenin içerisi vitraylıdır.

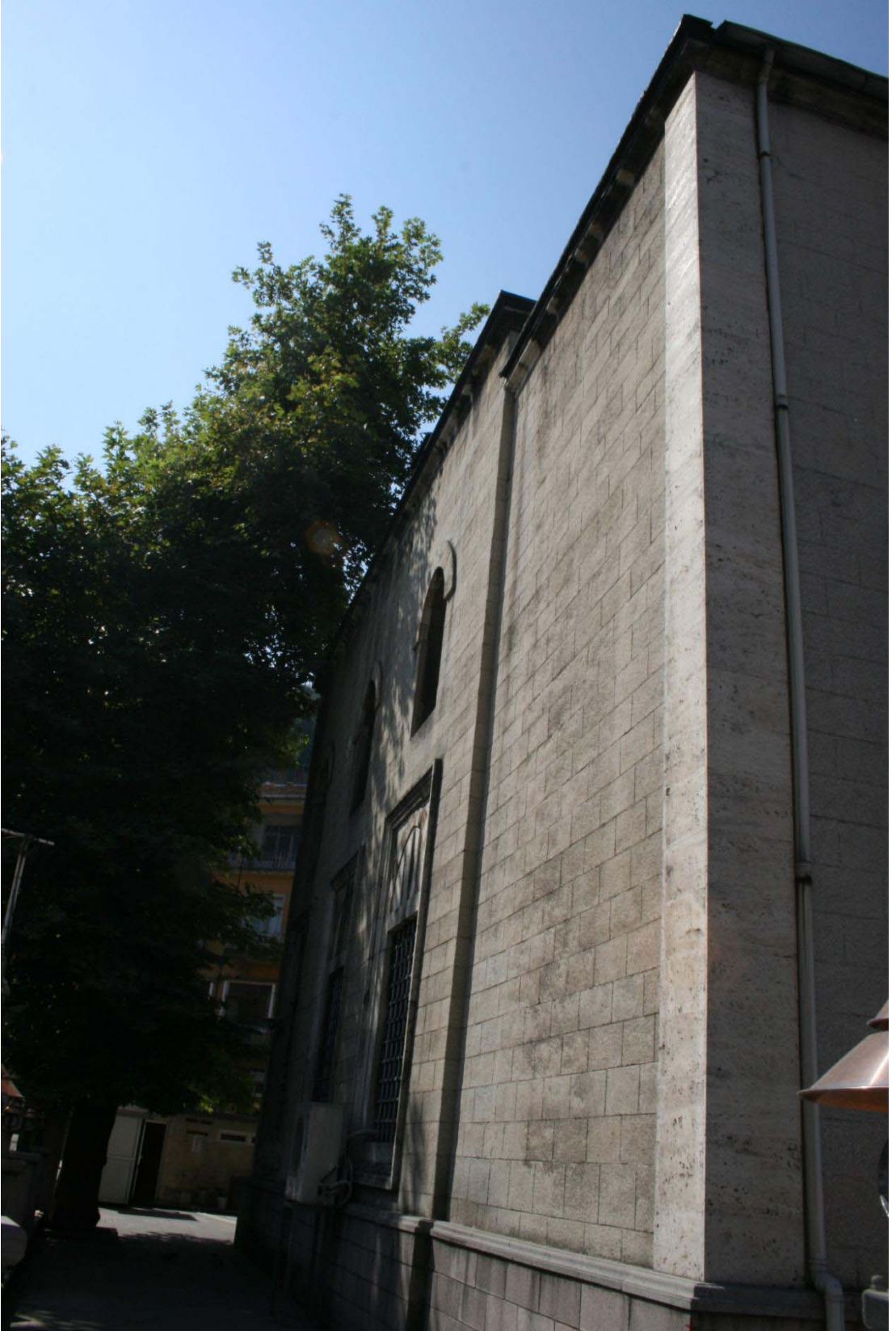

Resim 33: ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ AZİZİYE CAMİ, 19 Mayıs Mah. Atatürk Caddesi, Güney Cephenin Görünümü

Bu cephedeki pencere kurulum düzeni diğer cephelerden çok farklı değildir. Alt kat pencereleri silmeli dikdörtgen bir çerçeve içerisinde, düz atkı taşlı, iki renkteki taşla yapılmış olan sivri kemerli, demir parmaklıklı şekilde inşa edilmiştir. Alt sıra pencerelerin hemen üst bölümünde ve simetrik olarak yerleştirilmiş iki renkli taş ile yapılmış olan sivri kemerli pencereler bulunmaktadır. Bu iki pencere arasına daha yüksek tutulmuş olan dairesel pencere yer almaktadır. En üstte yine diğer cepheleri de dolanan saçak altı silmeli friz tüm cepheyi dolaşmaktadır. Bu cephe duvarının diğer iki yüzünde birer tane alt sırada ve birer tanede üst sırada pencereler yer almaktadır. Bu pencerelerde cephedeki öteki pencere gibi düzenlenmiştir.

3.3.6.DOĞU CEPHE

Doğu cephe duvarı caminin batı cephesi gibidir. İki sıra halinde pencere düzeni, saçak altındaki silmeli şerit, pencerelerdeki detaylar dâhil olmak üzere batı cephe duvarındaki gibidir (Resim 6). Alt sıra pencereler silmeli dikdörtgen bir çerçeve içerisinde, düz atkı taşlı, iki renkteki taşla yapılmış olan sivri kemerli, demir parmaklıklı şekilde inşa edilmiştir. Alt sıra pencerelerin hemen üst bölümünde ve simetrik olarak yerleştirilmiş iki renkli taş ile yapılmış olan sivri kemerli pencereler bulunmaktadır.

Resim 34: ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ AZİZİYE CAMİ, 19 Mayıs Mah. Atatürk Caddesi, Doğu Cephenin Görünümü

3.3.7.CAMİNİN BÖLÜMLERİNDE VE ÖĞELERİNDE SÜSLEME (BEZEME) DÜZENİ

3.3.7.1.SON CEMAAT YERİ VE KADINLAR MAHFİLİ (GALERİ KATI) KATININ SÜSLEME DÜZENİ

Yapıya girişte ilk olarak son cemaat yeri ile karşılaşılmaktadır. Son cemaat yeri iki katlı bir kuruluma sahiptir. Galeri katına ve son cemaat yeri mekânının ikinci katına bu katın doğu ve batı köşelerine, “S” şeklinde kıvrım yaparak tasarlanmış olan çok basamaklı bir merdiven yerleştirilmiştir. Bu merdivenin basamakları mermer malzeme ile kaplanmıştır. Son cemaat yeri mekânının iç dekorasyonu oldukça zengin bir bezeme programına sahiptir⁴³. Merdiven basamaklarının duvar bölümünde ikinci kata kadar yapılmış seramik kaplamalar vardır ve bunlarda herhangi bir figürlü süsleme ögesine yer verilmemiştir.

Resim 35: ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ AZİZİYE CAMİ, 19 Mayıs Mah. Atatürk Caddesi, Son Cemaat Yerinin Bezeme Üslubu

⁴³ Bu yapı ile süsleme anlayışına benzeyen bölgede başka yapılarda bulunmaktadır. Özellikle bitkisel karakterli figürlerin çok kullanıldığı Zonguldak Merkez Yeni Cami, Kilimli Ulu Cami, Zonguldak Merkez Ulu Cami bu yapılardandır. Zonguldak Merkez Yeni Cami içinde kullanılan çinilerde kullanılan figürlerin büyük çoğunluğu bitkisel niteliklidir.

Son cemaat yerinde ve caminin tüm içyapısında duvarlar belli seviyeye kadar süsleme içermeyen koyu renkli mavi seramikle kaplıdır. Bu seramik kaplamadan sonra duvarlar biçimlerine ve konumlarına göre süslemeler içermektedir. Son cemaat yeri pencerelerinin kenar yüzeylerinden başlayarak tüm duvar yüzeyi boyunca bu anlayış devam etmektedir. Bu süsleme frizi içinde daha çok sonsuzluk ilkesine bağlı meydana getirilen bitkisel motifler ve kenar bordürlerinde de “meander” bezemesi uygulanmıştır. Birinci kat son cemaat yeri tavanı sanki bir halıya benzetilmiştir. Bu halı benzeri uygulamanın ortasında dairesel şekilli madalyon vardır. Madalyon içerisinde birbirine bağlı olarak yerleştirilmiş olan palmet motifi vardır. Palmetin içi koyu kırmızı, madalyon içerisinde boş kalan kısımlar ise mavi renk ile boyanmıştır. Zeminin dört köşe noktasında madalyon oluşturabilecek şekilde yerleştirilmiş olan süsleme öğeleri bulunmaktadır. İç tasarımı zemin ortasında bulunan madalyonun içi gibi bezemeli ve boyalıdır. Zeminde boş kalan yerlerde palmet, rumi, yaprak ve lale motifleri ile doldurulmuştur. Bu süslemelerde yeşil, sarı, kahverengi renklerinin kullanımı ayrı bir güzellik taşımaktadır. Zeminin dışında dört yönden dolaşan üçlü bordür düzeni dikkat çekmektedir. İçteki ve dıştaki bordürleri daha dar tutulmuştur. Bu iki bordür süsleme olarak da aynı içeriğe sahiptir. İçteki ve en dıştaki bordürü meander motifi dolaşmaktadır. Ortadaki bordürün içerisi palmet ve rumi motifleriyle doldurularak bezenmiştir. Son cemaat mekânından harime girişi sağlayan üç giriş açıklığı bulunur. Bu giriş açıklığını sağlayan duvarların yüzeylerinde de oldukça renkli bir süsleme anlayışı vardır. Bu süsleme içerisinde de bitkisel motifli madalyonlara yer verildiği görülmektedir. Merdiven basamaklarının duvarlarında olan seramik kaplamaların hemen üstünde merdiven basamakları gibi düzenlenmiş bir bezeme frizi bulunmaktadır. İkinci kat son cemaat yerinin üzerini örten kubbenin eteği bitkisel motiflerle bezelidir. Bitkisel motifler sarı, yeşil, mavi renklidir. Kubbelere geçişi sağlayan pandantiflerin içi aynı şekilde hiç boş yer kalmayacak şekilde bitkisel madalyon merkezde ve bu madalyonun etrafında dolaşan bitki figürleri bulunmaktadır. Kemer karınlarının içi koyu mavi ve sarı renkteki bitkisel motiflerle bezenmiştir. Bu kattaki pencere kenarlarının yüzeylerine birinci kattaki pencerelerde uygulanan bezeme anlayışının uygulandığını görebilmekteyiz.

Resim 36: ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ AZİZİYE CAMİ, 19 Mayıs Mah. Atatürk Caddesi, Galeri Katı ve Balkon Uygulaması, Korkuluklarda Uygulanan Süslemeler

Galeri katından harime bakan yerlerde mermer malzemeden yapılmış olan korkuluklar dikkate değer taşımaktadır. Korkuluk levhalarında geometrik ve bitkisel motiflere yer verilmiştir. Galeri katında ayrıca konsollar ile taşınan bir balkon uygulaması da önemlidir. Bu balkonun korkuluk levhalarında da geometrik ve bitkisel motifler konu edinilmiştir.

3.3.7.2.KUBBE VE KUBBE GEÇİŞLERİNDEKİ SÜSLEME DÜZENİ

Ana kubbe, güney, doğu ve batı yönlerdeki yarım kubbelerin içerisi hiç boş kalmayacak düzende bezenmiştir. Ana kubbe içerisinde süsleme genel olarak dini karakter ve bitkisel motifler ağırlık kazanmaktadır. Ana kubbenin merkezinde Kur'an'dan ayetler yazılı bir bölüm vardır. En içteki bu bölümün hemen dışında çok renkli olarak yapılmış olan ve çok kollu yıldız motifi yer alır. Kubbe eteğiyle çok kollu yıldız arasında bitki motifleriyle oluşturulan madalyon süslemeleri bulunmaktadır. Kubbe kasnağındaki pencereler arasına mihrap nişi benzeri süslemeler yerleştirilmiştir. Kubbe geçişini sağlayan pandantiflerin içerisinde iç içe yerleştirilmiş olan üçgen formlu süslemeler yer alır. Dört köşede yer alan bu pandantiflerin içerisindeki her birinin içinde dört halifenin adları yazılıdır. Üçgenlerin içinde boş kalan kısımlar çok renkli bitkisel figürlerle süslenmiştir. Güneydeki yarım kubbenin eteğinde *"Allah ve Muhammet"* adları yazmaktadır. Buradaki süsleme düzeni ana kubbedeki gibidir.

Resim 37: ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ AZİZİYE CAMİ, 19 Mayıs Mah. Atatürk Caddesi, Ana Kubbe ve Pandantifteki Süslemeler

3.3.7.3.HARİM MEKÂNI

Harim içerisi yapıda uygulanan süsleme programının en yoğun bölümlerin başında gelmektedir. Duvarlar zeminden belli seviyeye kadar koyu mavi renkteki seramiklerle kaplıdır. Harimin içerisini aydınlatan iki katlı pencerelerin arasında bitkisel motiflerden oluşturulmuş dörtgen formlu panolar yapılmıştır. Bu panoların içerisini bir vazodan çıkan iek demeti doldurmaktadır⁴⁴. Bu iek açık sarı ve koyu renklidir ve yaprakları da açık yeşildir. Bu panonun çerçevesinde çok yoğun bitkisel bezemeler yer almaktadır. st pencerelerinin kenar yüzeylerinde dolanan meander motifi de mavi zemin üzerine beyaz renkle uygulanmıştır. st pencereler ve alttaki pencereler aynı düzendedir. Bu uygulama sayesinde yukarı pencerenin etrafından başlayarak alt pencerenin de çevresinden dolaşarak birleştirilen bir bordür uygulaması da yapının harim içerisine ayrı bir güzellik ve estetik değer taşımaktadır.

Resim 38: ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ AZİZİYE CAMİ, 19 Mayıs Mah. Atatürk Caddesi, Harime ve Süsleme Dekorasyonu

3.3.7.4.DOğU VE BATI YARIM KUBBELİ MEKÂNLARDAKİ SÜSLEME DÜZENİ

Yapının doğu ve batısında yarım kubbeyle örtülü mekânların süslemeleri de oldukça kalitelidir. Buradaki süslemeler harim mekânın diğer yerlerinde uygulamalarının benzeri hatta aynıdır denebilir. Fakat bu kısımlarda kadınlar mahfilini taşıyan sütunlarla sanki harim içerisinde ayrı bölmeler elde edilmiştir. Kadınlar mahfilini taşımak için dairesel formlu, baklava dilimi başlıklı sütunlar kullanılmıştır. Bu sütunlar birbirine basık kemerle bağlanmıştır. Kemerler bir küçük bir büyük şeklinde düzenlenmiştir. Büyük kemerler arasında kalan boşlukların içi iek demetleriyle, iek madalyonlarıyla, palmet, rumi motifleriyle doldurulmuştur. Ancak burada kullanılan pembe renk uygulaması diğer yerlerde uygulanmamıştır.

⁴⁴Bu uygulama ile hayat ağacı hatırlanılmış olmalıdır.

Mihrap: Mihrap tamamen mermerden inşa edilmiştir. Yapının bu ögesi dikdörtgen bir forma sahiptir. Çerçevenin en dışında silmelerle hareketlilik sağlanılmaya çalışıldığı görülmektedir. Mihrap nişi çokgen formunda yapılmıştır. Kavsara içi aşağıya doru sarkıtılmış şekilde olan mukarnaslardır. Kavsara köşelerinde güneş kursu veya kabara olarak adlandırılan kabartma süslemeler yer almaktadır. Mihrap nişinin köşelerinde kum saati formu başlıklara sahip birer tane sütunçe bulunmaktadır. Kavsaranın üzerinde mermer malzeme ile kabartma olarak yapılmış dini yazı kartuşu vardır. En üstte ise palmet motifleriyle bezemeli tepelik bulunmaktadır (Resim 11). Mihrabın iki yanında iki katlı olarak düzenlenen pencereler yer almaktadır.

Resim 39: ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ AZİZİYE CAMİ, 19 Mayıs Mah. Atatürk Caddesi, Mihrap ve Süsleme Dekorasyonu

Minber: Minber harimin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Yapıda kullanılan mihrap mermerden olduğu gibi minber de mermer malzeme ile yapılmıştır. Minber yapının içinde olduğu çok fazla süslemeye sahiptir. Minberin her köşesinde süslemeye rastlanılmaktadır. Minberin aynalık bölümünde üçgen bir alan elde edilmiştir. Bu üçgenin ortasında ajur tekniğiyle yapılmış madalyon ve madalyon merkezinde birbirine kollarıyla bağlanmış çok kollu yıldız bezemesi yer almaktadır. Madalyonun etrafında palmet motifleri kabartma şeklinde düzenlenmiştir. Korkuluk kısmının içi tamamen palmet ve rumi ile doldurulmuştur. Süpürgelik kısmında ise dilimli kemerin farklı olarak uygulanmasıyla elde edilen boşluklar görülmektedir. Minberin ön cephesinde yer alan tepeliği palmet motifleriyle kaplıdır. Minaremsi olan kulesinin sütunçeleri baklava dilimli başlıklı ve sivri kemerle birbirine bağlıdır. Baldeken tarzındaki uygulamanın üstü külah ile örtülüdür.

Resim 40: ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ AZİZİYE CAMİ, 19 Mayıs Mah. Atatürk Caddesi, Minber ve Süsleme Dekorasyonu

3.3.ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ'NDE YER ALAN KİLİSE

Yapı Adı: KİLİSE
Mahalle Adı: Merkez Mah.
Sokak: Yılmaz Birinci Sok.
Pafta: 8
Ada: 25
Parsel: 3
Yaptıran Kişi: Fransızlar tarafından yaptırılmıştır
İnşa Tarihi: 1890'lı Yıllar (19. Yüzyıl Sonları)
Bugünkü Kullanımı: Kullanılamaz Durumda
Plan: Bazilikal Plan

Resim 41: ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ'NDE YER ALAN KİLİSE, Merkez Mahallesi, Yılmaz Birinci Sokak, Kilisenin Bulunduğu Konumu

3.3.1.TARİHİ

Kilise Zonguldak'ın Kozlu Beldesi'nde yer almaktadır. Zonguldak'ta taş kömürünün keşfedilmesi ile birlikte nüfusu kısa zamanda artış göstermişti. Nüfusu on dokuzuncu yüzyılın sonuna gelindiğinde çok farklı ırktan, ülkeden ve bölgeden insanlar yer almakta idi. Bu yüzyıl içinde sanayi devriminin gerçekleşmesiyle sanayinin hammaddeye ihtiyacı artmış ve sömürgecilik faaliyetlerini gerçekleştiren devletten insanlar

da bu bölgeye göç etmeye başlamışlardı⁴⁵. Kömür rezervlerinin işletilmeye açılması sebebiyle özellikle 1882 yılından itibaren yöreye yerli yabancı göçler olmuştur. Bu göçler sonucu, yöre nüfusu hızla artmıştır. Bunun en belirgin örneği, 1899 öncesinde Ereğli'nin Elvan köyünün bir mahallesi iken bu gün il merkezi olan Zonguldak'ın ortaya çıkışıdır. Bu göçler esnasında maden işletmecisi olarak Rumlar, Ermeniler, Fransız ve İtalyanlar da yöreye gelmişlerdi⁴⁶. Milli Mücadele başlarında Zonguldak şehir merkezinde yabancılar ve azınlıklar hâkim duruma geçmişti⁴⁷. Ahmet Naim de bölgenin demografik durumunu şöyle açıklamaktadır: “ ... Hatta Havza'da (Kömür işletmelerinin bulunduğu yerler) Fransız, İtalyan kolonileri gibi bir de Pontus kolonisi türemiştir”⁴⁸. Bu dönemde Zonguldak'ın kömür ticaretinin yanında diğer ticari faaliyetlerini ellerine geçirmişlerdi ve kömür ticaretinin resmi olarak göstermek için Ereğli'de kurulan bir Fransız şirketinden de bahsedilir⁴⁹.

Resim 42: ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ'NDE YER ALAN KİLİSE, Merkez Mahallesi, Yılmaz Birinci Sokak, Kuzeybatıdan Cephesinden Genel Görünümü

Demografik yapının böyle olmasının doğal sonucu olarak da insanlar dini vecibelerini yerine getirmek için her zaman yaşadıkları bölgelere dini yapılarını inşa etmişlerdi. Yapının kesin inşa tarihi

⁴⁵ Ali Sarıkoyuncu, “Zonguldak ve Çevresinde Müdafaa-i Hukuk Çalışmaları”, **Yayını Bilinmiyor**, s. 27.

⁴⁶ Ali Sarıkoyuncu, **a.g.m.**, s. 28; **Karadeniz Bölge Komutanlığı ve Ereğli Garnizonu El Kitabı**, Basım yeri (Yok) 1984, s. 11;

⁴⁷ Ali Sarıkoyuncu, “**Zonguldak ve Çevresinde Müdafaa-i Hukuk Çalışmaları**” adlı makalesinde verilen bilgiler içerisinde şu pasaj dikkat çekmektedir. Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Bey; “Zonguldak'ta Askerlik Mükellefiyeti Hakkında Kanun” teklifi ile ilgili olarak TBMM'nin 21.10.1920 tarihli oturumunda yaptığı konuşmasında bu durumu şöyle açıklamaktaydı: “Efendim intibahat (Seçimler) vesilesiyle oralara gittim. Bundan 8-10 yıl evvelde Karadeniz Ereğlisi'nde Kaymakamdım. Oradan ayrılırken 450 haneden ibaret bıraktığım Zonguldak'ı 1500 haneyi tecavüz bir surette meskûn buldum. Hâlbuki evvelce benim hatıralarıma göre orada 100, 150 kadar hatta 200 kadar müslüman evi vardı. Bu sefer Beyler, maatteessüf 50 kadar bile müslüman evi bulamadım. 1500'ü mütecaviz ecnebiden Rum ve Ermeni'den mürekkep haneyle meskûn olduğunu gördüm” demektedir. Bkz **a.g.m.**, s. 27-28.

⁴⁸ Ahmet Naim, **Zonguldak Havzası Uzun Mehmet'ten Bugüne Kadar**, İstanbul, 1934, s. 71.

⁴⁹ 21 Haziran, **Zonguldak'ın Milli İdareye Kuvuşturduğu Günün 15'inci Yıldönümü**, Zonguldak Halkevi yayını, Karaelmas Basımevi 1937, s. 8; Cevat Rifat Atilhan, **İstiklal Harbinde Sarıklı Kahramanlar**, Yaylacık Matbaası İstanbul, 1967, s. 71.

belli olmamakla birlikte nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan gayrimüslimlerin bu dönemde fazla olması yapının bu dönemde yapıldığını göstermektedir⁵⁰. Yapının Fransız cemaatine yapıldığı kaynaktan belirtilmektedir⁵¹. Bölgenin demografik yapısı Kurtuluş Savaşı yıllarından sonra tekrar büyük değişimler göstermiştir⁵². Bölgede müslüman nüfus daha fazla olmuştur. Yöreden ve ülkeden azınlık gruplarının giderek azaldığı gözlemlenmiştir. 1920'li yıllardan sonra halkın okuma yazma oranı da oldukça düşüktü. Kömür madenlerinde çalışacak iş gücü sayısı da azdı. Azınlık grupların hâkim olmadığı bu dönemde bu yapının doğu girişinin önündeki ortadan ikiye ayrılmış olan salon şeklindeki odalar sınıflara dönüştürülerek kullanılmıştır. Batı cephesinden girildiğinde güneyinde iki küçük oda, kuzeyinde de bir oda bulunmaktadır. Bu odalar yapının Ankara Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 2002'de tescil edilmesine kadar depo olarak kullanılmakta idi. Yapı bu şekilde kullanılmasına rağmen neredeyse tamamen yaşamaktaydı. Fakat Karadeniz ikliminde yağışların fazla olmasından dolayı bölgede heyelanlar, su baskınları ve sel gibi doğal olaylar meydana gelmekteydi. Yapının hem kullanılmamasından hem de şiddetli yağmur ve rüzgârlar nedeniyle doğu cephesi duvarının yıkılması⁵³ ile yapının kaderi gittikçe kötüleşti. Yapının bugün oldukça harabe ve virane durumdadır.

3.3.2. PLAN

Kilise eğimli bir topografya üstünde bulunmaktadır. Yapı dikdörtgen bir zemin üzerinde ve podyum üstüne inşa edilmiştir. Yapı tek nefli bazilikal bir plana sahiptir. Günümüzde yapının içinde bunu anlayabilmek oldukça güç durumdadır. Kilise doğu-batı doğrultusunda inşa edilmiştir. Hristiyan doktrinde kible yönü doğu olmasına karşın bu yapıda batıya alınmıştır⁵⁴. Yapının üstü kırma çatı ile örtülüdür. Kilise binasının içerisi kuzey cephede dört, güney cephede dört, batı cephede üç adet pencere ile aydınlatılmakta idi. Bu pencere açıklıkları günümüzde halen mevcut durumdadır. Yapının doğusunda yer alan giriş cephesinde üç nefli bir görünüm kazandırılmak istenmiş olmalı ki üç açıklık görülmektedir. Orta kapı yapının asıl giriş kapısı olmakla birlikte iki yanında olan giriş açıklıkları ile cephede hareketlilik sağlanmıştır. Yapının doğusunda giriş açıklığına ulaşmak amacıyla birkaç basamaklı beton malzemeden yapılmış merdiven kurulumu da önemlidir. Batı cephede konumlandırıldığı düşünülen apsisin yanından girildiği düşünülen iki oda vardır. Bu odaların pastaforium odaları olduğu söylenebilir. Ayrıca batı cephenin dışından da bu odalara ulaşmak amacıyla giriş açıklığı yapılmıştır. Kırma çatının altında çokgen formda ahşap malzeme ile yapılmış kubbemsi bir uygulama vardır. Bu uygulamayı daha önce Devrek ilçesinde bulunan Merkez Yeni Cami'nin çatısı altında bulunan kubbede görmüştük

3.3.3. Malzeme

Yapı kırma taş malzeme ile inşa edilmiştir. Bölgenin taşlı bir araziye sahip olması da bunu tetiklemiştir. Kilisenin doğu, batı, kuzey ve güney cephelerinin tamamı bu malzeme ile inşa edilmiştir. Bu malzemenin üzeri sıva ile kapatılmıştır. Sıva üzeri farklı dönemlere farklı renkler ile boyanmıştır. Üst örtü kırma çatıdır. Kırma çatının altına yerleştirilen kubbe ise ahşap malzemeden yapılmıştır. Bu kubbenin doğu ve batıya doğru uzanmakta olan beşik tonoz uygulaması yine ahşap malzemeden inşa edilmiştir. Batı cephedeki giriş açıklığında devşirme malzeme olan sütunlar görülmektedir. Ayrıca yine batı cephede kuzey yan tarafta tuğla malzeme kullanılmıştır. Pencere açıklıkları ahşap malzemeden üretilmiş çift kanatlı, üstünde istiridye formunda olan demir uygulamalı pencereler yer almaktadır.

⁵⁰ K. Coşkun, S. Başar, **a.g.e.** , s. 191. Ayrıca yapıda demir malzemenin kullanımı da dikkat çekicidir. Demirin yapıların inşasında kullanılmaya başlaması da bu yüzyılın ortalarında başlamaktadır.

⁵¹ K. Coşkun, S. Başar, **a.g.e.** , s. 191.

⁵² Ali Sarıkoyuncu, **a.g.m.** , s. 48.

⁵³ D. H. A. habercilerinden Durmuş Sevindik-Gürkay Gündoğan'ın 10.12.2010 tarihli yazılarında bu haber internet gazetelerinde yayınlanmıştır. Bkz.

<http://www.dha.com.tr/haberdetay.asp?tarih=02.11.2011&Newsid=128490&Categoryid=1>

⁵⁴ Bu şekilde yapılmış olmasının nedenleri arasında bölgenin konumu olması muhtemel sebepler arasındadır. Bu şekilde yapılmış olan başka yapıların olduğu söylenmektedir. Bu uygulama sadece Hristiyan kiliselerinde görülmeyip İslam dininin mabetleri olan camilerin bazı örneklerinde de kible yönünün değiştiği görülebilmektedir.

3.3.4.Doğu Cephe: Yapıya giriş bu cepheden sağlanmaktaydı. Bu cephe duvarında yapının kapılarına ulaşmak amacıyla yapılmış basamaklı merdiven yer almaktadır. Giriş kapıları birbirine yuvarlak kemerle bağlanmıştır⁵⁵. Bu açıklıkların hemen üzerinde üçgen alınlık izi bulunmaktadır. Bu uygulamayı Fransızların yaptıkları yapılarda görebilmekteyiz. Kıрма çatının saçak altında kademeli şekilde yapılmış olan silme frizi tüm cepheleri dolanmaktadır. Ayrıca üst örtünün bu cepheye ve batı cephelere bakan kısımları büyük boyutlu üçgen alınlık şeklinde düzenlenmiştir. Bu cephede pencere açıklıklarına rastlanılmamaktadır.

3.3.5.Batı Cephesi: Kilisenin apsis bölümünün iki yanında olan pastaforium odalarına bu cephede bulunan giriş açıklığından da ulaşılabilir. Bu cephede silmeli bir şeritle iki katlı görünüm elde edilmeye çalışılmıştır. Cephe duvarının köşeleri belirginleştirilmiştir. Cepheyi ortlayan bir kapı açıklığı mevcuttur. Girişin açıklığının iki yanında mermer sütundan yapılmış söve bulunur. Bu kapiya bir basamakla çıkılmaktadır. Bu kapı ile aynı eksen de yerleştirilmiş basık kemerli, Latince yazıtlı lenton parçalı, beton malzeme söveli bir giriş açıklığı bulunur. Bu kapının güney yan tarafına da zeminden biraz yüksek olarak duvara bir madalyon formu vardır. Buradan odalara ulaşılır. Yapının bu cephesindeki ilk kapıdan girildiğinde hemen bu kapiya yakın kuzey ve güney bölümlere daha sonradan yapılmış sınıf ve depolara ulaşmak amacıyla iki giriş açıklığı daha mevcuttur. Ayrıca buradaki açıklıklardan üst katta bulunan sınıflara da çıkılmaktadır. Bu bölümler yapıya daha sonradan demir yapı üzerine ahşap zemin döşenerek yapılmışlardır. Batı cephe duvarının kuzey yan tarafı yaşamakta olduğumuz bu yüzyılda üretilmiş olan tuğla ile güney yan tarafındaki duvar ise moloz taş işe örülmüştür. Cepheyi ortlayan üç adet pencere açıklığı yer alır. Bu pencerelerden ortadaki daha büyük tutulmuştur. Bu pencereler basık kemerli ve bu basık kemerin ortasındaki kilit taşları dışa taşkın şekilde yapılmışlardır. Bu cephenin önemli olan kısımlarından biride üçgen alınlık formundaki uygulamadır. Üçgen alınlık formunun alt kısmının içerisine kiremitlerin ters düz yerleştirilmesiyle dalgalı bir uygulama yer almaktadır.

Resim 43: ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ'NDE YER ALAN KİLİSE, Merkez Mahallesi, Yılmaz Birinci Sokak, Kuzey Cephesinden Genel Görünümü

⁵⁵ Bu giriş açıklığı bugün ne yazık ki mevcut değildir.

3.3.6.Kuzey Cephe: Kilisenin eğimli bir arazi üzerinde almasından dolayı bu cephe duvarı diğer cephelere daha yüksek şekildedir. Bu cephe duvarında diğer cephelerde olduğu gibi hareketliliği sağlayan tek uygulama olarak pencereleri sayabilmekteyiz. Cephe duvarında yapıyı aydınlatan dört adet pencere yer almaktadır. Bunlardan üç tanesi daha büyük ve yüksekçe, bir tanesi ise batı köşeye daha küçük boyuttadır. Pencerelerin tümü basık kemerli, kilit taşları dışarı kabartılmış olarak verilmişlerdir. Pencere açıklıklarının içerisine iki ahşap kanatlı, istiridye formu bir demir malzemeli tepeliklerle kapatılması sağlanmıştır. Yapının inşa malzemesi olan kırma taşlarını çok rahatça görebilmekteyiz. Bu taşların üzeri sıva ile kapatıldığını kalan izlerden anlayabilmekteyiz. Silmeli saçak altına yakın bir mesafede kırma taşların arasında tuğla ile yapılmış bir şeritte cepheyi yatay olarak uzanmaktadır. Saçak altındaki silmeli friz yapının bu cephesinde ve diğer cephelerde hareketlilik sağlamaktadır (Resim 1). Kilisenin batı cephesiyle birleşen kısım daha belirgin kılınarak vurgulanmıştır.

3.3.7.Güney Cephe: Kilisenin güney cephe duvarı kuzey cephe duvarı ile aynı forma sahiptir. Bu cephede hareketlilik yine üç tane pencere uygulamasıyla sağlanmıştır. Pencerelerin tümü basık kemerli, kilit taşları dışarı kabartılmış olarak verilmişlerdir. Pencere açıklıklarının içerisine iki ahşap kanatlı, istiridye formu bir demir malzemeli tepeliklerle kapatılması sağlanmıştır. Yapının inşa malzemesi olan kırma taşlarını çok rahatça görebilmekteyiz. Bu taşların üzeri sıva ile kapatıldığını kalan izlerden anlayabilmekteyiz. Silmeli saçak altına yakın bir mesafede kırma taşların arasında tuğla ile yapılmış bir şeritte cepheyi yatay olarak uzanmaktadır. Saçak altındaki silmeli friz yapının bu cephesinde ve diğer cephelerde hareketlilik sağlamaktadır⁵⁶.

Resim 44: ZONGULDAK MERKEZ KOZLU BELDESİ'NDE YER ALAN KİLİSE, Merkez Mahallesi, Yılmaz Birinci Sokak, Güney ve Doğu Cephesinden Genel Görünümü

⁵⁶ Günümüzde bu cephenin pencerelerine yerleştirilen uydu antenleri oldukça kötü durumda olan yapıya daha da kötü bir görünüm kazandırmıştır.

4.ZONGULDAK SİVİL MİMARİ ÖRNEKLER

4.1.ZONGULDAK İLİNDE YER ALAN HAMAM YAPILARI

4.1.2.ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİNDE YER ALAN ALİ AĞA HAMAMI

Yapı Adı: ALİ AĞA HAMAMI

Mahalle Adı: Müftü Mahallesi

Sokak: Hamam Arası 1 Sokak

Pafta: 8

Ada: 117

Parsel: 30

Yaptıran Kişi: Ali Ağa

İnşa Tarihi: 1850 ve Sonrası (19. Yüzyıl)

Bugünkü Kullanımı: Kullanılamaz Durumda

Plan: 19. Yüzyıl Türk Hamamı Plan Tipi

Resim 45: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİNDE YER ALAN ALİ AĞA HAMAMI, Müftü Mahallesi, Hamam Arası 1 Sokak, Pafta: 8, Ada: 117, Parsel: 30, Vaziyet Planından Bulunduğu Konumu ve Üst Ört

4.1.2.1.TARİHİ: Hamam⁵⁷, Zonguldak ili, Ereğli ilçesi, Müftü Mahallesi, Hamam Arası Sokak, 117 Ada, 30 Parsel üzerinde yer almaktadır. Yapılaşmanın yoğun olduğu bir bölgede üçgen formu bir ada içersinde kuzeybatı-güneydoğu istikametinde de yer almaktadır. Ali Ağa Hamamı üzerinde, inşa tarihini verebilecek herhangi bir kitabeye veya bulguya rastlanmamıştır⁵⁸. Küçük bir mahalle hamamı niteliğindeki bu yapı tamamen moloz ve yontma taştan yapılmıştır. Kentin imar durumu paftaları hazırlanırken ihmal edilip hamam arası sokağındaki yolun genişletilmesi ile soyunmalık kısmı resmen katledilmiştir. Ayrıca külhan bölümünün bir kısmı da sonradan yapılan binalara terk edilmiştir. Yapının bulunduğu adanın güneybatı ve güneydoğu kenarlarındaki yüksek katlı binalar yer almaktadır⁵⁹. Kuzey tarafındaki hamam arası sokağa bakan cephede hamam ve tek katlı market vardır. Hamamın tek yola açılan cephesi burasıdır. Yapının soğukluk kısmında olduğu bu cephe 18.75 metredir. Soğukluk kısmı sonradan ve tek katlı yapıldığı için sokakta yürürken hamam fark edilememektedir. Değişik zamanlarda onarılmış olup tabanlarda ve üst örtü sistemleri üzerlerinde yapılan yenilemeler aykırılığını göstermektedir⁶⁰.

4.1.2.2.PLAN: Klasik Türk hamamlarının⁶¹ bütün birimlerini bulundurmaktadır. Soyunmalık⁶², ılıklik⁶³, tıraşlık, helâ, sıcaklık⁶⁴, halvet⁶⁵, su deposu⁶⁶ ve külhan⁶⁷ bölümlerinden oluşmaktadır⁶⁸. Yapının soğukluk kısmı harici diğer bölümleri aynı özelliklerini korumaktadır.

⁵⁷ Hamam sözcüğü; Arapça Hammâm: Banyo, İbranice Hamam: Sıcak olmak sözcüklerinden türemiştir. Bu yapı tipinin ilk örnekleri hakkında kesin verilere dayanan bilgiler bulunmamakla birlikte, bazı kaynaklar, ilk hamam örneklerine Mısır'da Tel-al Amarnah ve Zincirli kazılarında bulunan saray ve evlerde rastlanıldığını belirtir. Ayrıntılı bilgi için bkz. ÜLGİN, A. S., "Hamam" maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt:5, İstanbul, 1977, s.175; C. E. Arseven, "Hamam" maddesi, **Sanat Ansiklopedisi**, Cilt:2, İstanbul, 1983, s. 678 -689.

⁵⁸ Mimar Ahmet Sevgilioğlu, **2008 Yılında Hazırlanan Rölöve, Restorasyon ve Restitüsyon Proje Raporu**, s. 9-10.

⁵⁹ Mimar Ahmet Sevgilioğlu, **a.g.b.**, s. 10.

⁶⁰ Mimar Ahmet Sevgilioğlu, **2008 Yılında Hazırlanan Rölöve, Restorasyon ve Restitüsyon Proje Raporu**, s. 11-13.

⁶¹ Türklerin Anadolu'ya gelmeden önce inşa ettikleri hamamlar hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Ancak, kaynaklarda İran'da Kirman'ın güneyinde Nigâr'da bulunan bir Büyük Selçuklu hamamının varlığından söz edilmektedir. Bkz. Yılmaz Önge, **Anadolu'da XII-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları**, Ankara, 1995, s.14.

⁶² Camekân olarak adlandırılan bu bölüm, hamama giren kişilerin soyunmaları ve dinlenmelerine yönelik bir hazırlık mekânıdır. Boyutları açısından hamamın en büyük mekânı olan soyunmalık, duvar kenarları boyunca dinlenmeye uygun sekiler ve ortasında bir şadırvan içermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. ÜLGİN, A. S., **a.g.m.**, s.175; Yılmaz ÖNGE, **Anadolu'da XII-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları**, Ankara, 1995, s. 22; Semavi Eyice, "İznik'te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme", **Tarih Dergisi**, II, İstanbul, 1960, s. 99-120; Canan ÇAKMAK, **Tire Hamamları**, Ankara, 2002, s.22.

⁶³ Sıcaklığa geçmeden önce vücudu ılık bir ortama alıştırmak için yapılan bölümdür. Aralık mekânı olmayan hamamlarda, tuvalet ve tıraşlık genellikle ılıkliğe açılmaktadır. Semavi Eyice, **a.g.m.**, s. 99-120.

⁶⁴ Hamamların en sıcak bölümü olan bu mekân, yıkanma amacıyla kullanılmaktadır. Sıcaklık, genel yıkanma yeri olan ve yerden 20cm yükseklikte sekiler içeren eyvanlar ile özel yıkanmaya yönelik, halvet adını alan küçük hücrelerden oluşmaktadır. Bkz. Yılmaz Önge, **a.g.e.**, s. 22; Semavi Eyice, **a.g.m.**, s. 99-120.

⁶⁵ Halvetler genellikle kare planlı, kubbe ile örtülü mekânlardır.

⁶⁶ Genellikle sıcaklığın gerisinde ve sıcaklık boyunca uzanan, beşik tonoz ya da sivri tonozla örtülü bir bölümdür.

⁶⁷ Yılmaz Önge, **a.g.e.**, s. 45-62.

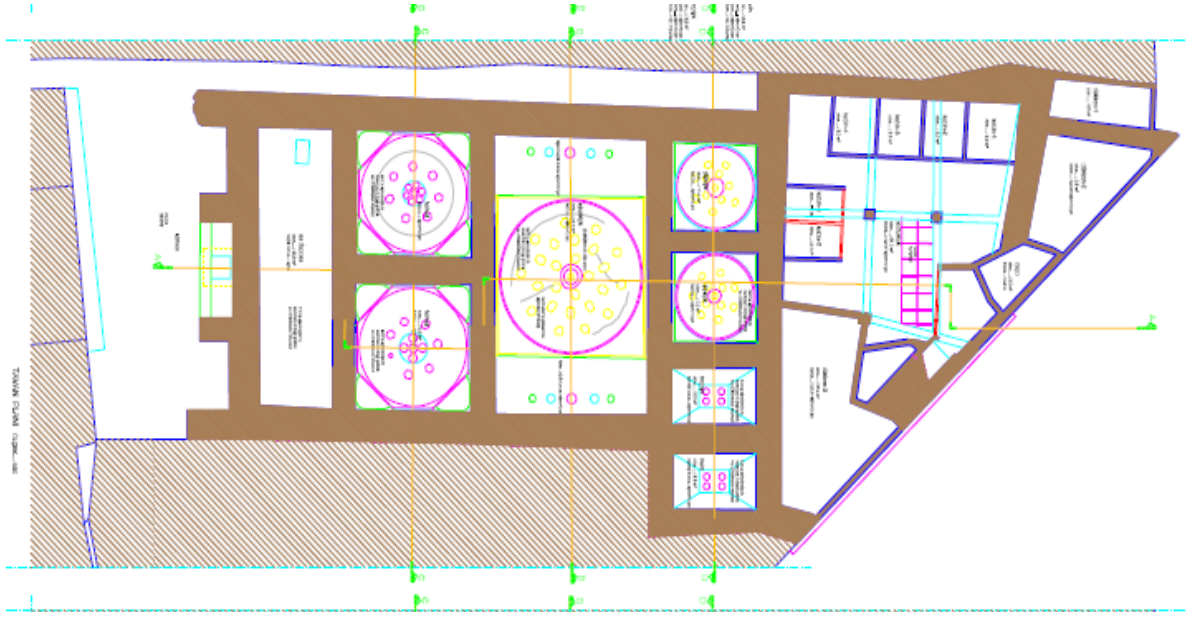
⁶⁸ Anadolu Türk hamamlarının çok sayıda bölüm içermesi ve bu bölümlerin her bir hamamda farklı planlarda düzenlenişi, genel bir hamam tipolojisine ulaşmaya imkân vermemektedir. Ancak, sıcaklık bölümlerinin plan tipleri dikkate alınarak bir gruplama yapılabilir. Bu tür çalışmayı ilk kez Semavi Eyice gerçekleştirmiştir. Söz konusu çalışmada Osmanlı hamamları ele alınmasına karşın, bu gruplama Anadolu Selçuklu ve Beylikler devri hamamları için de kullanılabilir. Semavi Eyice'nin çalışmasında hamamlar sıcaklıklarına göre şu şekilde gruplandırılmıştır; 1- Haçvari dört eyvanlı ve köşe hücreli tip, 2- Yıldızvari sıcaklık tip, 3- Kare bir sıcaklık etrafında sıralanan halvet hücreli tip, 4- Çok kubbeli sıcaklıklı tip, 5- Ortası kubbeli, enine sıcaklıklı ve çifte halvetli tip, 6- Soğukluk, sıcaklık ve halveti eş odalar halinde olan tip. Bkz. Semavi Eyice, **a.g.m.**, s. 99-120.

4.1.2.2.1.PLANDA YER ALAN BÖLÜMLER

Soğukluk: Klasik olarak ana caddeden giriş soyunmalık kısmıdır. Zamanla yol kotunun yükselmesi sonucu yaklaşık dört basamaklı eğimli sahanlıklarla ulaşılabilir.

1955'deki yangından sonra bir müddet kullanılmayan hamamın soyunmalık kısmından geniş çapta bir yol geçirilmiştir. Yeniden yapılan soğukluk kısmına yola terk edilen kısma karşılık sağ yan cephede 125 santimetre dışa çıkıntı yapılmıştır. Dik kenarları yaklaşık 14 x 14 m. Olan üçgen biçimdeki soğukluğun dar olan iki köşesine gelir getirmesi amacı ile birer adet dükkân mekânı yapılmıştır. Betonarme olarak yapılan bu bölüm içinde altı adet soyunma kabini yer almaktadır. Kabinler ahşap ve lambri ile kaplıdır. Her birinde birer adet pencere mevcuttur. Tabanları mozaik kaplamadır. Beton kısımların tamamı çimentolu sıva ile kaplıdır. Soğukluk mekânından ılık mekânına geçilmektedir. Ana giriş kapısının sağında kalan kısım depo olarak değerlendirilmiştir. Kapının solundan ise soğukluğun beton çatısına çıkılmaktadır. Bu düz beton çatı kısmı üzerinde bakımsızlıktan ve terk dolayı moloz yığınları ve antenlerle doldurulmuştur. Soğukluğun aydınlatılması için 3.92x1.42cm. ebatlarında demir konstrüksiyonlu ısıklık mevcuttur⁶⁹.

⁶⁹K. Coşkun, S. Başar, a.g.e., s. 163.

Resim 46: ZONGULDAK EREĞLİ İLÇESİNDE YER ALAN ALİ AĞA HAMAMI, Müftü Mahallesi, Hamam Arası 1 Sokak, Pafta: 8, Ada: 117, Parsel: 30, Vaziyet Planı

Ilıklık: Kare planlı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm sıcaklık, helâ ve tıraşlığa geçişi sağlayan üstü 2,75cm çapında kubbe ile örtülmüştür. Kare planlı bu mekânda kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmıştır. Kubbede on iki adet altıgen formlu ılıkılık vardır. Ilıklık içerisinde bir adet kurna yer almaktadır. Bu bölümlerin üzeri kubbe ile örtülü olup, kubbe geçiş elemanı olarak tromplar kullanılmıştır. Yerden kubbe anahtarına olan yükseklik 5,15cmdir. Duvarları horasan sıvalıdır. Ilıklıktaki sıcaklıktan soğukluğa geçişte dinlenme alanı olarak kullanılan ikinci bölüm hamamın orijinal mermer taban döşemelerinin kaldığı tek yerdir. Restitüsyonda da kaynak olarak alınmıştır. Bu bölüm diğer geçiş kısmındaki bölümden 24 cm. yüksekliktedir. Üst örtü sistemi kubbeli ve geçişleri pandantiflerle sağlanmıştır. Yerden kubbe anahtarına yüksekliği 4.85santimetredir. Bitkisel bozulma mevcuttur. Duvarlarında çatlak ve dökülmeler görülmektedir.

Nemden oluşan mantarlaşma ve renk bozulmaları da görülmektedir. Aydınlanma biri yuvarlak diğerleri altıgen toplam on iki adet ışıklıkla sağlanmaktadır⁷⁰.

Helâ: Mekânı yuvarlak dört ışıklığı olan aynalı manastır tonoz örtmektedir. Bu mekânda helâ taşının bulunduğu yer 12cm. yükseklikte ve kesme taştan imal edilmiştir. Sıva dökülmeleri ve çatlakları oldukça fazladır.

Tıraşlık⁷¹: Bu mekânı helâyâ geçiş koridoru ile bir kapatan dört ışıklıklı aynalı manastır tonozla örtülüdür. Tıraşlık ta duvara ankastre yerleştirilmiş taş bir oturak ve kurna mevcuttur. Kapısı yoktur.

Sıcaklık⁷²: Güneybatı kuzeydoğu doğrultusunda dikdörtgen formundadır. Dar kenarlardaki bölümlerde 17cm. eyvan yükseltisi bu eyvanlar üzerinde de ikişer adet kurna bulunan 11cm. yüksekliğinde sekiler mevcuttur. Hamamın en detaylı ögesi bu kurnalar arasında seperatör görevi yapan mermer figürleridir. Bölüme girişte sağda (güneybatı) kalan heykelin baş kısmı kopmuş durumdadır. Mekânın ortasında köşeleri birer metre yarıçapında pahlanmış kare göbek taşı bulunmaktadır. Göbek taşının yüksekliği 21 ile 28cm. arasında değişen yüksekliklere sahiptir. Bu mekânın tamamında mevcut mermer döşemenin deforme olması sonucu mozaikle kaplanmıştır. Dar olan kuzey batı duvarının ortasında artık ağaç diyebileceğimiz bitkisel bozulma mevcuttur. Duvarlarında çatlak, nemden oluşan mantarlaşma ve renk bozulmaları yoğun olarak görülmektedir. Mekânı ortada kare planlı ana kubbe örtmektedir. Dışarıdan sekizgen kasnağı olan 4.90mt. çapındaki kubbenin anahtarına olan yüksekliği 7.35metredir. Kubbeye geçiler yine pandantiflerle sağlanmıştır. Kubbe üzerinde 25 i adet altıgen formu biri yuvarlak toplam 26 ışıklık vardır. Dar kenarlarda kalan 1.80 santimetrelilik bölümler üzerinde dörder ışıklık bulunan beşik tonozlarla geçilmiştir.

Halvet (GÜNEYBATI): Kare planlı bu bölümde birer kurna bulunan güneybatı ve güney doğu duvarlarında 8cm. yüksekliğinde taş sekileri mevcuttur. Bu mekânı örten kubbeye troplarla geçilmektedir. Troplar arası aynı ebatlarda ve çaplarda kemerler mevcuttur. Kemerin anahtarına yüksekliği 5.00 metredir. Bu on dört adet altıgen formu ışıklıkla aydınlatılmaktadır. Tabanlarda mozaik kaplama yapılmıştır. Su tesisatının sonradan sıva üstü çekilmesindeki kötü görüntü bu mekânda da görülmektedir.

Halvet (KUZEYBATI): Diğer halvetle aynı özellikleri taşıyan bu bölümdeki sekiler güneydoğu ve kuzeydoğu duvarlarındadır. Birer tanede kurnaları vardır. Su deposu ile bu mekân arasında pencere mevcuttur. Örtü sistemi diğer halvetin aynısı gibidir. Yalnız ortada gurup olarak bulunan beş adet yuvarlak ışıklık ve yedi tanede altıgen formu ışıklıkla beraber toplam on iki adet ışıklıkla aydınlatılmaktadır.

Su Deposu⁷³: Güneydoğu-kuzeybatı istikametinde 9x2.5mt. ebatlarında dikdörtgen formu alana sahiptir. Üst örtü sistemi beşik tonoz olup üstte sonradan açıldığı belirli olan bir penceresi vardır. Duvarları yoğun bir şekilde sıva dökülmeleri mevcuttur. Kazan kısmının olduğu

⁷⁰ Mimar Ahmet Sevgilioğlu, **a.g.b.**, s. 10.

⁷¹ Bkz .Yılmaz Önge, **a.g.e.**, s. 45-62.

⁷² Bkz .Yılmaz Önge, **a.g.e.**, s. 22; Semavi Eyice, **a.g.m.**, s. 99-120.

⁷³ Genellikle sıcaklığın gerisinde ve sıcaklık boyunca uzanan, beşik tonoz ya da sivri tonozla örtülü bir bölümdür. Tonozun tepesinde aydınlatmaya yarayan ışıklar bulunmaktadır. Sıcaklıktaki eyvan ya da halvetlerden birinin su deposu ile ortak olan duvarında, su deposuna açılan bir pencere vardır. Bu pencere, su seviyesini kontrol etmek ve su deposunun tamirâtı sırasında geçiş için kullanılır.

yer yoğun moloz yığını ile kaplıdır. Tabanına ve 1.20cm. yüksekliğinde duvarlara su izolasyonu için mozaik kaplama yapılmıştır.

Külhan⁷⁴: Hamamın güneybatı ucunda bulunan külhan çatı örtü sistemi günümüze ulaşamamıştır. Bakımsızlıktan dolayı yoğun bir şekilde moloz yığını vardır. Ateşlik kısmının kemerli kapısı hariç içersi moloz yığını ile doludur. Baca ve kirpi saçaklı baca üstü kaplaması özgünlüğünü korumaktadır. Külhanın çevre duvarı yıkılmış olsa da izleri mevcuttur⁷⁵.

4.1.2.3.Malzeme: Hamamın beden duvarlarında, iç kısımda yer alan kemerlerde, kubbe, tromp ve pandantiflerde inşa malzemesi olarak yontma ve moloz taş kullanılmıştır. Sonradan yapılan soyunmalık haricindeki yerlerde horasan harçlı sıvalar özgünlüğünü koruyabilmiş durumdadır. Hamamın kurnaları ise yekpare mermerden yapılmıştır. Tabanlarda sonradan yapılan mozaik kaplamalar mevcuttur⁷⁶.

4.1.2.4. CEPHE DÜZENİ

Hamam arası sokakta bulunan düz cephe düz ve giriş kapısı haricinde boşluk yoktur. Ön cephe üzerinde iki kenarda değişik boyutlarda iki dükkân bulunmaktadır. Sağ yan cepheden yapının özgün malzemelerini görebilmekteyiz. Bu cephede ayrıca imar yolu mevcut iken hamam arası sokağa çıkan kısma dükkân mekânı yapılması üzerine çıkmaz yola dönüşmüştür. Bu cephede çörlenlerden kalan bir tanesi de mevcuttur. Sol cepheye yapılan yapı nedeniyle tamamen kapalıdır.

4.1.2.5.SÜSLEME

Ali Ağa Hamamı bir mahalle hamamı olması sebebi ile oldukça sade bir yapıdır. Süsleme ögesi olarak sıcaklık mekânının kısa kenarları üzerinde, kurnalar arasında yer alan aslan figürlü mermer bölmelerdir.

4.1.2.6.DEĞERLENDİRME

Ali Ağa Hamamı üzerinde, inşa tarihini verebilecek herhangi bir kitabeye veya bulguya rastlanmamıştır. Ali Ağa Hamamı bakımsızlığın ve terk edilmişliğin vermiş olduğu olumsuz etki nedeniyle tamamen tahrip olmuştur. Hamam günümüzde onarılmadan işlevini yerine getirememektedir. Hamamın yeri ve etrafı betonarme binalardan dolayı görebilmek neredeyse imkânsızlaşmıştır. Sonuç olarak Ali Ağa Hamamı, Ereğli ilçesinin tarihi kent dokusunu yansıtmaması bakımından önemli bir konuma sahiptir. Yapının en kısa zamanda aslına uygun bir şekilde onararak kültürümüze kazanılması ve tarihi dokunun yeniden canlandırılması gerekmektedir.

⁷⁴ Hamamın ve suyun ısıtılması, su deposunun altında ve hamamın tavan döşemelerinden alt seviyede bulunan külhan da yakılan ateş ile sağlanır. Ateş, su deposunun arka duvarında alt seviyedeki bir kemer açıklığından yakılmaktadır. Su deposunda bulunan kazanın hemen altına gelen bölge, ateşin yandığı yerdir. Yanan ateşle birlikte ısınan kazan, depoda bulunan suyu ısıtmaya başlar. Isınan su yukarıya doğru çıkarken, soğuk su dibe iner. Böylelikle depodaki suyun tümü ısıtılmış olur. Sıcak veya soğuk su hamam içerisine pişmiş topraktan yapılmış künklerle ulaştırılır. Künklerle taşınan su, duvarlarda yer alan musluklar aracılığıyla dairesel veya poligonal şekillerdeki kurnalara dökülmektedir. Bkz Yılmaz Önge, **a.g.e.**, s.43.

⁷⁵ Mimar Ahmet Sevgilioğlu, **a.g.b.** , s. 7-9.

⁷⁶ K. Coşkun, S. Başar, **a.g.e.**, s. 163; Mimar Ahmet Sevgilioğlu, **a.g.b.** , s. 11-12.

4.2.ZONGULDAK İLİNDE YER ALAN KÖPRÜ YAPILARI

4.2.1.ZONGULDAK MERKEZ İLÇE ANKARA KÖPRÜSÜ

Yapı Adı: Ankara Köprüsü

Mahalle Adı: Meşrutiyet Mahallesi

Cadde: Ankara Caddesi

Yaptıran Kişi: T. C. Devleti Adına Vali Akif Behzat İyidoğan

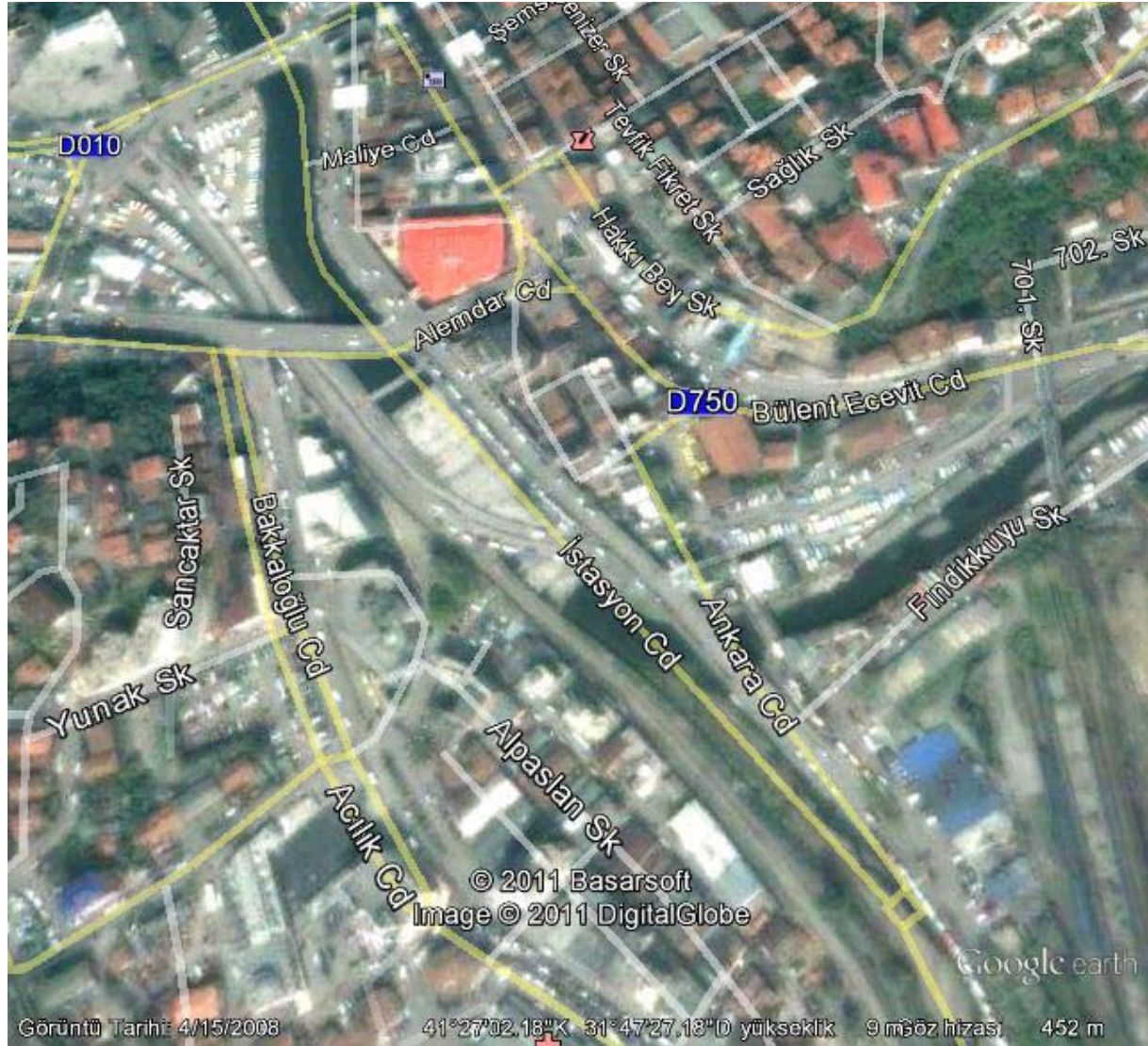
İnşa Tarihi: 1930 (Erken Cumhuriyet Dönemi)

Mimarı: Halit Bey

Bulunduğu Yer / Konum: Üzülmüş Deresi Üzerinde

Bağladığı Yerler: Yeni Çarşı ile İstasyon Caddesini birbirine bağlamaktadır.

Bugünkü Kullanımı: Köprü

Resim 47: ZONGULDAK MERKEZ İLÇE ANKARA KÖPRÜSÜ, Meşrutiyet Mahallesi, Ankara Caddesi, 1930 (Erken Cumhuriyet Dönemi), Bulunduğu Konumu Gösteren Harita

4.2.1.1.TARİHİ, TANIMI ve MALZEMESİ

Üzülmüş Deresi üzerinde yer alan Ankara Köprüsü Yeni Çarşı ile İstasyon Caddesini birbirine bağlayan bir mevkide konumlandırılmıştır. Yapı üzerinde yoğun araç ve yaya trafiği vardır. Köprü'nün tabliye kısmı, ayakları ve kemerleri betonarme malzemeden yapılmıştır. Ancak tabliye bölümünün

araç yolu olarak kullanılması nedeniyle üst kısmı asfalt, köprünün ayakları ise kesme taş malzeme ile kaplama ile inşa edilmiştir. Köprünün üzerinde bulunan kemerlerin hem statik dengeyi sağlamak amacıyla hem de korkuluk olarak yapılmış olduğu düşünülmektedir. Kemerleri köprüye on adet beton direk bağlamaktadır. Ayrıca kemerleri de birbirine iki adet gergi betonu bağlamaktadır. Köprünün ışıklandırılması dört tane beton direğin üzerinde bulunan lambalar ile sağlanmaktadır⁷⁷.

Resim 48: ZONGULDAK MERKEZ İLÇE ANKARA KÖPRÜSÜ, Meşrutiyet Mahallesi, Ankara Caddesi, 1930 (Erken Cumhuriyet Dönemi), 1930 Yılına Ait Resmi

Resim 49: ZONGULDAK MERKEZ İLÇE ANKARA KÖPRÜSÜ, Meşrutiyet Mahallesi, Ankara Caddesi, 1930 (Erken Cumhuriyet Dönemi), Günümüzdeki Mevcut Durumu

⁷⁷ K. Coşkun, S. Başar, a.g.e., s. 112; Zonguldak 1973 İl Tanıtım Yıllığı, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1973, s. 28. Yapıda Karayolları Genel Müdürlüğü Tarihi Köprüler Şube Müdürlüğü ve Zonguldak Belediyesi tarafından 2010 yılında yenileme çalışmaları yapılmıştır. Bkz **Gündem Gazetesi** 04.07.2011 tarihli yayınlanan sayısı. http://zonguldakgundem.com/haber_detay.asp?haberID=455

Resim 50: ZONGULDAK MERKEZ İLÇE ANKARA KÖPRÜSÜ, Meşrutiyet Mahallesi, Ankara Caddesi, 1930 (Erken Cumhuriyet Dönemi), Tabliye Bölmesinden ve Işılandırılmalarından Görünüm

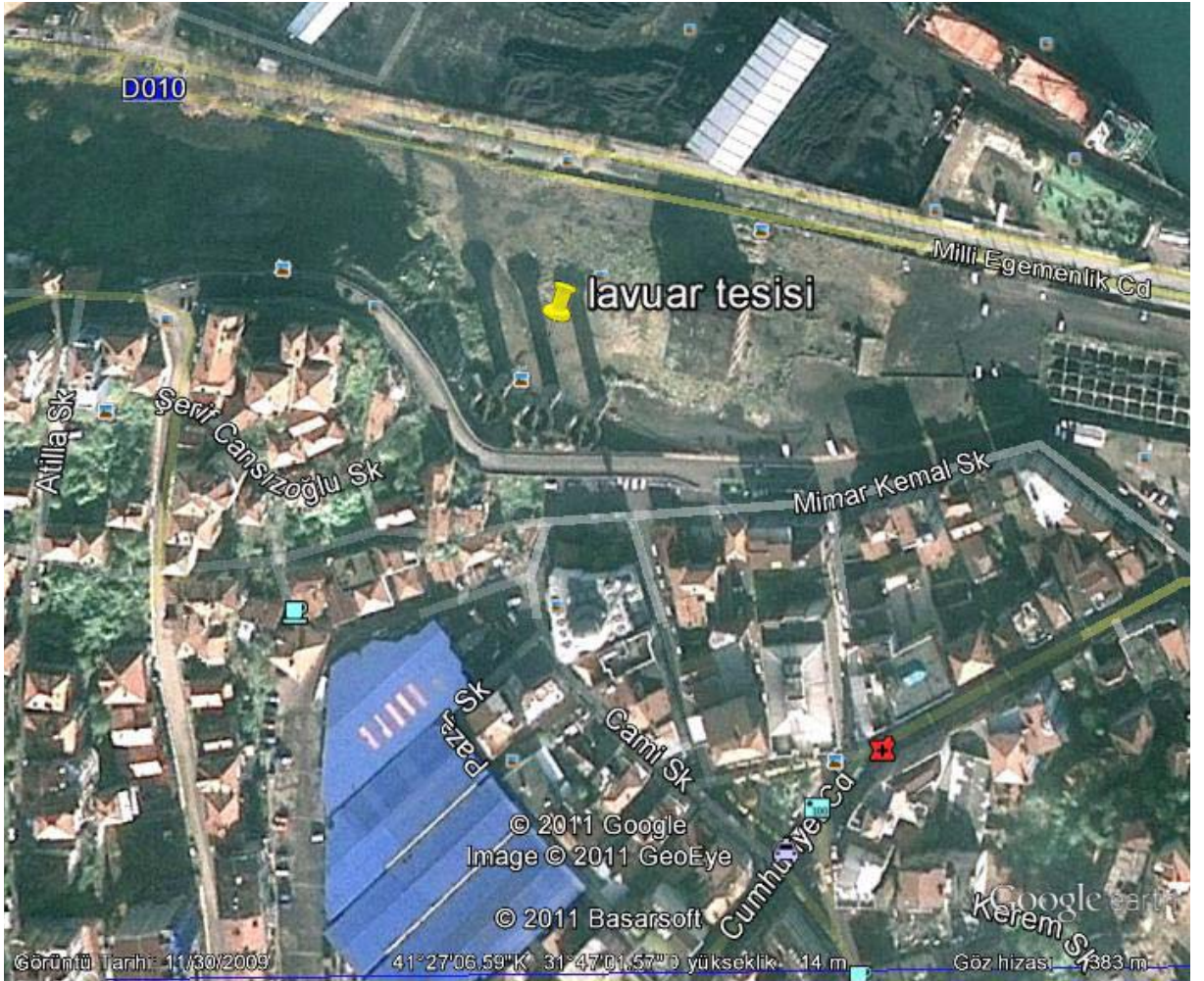
Resim 51: ZONGULDAK MERKEZ İLÇE ANKARA KÖPRÜSÜ, Meşrutiyet Mahallesi, Ankara Caddesi, 1930 (Erken Cumhuriyet Dönemi), Güneydoğu Cephesinden Görünümü

4.3.ZONGULDAK İLİNDE YER ALAN SANAYİ YAPILARI

4.3.1.ZONGULDAK İLİNDE BULUNAN LAVUAR TESİSİ

4.3.1.1.ZONGULDAK MERKEZ İLÇE LAVUAR (KÖMÜR YIKAMA) TESİSİ

Yapı Adı: Lavuar (Kömür Yıkama) Tesisi
Mahalle Adı: Terakki Mahallesi
Cadde: Milli Egemenlik Caddesi
Yaptıran Kişi: T. C. Devleti Adına Türkiye Taşkömürü Kurumu
İnşa Tarihi: 1902 (20. Yüzyıl Başı)
Bugünkü Kullanımı: Kullanılmıyor

Resim 52: ZONGULDAK MERKEZ İLÇE LAVUAR (KÖMÜR YIKAMA) TESİSİ, Terakki Mahallesi, Milli Egemenlik Caddesi, 1902 (20. Yüzyıl Başı), Bulunduğu Konum

4.3.1.1.1.TARİHİ, TANIMI VE MALZEMESİ

1902’de inşa edilen lavuar (kömür yıkama) tesisi Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinin ilk sanayi yapılarındandır. Tesisi büyük ölçüde yıkılmıştır. Yeraltında silo altı olarak adlandırılan birim, simgesel özelliği bulunan üç adet kule ve silo altı biriminin girişinin batısında yer alan bina günümüze dek ulaşmış durumdadır⁷⁸.

⁷⁸ K. Coşkun, S. Başar, a.g.e., s. 208.

Resim 53: ZONGULDAK MERKEZ İLÇE LAVUAR (KÖMÜR YIKAMA) TESİSİ, Terakki Mahallesi, Milli Egemenlik Caddesi, 1902 (20. Yüzyıl Başı), Bulunduğu Konumlarında Üç Kule

4.3.1.1.2.TÜRKİYE TAŞKÖMÜRÜ KURUMU LAVUARLARI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

T. T. K. ,üretmiş olduğu kömürleri metalürjik ve tashin amaçlı kullanmak üzere bu bölgelerde kurulu bulunan lavuarlarda yıkamaktadır. Ayrıca yıkama sonucu elde edilen çeşitli mikstler ile, 0,5 mm elek altı malzeme belli oranlarda karıştırılarak termik santral yakıtı olarak hazırlanmaktadır. TTK bünyesinde Zonguldak Merkez Lavuarı (Atıl durumda), Çatalağzı Lavuarı, Armutçuk Lavuarı ve Amasra Lavuarı bulunmaktadır. Zonguldak Merkez Lavuarı günümüzde kullanılmamaktadır. Bu arazinin olduğu yerde revizyon yapılarak yeni uygulamalara yer verilecektir. Bu lavuar tesisinde Kozlu ve Üzülmüş Müesseselerinin üretimleri satışa uygun hale getirilmekteydi. Karadon Müessesesi üretimi Çatalağzı Lavuarı'nda, Armutçuk Müessesesi üretimi Armutçuk Lavuarı'nda aynı şekilde satış politikasına uygun olarak hazırlanmaktaydı⁷⁹.

4.3.1.1.3.LAVUAR TESİSİ HAKKINDA ve ÇALIŞMA SİSTEMİ HAKKINDA BİLGİ

Simon-Carves Firması tarafından kurulan Zonguldak Merkez Lavuarı 1957 yılında işletmeye açılmıştır. Tesis, kuruluşunda toplam 750 t/h kapasite ile Baum ve Acco tipi yıkama kasaları ve Denver tipi flotasyon hücrelerinin yer aldığı ünitelerden oluşmuştur. 1973 yılında devreye alınan ağır mayi ünitesiyle tesis kapasitesi 1000 t/h a çıkarılmıştır. Tesise 1992 yılında TEK tarafından Macar Transelektro firmasına kurdurulan filtrasyon ünitesi eklenmiştir. Filtrasyon ünitesinin kuruluşunu takiben, 1991 yılında flotasyon ünitesi devreden çıkarılmış ve 2002 yılında ünite tamamen sökülmüştür. 1990'lı yılların başında siklonlardan oluşan ağır mayi ünitesi devreden çıkarılmış ve 2002 yılında bu ünite tamamen sökülmüştür. 2002 yılında Üzülmüş ve Kozlu Ocakları ağızına eleme ünitesi kurulması nedeniyle; lavuarın kırıcı ve tüvenan eleme donanımı devreden çıkarılmıştır. Resim 3'de Zonguldak Merkez Lavuarı'nın mevcut akım şeması verilmektedir. Lavuarda mevcut bulunan üniteler ve bu ünitelerin birimleri aşağıda ayrıntılı olarak incelenmiştir.

⁷⁹Sait Kızgut, Dilek Çuhadaroglu, İhsan Toroğlu, Selçuk Samanlı, Kemal Barış, Cengiz Pilevneli, "Zonguldak Merkez Lavuarında Metalürjik Kömür Hazırlamaya Yönelik İyileştirme Çabaları", **Türkiye 14. Kömür Kongresi Bildiriler Kitabı**, 02-04 Haziran2004 Zonguldak, s. 374-378; E. Arıoğlu, A. O. Yılmaz, "Dünyada Taşkömürü Madencilğine Genel Bakış ve Zonguldak Taşkömürü Havzasının Değerlendirilmesi", **Türkiye 13. Kömür Kongresi Bildiriler Kitabı**, Haziran2002 Zonguldak, s. 425-449.

-6 mmlik kısım, rölövaj (süzgeç) eleklerinden elenerek, ayrılan -0,5 mmlik kısım devir-daim havuzuna gönderilmektedir. 0,5-6 mm lik malzeme, Acco ince ürün yıkama kasasına verilmektedir. Baum kasalarının toplam teorik kapasitesi 3x250 t/h olmakla birlikte, beslenen kömürün içerdiği şist miktarının çok fazla artmış olmasından dolayı kasalara bu miktarda besleme yapılamamakta, fiili kapasite toplam 600 t/h civarında gerçekleştirilebilmektedir⁸⁰.

İnce Kömür Yıkama Kasaları (Acco Kasaları)

İnce kömür yıkama kasalarında 0,5-6 mm boyut grubundaki kömürler yıkanmaktadır. Baum jiginden alman 0,5-6 mm lik ürün ile dekantasyon kulelerinin alt çıkışından alınan ve barker eleklerinde elenerek elde olunan 0,5-6 mm boyut grubu rölövaj eleklerine gelerek buradan Acco jiglerine beslenmektedir. Yıkama sonunda iki ayrı ürün alınmaktadır. Bu ürünler 0,5-6 mm temiz kömür ve mikstdir. Acco yıkama ünitelerinde susuzlandırma işlemleri 0.5 mm açıklıklı titreşimli elekler ve santrifüj kurutucular ile yapılmaktadır. Elek altına geçen -0,5 mm, devir daim havuzlarına gönderilmekte, barker eleklerinin altına geçen malzeme ise (-0,5 mm), filtre şlamı (santral kömürü) elde etmek üzere filtrasyon ve karıştırma tesisine sevk edilmektedir.

4.3.1.1.3.1.2.Filtrasyon Ünitesi: Baum ve Acco yıkama kasalarından alınan -0,5 mm malzeme, devir-daim havuzunda toplanarak dekantasyon kulesine verilmektedir. Kule taşanı, Baum ve Acco yıkama kasalarına yıkama suyu olarak geri beslenmekte, kule çökene süzgeç eleklerinden (barker elekleri) geçirilerek filtrasyon ünitesine beslenmektedir. Süzgeç eleklerinden alman elek üstü malzeme Acco kasalarına geri gönderilmektedir. Filtrasyon ünitesi, bir zenginleştirme ünitesinden farklı olarak sadece susuzlandırma ve karıştırma işlevi yapan bir birimdir⁸¹. Üretim bölgelerinden gelen ve ortalama % 58-60 kül içeren tüvenan kömürden lavuarın yıkama ve filtrasyon ünitelerinde uygulanan işlemler sonunda;

- 0.5-6 mm, 6-10 mm, 10-18 mm ve +18mm, boyutlarda lave,
- %40-45 küllü mikst ve
- %47±3 küllü santral yakıtı elde edilmekte,
- %85 küllü şist ise atık olarak atık sahasına gönderilmektedir.

4.3.1.1.3.1.3.Yükleme Ünitesi: Yükleme ünitesinde yer alan stok sahası, lave ürünleri ile mikst ve filtrasyon ürününün ayrı ayrı stoklandığı 20.000'er ton kapasiteli 2 adet (toplam 40.000 ton kapasiteli) sahada oluşmuştur. Sahada stoklama miktarı fiili olarak 60.000 tona kadar çıkmaktadır. Bu sahanın ortasında dikey olarak ileri geri hareket edebilen stoklama aparatı bulunur ve lavuar iç silolarından gelen ürünleri stok sahasına döker. Stok sahasındaki ürünler her iki bölümde bulunan ikişer adet (toplam 4 adet) kovalı yükleme aparatı ile bantlara aktarılır. Aparatların yükleme kapasitesi ürünün yoğunluğuna göre değişir ve ortalama 300-350 t/h dır. Bunlarla taşınan ürünler 2 adet hareketli vinç ile gemilere ve yükleme aparatı-bantlar aracılığıyla vagonlara ya da kamyonlara yüklenir. Yükleme işlemleri, yükleme aparatları kullanılmaksızın doğrudan lavuar iç ambarlarından da yapılabilir.

4.3.1.1.3.1.4.Laboratuar Ünitesi: Mevcut koşullarda, tüvenan kömür, temiz kömür ve filtrasyon ünitesi ürünleri ve çeşitli noktalardan alınan artıkların kül ve nem içeriklerine bakılmaktadır. Beslenen kömür miktarlarına, ürün miktarlarına, satılabilir ürünlerin kül içeriklerine göre, randıman hesaplan da burada yapılmaktadır⁸².

⁸⁰ Sait Kızgut, Dilek Çuhadaroglu, İhsan Toroğlu, Selçuk Samanlı, Kemal Barış, Cengiz Pilevneli, **a.g.m.**, s. 377-382.

⁸¹ Sait Kızgut, Dilek Çuhadaroglu, İhsan Toroğlu, Selçuk Samanlı, Kemal Barış, Cengiz Pilevneli, **a.g.m.**, s. 382.

⁸² Sait Kızgut, Dilek Çuhadaroglu, İhsan Toroğlu, Selçuk Samanlı, Kemal Barış, Cengiz Pilevneli, **a.g.m.**, s. 382-390.

4.4.ZONGULDAK İLİNDE YER ALAN SAHİL YAPILARI

4.4.1.ZONGULDAK MERKEZ İLÇE ŞARJÖMAN (KÖMÜR YÜKLEME İSKELESİ)

Yapı Adı: Şarjöman (Kömür Yükleme İskelesi)

Cadde: Liman Caddesi

Ada: 317

Parsel: 2

Yaptıran Kurumun (Bani) Adı: Ereğli Kömür İşletmeleri

İnşa Tarihi: Miladi 1848 (19. Yüzyıl Ortası)

Resim 55: ZONGULDAK MERKEZ İLÇE ŞARJÖMAN (KÖMÜR YÜKLEME İSKELESİ), Liman Caddesi, Ada 317,Parsel 2, 1848 (Miladi), Bulunduğu Konum

4.4.1.1.TARİHİ ve PLANI

Zonguldak Limanı içinde bulunan yapı, kesme taş malzemeden yapılmış olup ahşap iskele ile kıyıya bağlantılı durumdadır. Üzerinde “TTK 1848” ibaresi yer almaktadır. Günümüze kadar iyi vaziyette gelmiş olan iskeleye zaman zaman bazı onarımlar uygulanmıştır. Bu uygulamaların yapıldığını siva izlerinden ve yapıdaki taşların durumundan anlayabilmekteyiz. Tek kemer uygulamalı olarak yapılan yapının kemerini taşıyan

kolonların (taşıyıcılar) doğu ve batısında taş ile dışarı taşkın formda yapılmış silmeler görülmektedir. Kemerin iç bölümündeki taşlarda kararmalar ve çürümelerin olduğu görülebilmektedir⁸³.

İskelenin yapıldığı yüzyıl içinde çok önemli bir yere sahip idi. Bunu belgelerden ve yayınlanmış olan yazınsal kaynaklardan öğrenebilmekteyiz⁸⁴. Kömürün bulunması bölgeye olan göçleri hızlandırmış ve sanayi devrimini gerçekleştiren ülkelerin hammaddeye olan ihtiyaçlarını karşılayabilmek için sömürgecilik faaliyetlerini de bu yöreye de gelmesine sebep olmuştur. Bölgenin demografik yapısının değişmesi de bunu kanıtlar niteliktedir⁸⁵. Kömürün işletilmeye başlanması için yine bu bölgeye gelen sömürge devletlerinin desteklediği kişiler yapmaktaydılar. Üzülmaz ve Kozlu bölgelerinde ilk kömür çıkarımlarının ticari faaliyetleri başlatılmıştır. Bu kömürü kendi ülkelerine götürmek için kentin kıyısına liman⁸⁶ yapmışlardır. Üzülmaz ve Kozlu madenlerinden çıkarılacak kömürlerinin limana götürülebilmesi için kentin içine demir yollarını da yine sömürge devletlerinin desteklediği şahıslar finansmanını sağlamıştır⁸⁷. Bu kömürlerin limanda yer alan gemilere yüklenebilmesi için bir iskele ihtiyacı duyularak günümüzde olan bu şarjöman yapısı bu şartlar altında ve bu amaçlara hizmet etmek amacıyla yapılmıştır⁸⁸.

Resim 56: ZONGULDAK MERKEZ İLÇE ŞARJÖMAN (KÖMÜR YÜKLEME İSKELESİ), Liman Caddesi, Ada 317,Parsel 2, 1848 (Miladi), Günümüzdeki Görünümü

⁸³ K. Coşkun, S. Başar, a.g.e., s. 136.

⁸⁴ Bkz Ali Sarıkoyuncu, **Milli Mücadele’de Zonguldak ve Havalisi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992, s. 25-28; Raimando Luraghi, **Sömürgecilik Tarihi (Çev. Halim İnal)**, Everest Yayınları, İstanbul 1975, s. 171-172.

⁸⁵ Kömür rezervlerinin işletilmeye açılması sebebiyle özellikle 1882 yılından itibaren yöreye yerli yabancı göçler olmuştur. Bu göçler sonucu, yöre nüfusu hızla artmıştır. Bunun en belirgin örneği, 1899 öncesinde Ereğli'nin Elvan köyünün bir mahallesi iken bu gün il merkezi olan Zonguldak'ın ortaya çıkışıdır. Bu göçler esnasında maden işletmecisi olarak Rumlar, Ermeniler, Fransız ve İtalyanlar da yöreye gelmişlerdi. Bkz Ali Sarıkoyuncu, “Zonguldak ve Çevresinde Müdafaa-i Hukuk Çalışmaları”, **Yayını Bilinmiyor**, s. 27; Ahmet Naim, **Zonguldak Havzası Uzun Mehmet'ten Bugüne Kadar**, İstanbul, 1934, s. 71; Ahmet Naim, **ay.es.**, s. 21; Ahmet Ali Özeken, **Ereğli Kömür Havzası Tarihi Üzerinde Bir Deneme 1848-1940**, Kenan Matbaası, İstanbul 1944, s. 2-4.

⁸⁶ Deniz, göl veya akarsu ağzlarında, gemilerin girebilmesi için yeterli derinliğe sahip, doğal olarak oluşmuş veya mendirek ya da dalgakıranlarla korunmuş, deniz yoluyla gelen yük ve yolcuların diğer ulaşım hatlarına veya bu ulaşım hatlarından deniz hatlarına aktarılması için gerekli donanımına sahip su ve buna bağlı kara alanıdır. Bkz Vedat Karadeniz, Şaban Çelikoğlu, “Kömür Üretimine Bağlı Olarak Kurulmuş Bir Liman: Zonguldak Limanı”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, C. 15, Sayı: 24, Atatürk Üniversitesi 2008, s. 157-176.

⁸⁷ Sina Çiladır, **Zonguldak Havzasında Emperyalizm 1848-1940**, Aydınlık Yayınları, Ankara 1974, s. 8.

⁸⁸ Sina Çiladır, **Ay. Es.**, s. 8; Ahmet Naim, **Zonguldak Havzası Uzun Mehmet'ten Bugüne Kadar**, İstanbul, 1934, s. 74.

4.5.ZONGULDAK İL MERKEZİNDE VE DEVREK İLÇESİNDE YER ALAN KONUTLAR

4.5.1.ZONGULDAK MERKEZ İLÇE I NOLU KONUT

Yapı Adı: I Nolu Konut
Mahalle Adı: Mithat Paşa Mahallesi
Sokak: Namık Kemal Sokak
Pafta: 8
Ada: 63
Parsel: 1
Yaptıran Kişi: Hacı Rahmi Ünal
İnşa Tarihi: 19. Yüzyıl
Günümüzdeki İşlevi: Ev
Plan: Zemin Üzeri Bir Katlı

Resim 57: I Nolu Konut Mithat Paşa Mahallesi Namık Kemal Sokak, Pafta: 8, Ada: 63, Parsel: 1, 19. Yüzyıl, Yapının Kuzey Cephesi ve Giriş Cephesinin Görünümü

4.5.1.1.Tarihçesi: I Nolu konut Zonguldak Merkez ilçesinde bulunmaktadır. Hacı Rahmi Ünal tarafından 19.yüzyılın sonlarına doğru yaptırılmıştır. 20.yy ikinci yarısında yapının Şinasi Sokağı'na bakan cephelerinde ki ahşap kaplamalar tamamıyla kaldırılmıştır. Yapı günümüzde aktif olarak kullanılmaktadır.

4.5.1.2.Giriş ve Cepheler

4.5.1.2.1.Giriş: Yapı doğu batı yönünde dikdörtgen bir plana sahip olup, yapının üzeri kırma çatıyla örtülmüştür. Çatı korumasında kiremit kullanılmıştır. Avlusuz bir plana sahip olan yapıda giriş direk olarak sokağa açılmaktadır. Girişin üzerine sundurmayla örtülü bir saçak eklenerek, ana giriş kapısı yağmur sularından korunaklı hale getirilmiştir. Yapıda kullanılan malzeme kolayca bulunabilen

ahşap başta olmak üzere zemin katta kesme taşlara da rastlanmaktadır⁸⁹. Zemin katta kesme taş ve kırma moloz taş, birinci katta ahşap ve tuğla birlikte kullanılmıştır.

Resim 58: I Nolu Konut Mithat Paşa Mahallesi Namık Kemal Sokak, Pafta: 8, Ada: 63, Parsel: 1, 19. Yüzyıl, Yapının Doğu Cephesinin ve Hımişli Sistemdeki Duvarın Görünümü

4.5.1.2.2. Doğu Cephe

Doğu cephesinden yapıya baktığımızda, eğimli bir yamaç üzerinde inşa edilmiş yapının hatıllar vasıtasıyla uzun süre ayakta kalabilmesidir. Hatılların duvar içinde kullanım amacı birincil olarak duvarın yüksekliğini aynı seviyede tutma diğer yandan da yapıyı tektonik hareketlere karşı korur. Duvarda kullanılan fırın tuğlası yalıtım bakımından önemlidir⁹⁰. Tuğlalar ahşap hatıllar arasına belirli bir düzende yerleştirilmiştir. Fırın tuğlalar çamurla örülmüş araları ahşapla zıvanaya alınmıştır. Cephe duvarına baktığımızda duvar tekniği hakkında ayrıntılı olarak bilgi sahibi olabiliyoruz. Bu hımişli sistem ile bölgede duvar oluşturma çokça yaygındır⁹¹.

⁸⁹ Bkz. K. Coşkun, S. Başar, **a.g.e.**, s. 126.

⁹⁰ Bkz. K. Coşkun, S. Başar, **a.g.e.**, s. 126.

⁹¹ Bölgede en yaygın biçimde uygulanan duvar oluşturma tekniği “hımiş”tir. Ahşap çatki sisteminin boşluklarına çeşitli dolgu malzemeleri yerleştirilerek yapılır. Çatki kare ya da dikdörtgen kesitli elemanların düşey, yatay ve köşegensel olarak birbirlerine bağlanması ile oluşan bir karkastır. Kendini ve tüm bölücü ve örtücü elemanları taşıyabilecek nitelikte uygulanmıştır. Resim 2’de hımiş ile oluşturulmuş yapı sisteminden örnekler görülmektedir. Bkz. M. Zafer Akdemir, Ezgi Korkmaz, “Geleneksel Konut Dokularında Malzemenin Çatı ve Cephe Kuruluşuna Etkileri: Batı Karadeniz Bölgesi Örneği”, **5. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu 15 -16 Nisan 2010**, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Tınaztepe yerleşkesi Buca – İzmir, s. 4-7; C. Erüzün, “Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Halk Mimarisi”, **11-13 Nisan 1973 Etnografya ve Bilimsel Filmler Sempozyumu**, İstanbul, 1973, s.29-30.

Doğu cephesi üzerinde dikdörtgen formlu iki tane penceresi bulunmaktadır. Pencereleden güney köşede olan günümüzde kapatılmıştır. Zemin katta bulunan mekân günümüzde depo olarak kullanılmaktadır.

Resim 59: I Nolu Konut Mithat Paşa Mahallesi Namık Kemal Sokak, Pafta: 8, Ada: 63, Parsel: 1, 19. Yüzyıl, Yapının Güney Cephesi ve Zemin Kat Giriş Cephesinin Görünümü

4.5.1.2.3. Güney Cephe: Güney cepheden yapıya baktığımızda dikdörtgen pencereler ve bunların arasında bulunan çift kanatlı kapı mekânın daha önce ikametgâh olarak kullanıldığını akla getirmektedir. Yapının bulunduğu yer oldukça eğimli bir arazi yapısına sahiptir. Süsleme açısından bu cephede herhangi bir bezeme figürüne veya öğeye rastlanılmamıştır. Yapının bu zemin katı bir süreliğine de olsa fındık konulması için hizmet etmiştir⁹². Günümüzde yapının içerisinde yaşlı bir çift oturmaktadır. Bugün bu zemin katta çift ısınabilmeleri için gerekli olan taş kömürünü burada muhafaza etmektedirler. Bu cephede iki adet girişi sağlayan kapılar yer almaktadır. Bu kapılar girildikten sonra kuzey ve güney yönde birer tane oda bizleri karşılamaktadır. Bu odalardan kuzey tarafındakinin doğusunda tuvalet birimi yer almaktadır. Tuvalet, güney cephenin kible yönü olmasından dolayı bu yöne konulmamıştır⁹³.

⁹² Bu bilgi günümüzde yaşamakta olan yaşlı çiftten sözlü olarak alınmıştır. Bu bilgi Bahaettin Göktepe tarafından elde edilmiştir.

⁹³ Bkz. K. Coşkun, S. Başar, **a.g.e.**, s. 126.

Resim 60: I Nolu Konut Mithat Paşa Mahallesi Namık Kemal Sokak, Pafta: 8, Ada: 63, Parsel: 1, 19. Yüzyıl, Yapının Kuzey Cephesi ve Giriş Cephesinde Yer Alan Pencereden Görünüm

Süsleme malzemesi olarak bol miktarda ahşap malzeme kullanılmıştır⁹⁴. Pencere altlıklarında kullanılan dendanlı süslemeler yöresel niteliklidir. Pencerenin altında kesme taş malzeme onun üzerinde süsleme kullanılmıştır. Pencereelerde beyaz renk kullanılmasıyla tezat yaratılıp pencereler belirgin kılınmıştır.

⁹⁴Bölgenin bitki örtüsü orman olmasından dolayı ahşap malzeme çok kolay bulunabildiğinden dolayı yapıların inşasında ve süslemelerinde çokça tercih edilmiştir. Ahşap; kolay işlenebilmesi, detay çözümlemede sağladığı zenginlik gibi faktörlerden dolayı, büyük ölçüde uygulama alanı bulmuştur. Bölgedeki geleneksel mimari karakteristiğın oluşmasında önemli bir yer tutan ahşabın, tas ve kerpiçle bir arada kullanımı, geleneksel mimaride malzemenin kullanılabilme yeteneklerinin ulaştığı düzey açısından, dikkat çekicidir. Tas malzeme ise, bölgede; bahçe, avlu ve zemin kat duvarlarının yapımında ve kerpiç gibi ahşap strüktürün ara dolgusu olarak kullanılmıştır. Batı Karadeniz Bölgesindeki yapı biçimlenmelerinde ana malzeme olarak görülmektedir. Bkz. M. Öcal OĞUZ, Ezgi METİN, Fatih MORMENEKŞE, **TÜRKİYE’DE 2003 YILINDA YAŞAYAN GELENEKSEL MİMARİ**, GAZİ ÜNİVERSİTESİ TÜRK HALKBİLİMİ ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ YAYINLARI: 10, Ankara 2007, s. 74; M. Zafer Akdemir, Ezgi Korkmaz, **a.g.e.** , s. 1-4.

4.5.2.ZONGULDAK MERKEZ İLÇE II NOLU KONUT

Yapı Adı: II Nolu Konut
Mahalle Adı: Mithat Paşa Mahallesi
Sokak: Sağlık Sokak
No: 8
Pafta: 8
Ada: 72
Parsel: 7
Yaptıran Kişi: Bilgi Yok
İnşa Tarihi: 19. Yüzyıl Sonu 20. Yüzyıl Başı
Günümüzdeki İşlevi: Ev
Plan: Zemin Üzeri İki Katlı

Resim 60: ZONGULDAK MERKEZ İLÇE II NOLU KONUT, Mithat Paşa Mahallesi, Sağlık Sokak, No: 8, Pafta: 8, Ada: 72, Parsel: 7, 19. Yüzyıl Sonu 20. Yüzyıl Başı, Güney Cephe Duvarı, Giriş Cephesi ve Doğu Cephesi

4.5.2.1.Tarihçesi: Yapı Zonguldak'ın merkezde yer almaktadır. Merkezde ve diğer yörelerde evler bir dağ yamacı üzerinde kurulmuşlardır. Çünkü Karadeniz Bölgesi'nde dağların denize paralel uzanmasından dolayı düz arazilerin oranı oldukça azdır. Bundan dolayı bölgede bulunan evlerde de bu özellikleri bulmak oldukça olağan bir durumdur. Bu konut kömürün bulunmasıyla buraya gelmiş olan yabancı milletten insanlar tarafından inşa edilmiş olmalıdır. Çünkü dış cepheler de kullanılmış olan plasterlerin benzerlerini İzmir'in Buca, Konak, Bayraklı yörelerinde Rumlar tarafından yapıldığı bilinen örneklerle oldukça fazla benzemektedir. Bundan dolayı yapı 19. Yüzyıl sonu 20. Yüzyıl başına tarihlendirilmektedir⁹⁵. Yapının banisine ve mimarına ilişkin günümüze ulaşan bir kayıt veya belge ulaşamamış durumdadır.

⁹⁵ Bkz. K. Coşkun, S. Başar, a.g.e. , s. 131.

4.5.2.2. Plan, Giriş ve Cepheler

4.5.2.2.1. Plan: Yapı plan olarak doğu batı doğrultusunda dikdörtgen bir zemin üzerine oturtulmuştur. Yapı zemin üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir⁹⁶. Yapının iskeleti kırma taşlardan yapılarak üzeri beton harç ile sıvanmıştır. Yapıyı zemin üzerine yapılmış iki katı doğudan başlayarak kuzey cephesinden batı cepheyi çevreleyen üç yönlü bir balkon uygulaması yer almaktadır. Balkonun korkulukları demirden yapılmıştır. Yapının üstünü sundurma bir çatı örtmektedir. Üst örtünün iskelet yapısı da kiremit kaplanmıştır. Çatı balkonları örtmek içinde daha geniş tutulmuştur. Çatının balkona ulaşan bölümlerde dörtgen formu ahşap taşıyıcılar taşımaktadır. Bu yapıdaki çatı platformunun desteklerinin ahşap olmasında yine bölgenin doğal bitki örtüsünün orman olması etkilidir⁹⁷. Yapıya giriş güney cephede yer almakta olan kapıdan sağlanmaktadır⁹⁸. Yapının kuzeye bakan kesiminde tuğla ile yapılmış olan korkuluklarla çevrili bir bahçesi yada avlusu bulunmaktadır. Yapının katlarını belirtmek amacıyla kat aralarında silmeler kullanılmıştır.

4.5.2.2.2. Güney Cephe (Giriş Cephesi): Doğü cephe yapıya girişin sağlandığı kapının da yer aldığı cephedir. Bu cephe binanın en hareketli ve bezemeli olduğu cephedir. Bu cephe sokağa bakmaktadır. Yapının üç taraftan çevreleyen balkon bu cephenin iki yanında görülmesiyle birlikte sanki bu cephenin de bir parçası gibi durmaktadır. Yapının girişi olan kapının iki sövesinde ve basık kemerinde plaster kullanılmış ve bunlar dışarı çıkık formdadır. Ayrıca bunların yanı sıra pencereler, cephe köşelikleri de aynı şekilde belirginleştirilmiştir. Alt kat uygulamasından başlayacak olursak saçak altından zemine doğru düşey olarak ve plaster malzeme ile yapılmış olan hareketlilik düzenlemesi yer almaktadır. Üst kat duvarında dört adet pencere açıklıkları görülmektedir. Bu pencerelerden bir tanesi günümüzde kapatılmış vaziyettedir. Dört pencerenin söve ve lentoları plasterle kabartılarak verilmiştir. Pencerelerin saçaklıkları da aynı şekilde yapılmıştır. Bu cephenin çatı saçak altında boydan boya uygulanmış kademeli silme tatbiki vardır. Plasterlerin bir büyük bir küçük olarak yapılması Batı Anadolu'daki Rum evlerini hatırlatmaktadır. Kapı ile aynı sırada yer alan alt kat penceresinde demir parmaklıklı bir koruma önlemi günümüzde yaşanan güvenlik sorununa bir çözüm gibi görülmüştür.

⁹⁶ Bkz. K. Coşkun, S. Başar, **a.g.e.**, s. 131.

⁹⁷ İnsan yaşadığı evi planlayıp inşa ederken birçok faktörü göz önünde bulundurmuştur. Yasadığı toplumun kültür ve geleneklerini, yaşadığı coğrafya parçasının iklim özellikleri ile birleştirerek, biçimlendirmiştir. İnsan hayatıyla son derece ilgili ve her şeyden önce yasama birimi olan “ev”, devirler boyunca bütününün aksedişiyle, değişerek gelişen bir yapıcılık ve sanat anlayışını beraber getirmiştir. Böylece, sanat tarihinin önemli sivil mimarlık ürünleri olan “mesken mimarisi” oluşmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Haşim Karpuz, **Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri**, Ankara 1993, s. 1; Y. Sayan, **Uşak Evleri**, Ankara 1997, s. 1; C. E. Arseven, “Ev” maddesi, **Sanat Ansiklopedisi**, C. I, İstanbul 1983, s. 546; Doğan Hasol, **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, İstanbul 1990, s. 123; S. Yalçın, “Batı Karadeniz Bölümü (Sakarya-Filyos Kesimi) Bitki Örtüsünün Coğrafi Dağılışı”, **Coğrafya Dergisi**, İstanbul 1985, s.60-63; Aysun Özköse, **Ahşap Kültürü Anadolu'nun Ahşap Evleri**, Ankara 2001, s. 100-102; Feyyaz Erpi, “Sosyo-Kültürel Yapının Yerel Konut Mimarisindeki Yansıması üzerine Kıyaslamalı Üç Örnek: Anadolu'daki Türk, Rum ve Levanten Konut Mimarileri”, **Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri, (Konya:5-7 Mart 1990)**, Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Bakanlığı ve Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü, s. 73-83.

⁹⁸ K. Coşkun, S. Başar, **a.g.e.**, s. 131.

Resim 61: ZONGULDAK MERKEZ İLÇE II NOLU KONUT, Mithat Paşa Mahallesi, Sağlık Sokak, No: 8, Pafta: 8, Ada: 72, Parsel: 7, 19. Yüzyıl Sonu 20. Yüzyıl Baş, Batı Cephe

4.5.2.2.3.Batı Cephe: Konutun bu cephesinde balkon uygulaması daha çok dikkat çekmektedir. Balkonun güneyinde dışarı taşkın olarak bir yapılan bir çıkma mevcuttur. Bu çıkmanın güneyine bakan cephesindeki pencere daha sonradan kapatılmıştır. Fakat kuzeye bakan kısmındaki penceresi halen durmaktadır. Bu cephede düşey olarak uygulanmış plasterli hareketlilik dikkat çekmektedir. Bu cepheye bakan balkon tarafında yapının içerisini aydınlatmak amacıyla kullanılan iki adet pencere vardır. Bu pencereler güney cephedeki pencereler ile aynı formlara sahiptir. Balkonda çatının bu yöndeki saçak kısmını taşır görüntüsüne sahip iki adet dörtgen formlu ahşap taşıyıcılar yer almaktadır. Kuzey cephe ile batı cephesinin birleştiği kesitte de plasterlerle yapılmış olan uygulama duvar cephesinde sadeliğin iyice kırılmak istendiği hissiyatını uyandırmaktadır. Zemin kat üzerinde yer alan iki katın bu cephesinde aynı özellikler görülmektedir. Çatının balkon tavanındaki kaplamalar ahşaptan üretilerek yapılmışlardır. Bu ahşap tavan kaplamalarının üzeri beyaz ren boya ile badanalanmıştır.

4.5.2.2.4.Doğu Cephe: Bu cephe yapının balkonun daha hâkim olduğu cephelerindendir. Birinci ve ikinci katta aynı uygulamalara yer verilmiştir. Bu cephe batı cephe gibi aynı niteliklere sahiptir. Ayrı olarak pencerelerin sayısında farklılık görülmektedir. Üst çatının bu cephedeki saçak gibi balkonun üzerini örten bölümü üç adet dörtgen şeklindeki ahşap payeler ile taşınmaktadır. Bu

taşıyıcılara ek olarak yapılmış olan başka taşıyıcı yoktur. Pencerelede yine plasterle dışarı çıkık formulu uygulama ile hareketlilik ve vurgulanma sağlanabilmiştir.

Resim 62: ZONGULDAK MERKEZ İLÇE II NOLU KONUT, Mithat Paşa Mahallesi, Sağlık Sokak, No: 8, Pafta: 8, Ada: 72, Parsel: 7, 19. Yüzyıl Sonu 20. Yüzyıl Başı, Kuzey Cephe

4.5.2.2.5.Kuzey Cephe: Bu cephe Karadeniz'e bakmaktadır. Yapının bir sayfiye yalısı gibi olmasını göstermek istemişçesine daha iyi bir görüntüye sahiptir. Balkonun en uzun tutulduğu cephe burasıdır. Çatının saçığını taşıyan bu yöndeki dört ahşap taşıyıcı unsurlarda diğer cephedekilerle aynı formadadırlar. Burada binanın içerisinden balkona geçişi sağlayan bir kapı bulunmaktadır. Burada yapının içerisini aydınlığını sağlayan dört tane pencere bulunur. Bu pencerelerin söveleri, lentoları plasterle kabartılarak yapılmış durumdadır. Fakat bu cephedeki pencerelerin diğer cephedekilerden farkı üstünde kemerlerin uygulanmayışıdır. Sanki düz atkı taşları burada anımsanmış olmalıdır.

4.5.3.ZONGULDAK MERKEZ İLÇE III NOLU KONUT

Yapı Adı: III Nolu Konut
Mahalle Adı: Mithat Paşa Mahallesi
Sokak: Mehmet Ali Sokak
No: 6 / A
Pafta: 4
Ada: 367
Parsel: 99
Yaptıran Kişi: Günday Kümeysu⁹⁹
İnşa Tarihi: 20. Yüzyıl Başı
Günümüzdeki İşlevi: Ev
Plan: Zemin Üzeri İki Katlı

Resim 63: ZONGULDAK MERKEZ İLÇE III NOLU KONUT, Mithat Paşa Mahallesi, Mehmet Ali Sokak, No: 6 / A, Pafta: 4, Ada: 367, Parsel: 99, 20. Yüzyıl Başı, Kuzey Cephe

⁹⁹ Günümüzde evde Murat Aper'in eşi Ayten Aper yaşamaktadırlar. Günday Kümeysu, Ayten Aper'in büyük annesi idi. Ayten Aper büyük annesinin 1948 yılında vefat ettiğini sözlü olarak ifade etmiştir. Ayrıca bkz. K. Coşkun, S. Başar, a.g.e., s. 128.

4.5.3.1.Tarihçesi: Yapı Zonguldak'ın merkezde yer almaktadır. Yapı II Nolu Konut ile aynı mevkidedir. Yapının bulunduğu mahallede yüzyıl başına kadar Rum milletinden insanların yaşadığı bilinmektedir¹⁰⁰. Konutun dış mimarisinden yabancı mimari sanatının etkileri görülebilmektedir. Örneğin bazı mimari öğelerin cephede plasterler şeklinde kullanımını yine İzmir, Trabzon, Giresun'un Zeytinlik Mahallesi'nde yer alan yapılarla karşılaştırdığımızda çok rahat anlayabilmekteyiz. Zeytinlik Mahallesi'nde yer alan eski Rum kökenli insanların kaldığı veya ustalığını yaptıkları yapıların mevcut durumları bu yapıda kopya edilmiş gibi yapılmıştır. Binada yapıldığı tarihten sonra birkaç kez tadilat yapılmıştır. Konutun nem oranının yüksek olduğu bölgede olmasından dolayı devamlı bakımlara muhtaç kalmaktadır. Yapının banisinin Günday Kümeysu olduğunu, günümüzde hala içerisinde yaşayan Murat ve Ayşe Aper çiftinden öğrenmiş bulunuyoruz. Yapının batı tarafından içeriye girdiğimizde mutfakın ocak kısmında yer alan tarihte görebiliyoruz. Ocakta H. 1321/M. 1920 tarihi bulunmakta ve buda muhtemelen yapının bitiş tarihini vermektedir. Bundan hareketle yapının inşasına 1920'den önce başladığını söyleyebiliriz.

4.5.3.2.Plan, Giriş ve Cepheler

4.5.3.2.1.Plan: Konut kare bir plan üzerine oturtulmuştur. Yapının dört yönden geniş bir avlusu yer almaktadır. Yapı zemin üzerine iki kat şeklinde düzenlenmiştir. Avlu çevresini belli seviyeye kadar aralıksız üst üste dizilen tuğlalar yapılmış bir duvar ve bu duvarın üzerinde de aralıklı ve köşeleri birbirine denk gelecek şekilde yapılmış bir üst duvar uygulaması daha vardır. Yapının katları silmelerle ayırt etmektedir. Yapının üzeri sundurmalı bir çatı ile örtülmektedir. Yapının doğu tarafından girildikten sonra hizmet odaları bulunmaktadır. Bu hizmet mekânları arasında mutfak, kiler, hizmetçi odaları bulunmaktadır. Yapının kuzey cephesi tarafında yüksek bir platform üzerinde balkonumsu uygulama¹⁰¹ vardır. Bu balkonumsu platformun altında yani zemininde oda şeklinde bir düzenleme ortaya çıkmıştır. Bu oda kömür ve odun deposu olarak kullanılmaktadır. Ayrıca kuzey cephede yapının ikinci katında dışarı çıkıntılı, küçük boyutlu bir balkon yer almaktadır. Yapının pencereleri genellikle kuzeyde denize bakan cephelerine açılmaktadır. Yapının batısına 1997 yılında sundurma çatı ile örtülü küçük bir malzeme odası yapılmaktadır. Yapının inşa malzemesi ise betondur. Konut özgün niteliklerini büyük oranda korumaktadır. Yapının üç tane farklı girişi vardır.

4.5.3.2.2.Girişler: Konut avlulu bir yapıdır. Bu yüzden yapının sokak ile doğrudan bir bağlantısı yoktur. Avlunun giriş kapısı kuzeyde yer almaktadır. Bu giriş kapısı betonla yapılmış bir dikdörtgen çerçeve içine iki kanatlı ahşap kapı ile sağlanmaktadır. Yapının ana kapısına, hizmet ve misafir kapılarına avlu kapısından birkaç metre ilerisinde yer alan basamaklı merdivenden çıkıldıktan sonra ulaşılmaktadır. Merdivenin çıkıldıktan sonra ulaşılan doğu cephedeki kapı misafirlerin girişinin ve çıkışının yapıldığı kapı bulunmaktadır. Bu giriş kapısı tek kanatlı ve dar bir forma sahiptir. Bu kapıdan misafirlerin konuk edileceği salon ve odalara ulaşılır. Buradan sonra güney cepheye geçilir. Güney cephede iki tane giriş yer almaktadır. Bu girişlerden ev sahibi sakinlerinden olan kişilerin giriş kapısı yer almaktadır. Ana giriş kapısı diğerlerine göre daha özenli, daha geniş ve çift kanatlı olan bir kapıya sahiptir. Hizmet birimlerine ulaşılan birimlere ulaşımı sağlayan girişte bu cephenin köşe noktasında dar ve daha kısa boyutlu bir kapı bulunmaktadır. Bu giriş kapısı sundurmalı önde iki kare paye üzerine oturan beşik çatı ile örtülüdür. Bu uygulama yapıya son zamanların eklentisi olduğu açık bir şekilde belli olmaktadır. Yapının kuzeyinde yapılmış olan balkonun altında oda şeklindeki oluşuma ise doğusunda yer alan kapıdan giriş yapılmaktadır.

4.5.3.2.3.Kuzey Cephe: Yapının bu cephesi denize bakan tarafıdır. Bu cephesinde diğer II Nolu konutta olduğu gibi daha fazla pencere açıklıkları yer almaktadır. Zemin kat depo olarak kullanılmaktadır. Yapının birinci ve ikinci katlarında dörder tane pencere bulunmaktadır. Alt katta

¹⁰⁰ Bkz. Ali Sarıkoyuncu, **a.g.m.**, s. 27; Ahmet Ali Özeken, **a.g.e.**, s. 3-4.

¹⁰¹ Bölgede dışarı taşkın olarak yapılan bu platforma "**seren**" adı verilmektedir. Bu platform genellikle denize bakan cephedeki oda veya salondan açılan bir kapı ile ulaşılmaktadır. Bu uygulama Karadeniz'deki köylerde bulunan evlerde de görülür. Köylerde ise serenler genellikle ormanlara ve ırmaklara bakan cephelere uygulanmaktadır.

serene geçebilmek amacıyla bir kapı, üst katta ise balkona geçebilmek amacıyla cepheyi ortalayan bir kapı yer almaktadır. Üst katta yer alan küçük boyutlu balkon demir yapı ile dışarı taşkın olarak yapılmıştır. Birinci kat ve ikinci kat pencere düzenlemeleri aynıdır. Pencereilerin alınlıkları basık kemer formludur. Birinci kat ile ikinci kat arasına kat silmesinin uygulanması ile iki katlı görünümde vurgulanmış olmaktadır. İki katın cephe köşelerine düşey olarak plasterli bir uygulama ile cephe köşeleri de keskin bir çizgi ile belirtilmiştir. Bu plasterlerin alt noktalarına kabartma şeklinde yapılmış olan papatya çiçekleri yerleştirilmiştir. Ayrıca bu uygulama pencerelerin basık kemerlerin kilit taşlarında da görülmektedir. Köşelerde yer alan düşey plasterlerin gövdelerinde silmelerin bir büyük bir küçük şeklinde yan yana dizilimleriyle cephenin hareketliliğini daha da arttırmıştır. Pencereilerin söveleri, kapı söveleri cephe duvarından biraz daha abartılmış durumdadır. Pencere altlıklarında diğer evlerde olduğu gibi dışarı uzatılarak yapılmıştır. Bu uygulamayı Giresun'un Zeytinlik Mahallesiindeki konutlarda da görebilmek mümkündür. Pencere açıklıkları iki kanatlı ahşaptan yapılmış doğramalarla kapatılmıştır. Konuttaki tüm pencerelerde aynı şekilde kapatılmıştır. Çatının saçak altında tüm cepheyi boydan boya yatay olarak yerleştirilen kademeli silmeler cephenin görünümünü daha zengin ve gösterişli kılmaktadır.

Resim 64: ZONGULDAK MERKEZ İLÇE III NOLU KONUT, Mithat Paşa Mahallesi, Mehmet Ali Sokak, No: 6 / A, Pafta: 4, Ada: 367, Parsel: 99, 20. Yüzyıl Başı, Güney Cephe

4.5.3.2.4.Güney Cephe: Yapının bu cephesinde hizmet eden kişiler için bir tane, ev sakinlerinin girmesi içinde bir tane olmak üzere iki adet kapı vardır. Ev sakinlerinin giriş yaptığı kapı iki kanatlı ahşap malzemeden inşa edilmiştir. Kapının üstünde basık kemer vardır. Kapının iki yanında cephe duvarından dışarı taşkın olarak yerleştirilen plasterler bulunur. Bu plasterler kare kesitli payeleri anımsatmaktadır. Birinci katın bu cephesinde iki adet pencere bulunmaktadır. Pencereelerde demirden yapılmış parmaklıklar yer almaktadır. Böylece güvenlik sorunu giderilmeye çalışılmıştır. İki pencerenin yanında banyonun hava alabilmesi içinde küçük bir pencere açılmıştır. Bu pencerede demir parmaklıkla korunmaktadır. Bu cephe duvarının köşelerinde de plasterle keskin bir görünüm elde edilmiştir. Kare kesitli paye görünümündeki plasterlerin altlıklarında papatya çiçeği bezemesi yer almaktadır. İkinci kat ile birinci kat arasındaki silmeler kademeli olarak düzenlenmiştir. İkinci kat duvarında birinci kattaki gibi pencere düzenlemesi vardır. Cephenin doğu tarafında alt katta olduğu gibi banyo yer almaktadır. Bu pencerelerin üstünde basık kemerli uygulama görülmektedir.

Resim 65: ZONGULDAK MERKEZ İLÇE III NOLU KONUT, Mithat Paşa Mahallesi, Mehmet Ali Sokak, No: 6 / A, Pafta: 4, Ada: 367, Parsel: 99, 20. Yüzyıl Başı, Doğu Cephe

4.5.3.2.5.Doğu Cephe: Konutun bu cephesi sokak arası merdivenlere bakmaktadır. Avlu kapısından girildikten sonra yapının ilk girişiyle bu cephede karşılaşılır. Bu kapı misafirlerin girebilmesi için açılmıştır. Bu cephenin düzenlemesinde dikkat çeken bazı özellikler vardır. Bu giriş açıklığı da ahşap kapı ile kapatılmıştır. Kapının vurgulanması yuvarlak kemerle ve sövelerinin cephe duvarından taşılarak uygulanması ile sağlanabilmektedir. Cephe duvarının güney ve kuzey köşelerine plasterler yerleştirilmiş ve köşe noktaların ayırımı keskin hat ile ayırt edilmiştir. Pencereelerin basık kemerlerinde ve kare kesitli paye plasterlin kaidelerinde papatya motifi diğer cephedekiler ile aynı formdadır. Katların ayırımı kademeli silme ile yapılmıştır. Birinci katta bir adet, ikinci katın bu cephesinde ise biri kapatılmış iki tanesi halen kullanılmakta olan toplam üç pencere açıklığı bulunmaktadır. Çatının saçak altlığındaki kademeli silme uygulaması burada da görülmektedir.

4.5.4. ZONGULDAK DEVREK İLÇESİ I NOLU KONUT

Yapı Adı: I Nolu Konut
Mahalle Adı: Eski Mahalle
Sokak: Kocakuş Sokak
No: 8
Yaptıran Kişi: Bilinmiyor
İnşa Tarihi: 20. Yüzyıl
Günümüzdeki İşlevi: Ev (Metruk)
Plan: Zemin Üzeri Bir Katlı

Resim 66: ZONGULDAK DEVREK İLÇESİ I NOLU KONUT, Eski Mahalle, Kocakuş Sokak, No: 8, 20. Yüzyıl, Kuzey Cephe

4.5.4.1.Tarihçe: Yapı Zonguldak ilinin Devrek ilçesi merkezinde bulunmaktadır. Yapı Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 15.05.1992 tarihinde tescil edilerek koruma altına alınmıştır. Fakat yapının ne kadar koruma altına alındığı belgelense de yapının günümüzdeki durumu pek de öyle görünmemektedir. Yapı 20. Yüzyıla tarihlendirilmektedir. Tam olarak tarihi belli değildir. Yapının içerisinde 2004 yılına kadar yaşam mevcuttu. Fakat insanlar evlerinin içerisinde düzenlemeler yapmak istemişler ama bu istekleri kültür varlığı olmasından dolayı belediye ve koruma kurulundan izin çıkmamıştır. Bunun yanı sıra proje fiyatlarının da yüksek meblağlarda olması da etkili olmuştur. Yapının terk edilmesi ile kaderine terk edilmiştir.

4.5.4. 2.Plan, Giriş ve Cepheler

4.5.4.2.1.Plan ve Giriş: Konut zemin üzeri tek katlı olarak inşa edilmiştir. Kare bir alan üzerine oturtulan yapı avlulu bir yapıdır. Yapı bağdadi tarzında inşa edilmiştir. Ayrıca sıvaların altında hımsılı sistemin olduğu da bilinmektedir. Kare planlı olan yapının kuzeyinde zemin kat ile birinci katın kuzey cephesinde çıkma görülmektedir. Bu çıkma uygulamasını Anadolu'nun birçok yerinde görebilmek

mümkündür. Bu uygulama Türk evlerinin vazgeçilmez parçalarından biri olmaktadır¹⁰². Çıkma evlerin sokağa açılan parçalarıdır. Yapının üzeri sundurma çatı ile örtülmüştür. Yapının kuzeyinde ana giriş, güneyinde ise arka giriş kapısı bulunmaktadır. Yapının ana girişi olan kuzeydeki kapı çift kanatlı ve ahşap imal edilmiştir. Yapının aydınlanması zemin kat ve birinci kattaki pencereler ile sağlanmaktadır. Alt kat yani zemin kat yapının hizmet odalarının bulunduğu kat olma özelliğine sahiptir. İkinci kat ev sahiplerinin kaldığı odalar yer almaktadır. Bu pencereler dikdörtgen formdadır. Ahşap malzemeli ve çift kanatlıdır.

4.5.4.2.2.Kuzey Cephe: Kuzey cephe yapının giriş cephesidir. Avlulu bölüm de bu cephededir. Avlu duvarı kesme taşlardan inşa edilmiştir. Bunların üzerinde betondan yapılmış kısa boyutlu direkler yerleştirilmiştir. Avluya giriş taş söveli, beton lentolu bir açıklıktan sağlanmaktadır. Bu açıklığın önüne bir taş basamak yer almaktadır. Avludan içeriye girildiğinde önce birkaç basamaklı merdivenle karşılaşılmaktadır. Ana kapı açıklığı geniş ve dikdörtgen formdadır. Zemin katının bu cephesinde iki adet, birinci katında iki olmak üzere toplam dört tane pencere vardır. Ayrıca dışarıya ahşap desteklerle oluşturulan çıkma da cepheyi ortalamaktadır. Üzeri çatının aynı hizada çıkıntı yapılmasıyla birlikte örtülmektedir. Çıkma burada balkon görevini üstlenmiştir. Balkonun üç yönden ahşap korkuluk çevrelemektedir. Yapıda tek süsleme ögesine de bu korkuluk aralarındaki dik olarak uygulanan levhalarda görülmektedir. Balkona salondan çıkışı sağlayan bir kapı bulunmaktadır. Cephe duvarının iskeletini oluşturan bağdadi teknikteki duvarın üzeri günümüzde harç sıva ile sıvanmış durumdadır.

Resim 67: ZONGULDAK DEVREK İLÇESİ'NDEKİ NOLU KONUT, Eski Mahalle, Kocakuş Sokak, No: 8, 20. Yüzyıl, Güney Cephe

4.5.4.2.3.Güney Cephe: Yapının bu cephesi dar bir sokağa bakmaktadır. Konutun bu cephesinde tek hareketlilik unsuru pencere açıklıklarıdır. Pencereler zemin katta ve birinci katta aynı özellikleri göstermektedir. Pencerelerin tamamı dörtgen formundadır. Zemin kat ve birinci katı aydınlatan pencereler üçer taneden toplam altı adettir. Alt katta arkadan yapıya girişi sağlayan arka

¹⁰²Emine Saka Akın, Hamiyet Özen, "Tokat Geleneksel Evlerinin Beyhamam ve Beysokak Örneğinde İncelenmesi", **The Black Sea Journal of Social Sciences**, Yıl: 2, Sayı: 2, Bahar: 2010, s. 170-174; Bkz. M. Öcal OĞUZ, Ezgi METİN, Fatih MORMENEKŞE, a.g.e. , s. 12-14; C. Eruzun, "Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Halk Mimarisi", **11-13 Nisan 1973 Etnografya ve Bilimsel Filmler Sempozyumu**, İstanbul, 1973, s.29-30; Abdullah Şevki Duymaz, "XIX. Yüzyılda Samsun'un Kentsel Gelişimine Dair Birkaç Mimari Örnek", **Geçmişten Geleceğe Samsun**, Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2006, s.449-462.

giriş kapısı yer almaktadır. Çatının saçak altlarında da süslemelere rastlanmaz, sadece düz ahşapla kaplamaları görülmektedir.

Resim 68: ZONGULDAK DEVREK İLÇESİ I NOLU KONUT, Eski Mahalle, Kocakuş Sokak, No: 8, 20. Yüzyıl, Batı Cephe

4.5.4.2.4.Batı Cephe: Batı cephe duvarı yapın doğu cephesi gibidir. Bu cephede hareketlilik sağlayan tek şey dikdörtgen formundaki penceredir. Bunun yanında banyonun havalanması için açılan küçük bir pencere daha vardır. Bunun dışında cephe oldukça düz formludur. Duvar cephesi beyaz renk ile boyanmıştır.

Resim 69: ZONGULDAK DEVREK İLÇESİ I NOLU KONUT, Eski Mahalle, Kocakuş Sokak, No: 8, 20. Yüzyıl, Doğu Cephe

4.5.4.2.5.Doğu Cephe: Doğu cephenin tek unsuru alt kat ve birinci kattaki pencereleridir. Zemin kat ve birinci kat pencereleri dikdörtgen formludur. Pencerelerin açıklıkları ahşaptan yapılmış olan doğramalarla kapatılmıştır. Duvar beyaz renk ile badanalanmıştır.

4.5.5.ZONGULDAK DEVREK İLÇESİ II NOLU KONUT

Yapı Adı: II Nolu Konut
Mahalle Adı: İsmetpaşa Mahallesi
Sokak: Candan Sokak
Pafta: -
Ada: 58
Parsel: 11
Yaptıran Kişi: Bilinmiyor
İnşa Tarihi: CUMHURİYET DÖNEMİ (1926-1927)
Günümüzdeki İşlevi: Ev (Metruk)
Plan: Zemin Üzeri Bir Kat

Resim 70: ZONGULDAK DEVREK İLÇESİ II NOLU KONUT, İsmetpaşa Mahallesi, Candan Sokak, Ada: 58, Parsel: 11, CUMHURİYET DÖNEMİ (1926-1927), Kuzey Cephe ve Giriş Bölümü

4.5.5.1.Tarihçe: Yapının tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte inşa tarihinin 1926 veya 1927 olduğu ileri sürülmektedir¹⁰³. Yapı Karabük Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 18.02.2006 tarihinde tescil edilerek koruma altına alınmıştır. Yapı zamanla içinde insanların yaşamamasından dolayı harabe ve virane hal almaya başlamıştır.

¹⁰³Bkz. K. Coşkun, S. Başar, a.g.e. , s. 149.

4.5.5.2. Plan, Giriş ve Cepheler

4.5.5.2.1. Plan ve Girişler: Yapı dikdörtgen bir alan üzerine inşa edilmiştir. Yapı tamamen tuğla malzeme ve arasına yerleştirilen ahşap hatıllarla inşa edilmiştir. Yapı zemin üzeri iki katlıdır. Tuğla malzemelerin üzeri harç ile sıvanmıştır. Yapıya giriş kuzey cepheden ve doğudan sağlanmaktadır. Yapının kuzeydeki girişi ana girişidir. Doğudaki girişi ise ardiye bölümüne ve kömürlük kısımlarına geçişleri sağlayan açıklıklar vardır. Konutun üzeri sundurma çatı ile örtülüdür. Yapının her cephesinde çok sayıda pencere açıklıkları bulunmaktadır. Yapının çatısının saçak altlarında kademeli silme şeridi yer almaktadır.

4.5.5.2.2. Kuzey Cephe: Konutun kuzey cephesinde zemin katta ve birinci katta pencere açıklıkları hareketliliği sağlayan en önemli öğelerdir. Bu pencerelerden zemin kat cephedekiler basık kemerli basit formdadırlar. Birinci kattakiler ise tamamen dikdörtgen formludur. Pencereler duvarda çökertme şeklindeki bir uygulama içerisine yerleştirilmiştir. Zemin ve birinci kat pencere açıklıkları kaldırmalı doğramalar ile kapatılmıştır. Zemin kat cephesini ortalayan bölümde ana giriş kapısı bulunmaktadır. Kapının üstünde yuvarlak kemerli düzenleme bulunmaktadır. Kapının doğu ve batı taraflarında birer tane pencere yer almaktadır. Pencerelerde demir parmaklıklar bulunmaktadır. Cephe duvarının üzeri mor renk boya ile badana yapılmıştır. Cephede kademeli silmeleri ile kat araları belirginleştirilmiştir. Ana giriş kapısı sokağa direkt olarak açılmaktadır. Ana giriş kapısının üzerinde dikdörtgen çerçeve içerisinde vurgulanmış olan balkon kapısı yer almaktadır. Balkon kapısının üst iki köşesinde ay ve yıldız motiflerinin işlenmesi görülmektedir. Bu bezeme kabartma olarak yapılmış vaziyettedir. Buradan dışarı taşınmış demir malzemeden yapılmış olan balkon vardır. Çatı saçak altlarında kademeli silme şeridi bulunmaktadır.

Resim 71: ZONGULDAK DEVREK İLÇESİ II NOLU KONUT, İsmetpaşa Mahallesi, Candan Sokak, Ada: 58, Parsel: 11, CUMHURİYET DÖNEMİ (1926-1927), Doğu Cephe

4.5.5.2.3.Doğu Cephe: Yapının bu cephesinde yine pencereler yoğunluk kazanmaktadır. Ayrıca bu cephenin güney köşesinde dışarı taşkın olarak yapılmış tuvalet ve banyo olan bir uygulama mevcuttur. Bu uygulamanın cephesinde de pencere açıklıkları vardır. Zemin katta tek pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu pencere dikdörtgen bir çerçeve içerisinde yer almaktadır. İki kat arasında kademeli kat silmesi bulunmaktadır. Birinci katın doğu cephesinde üç pencere açıklığı yer almaktadır. Bu kat pencereleri zemin kat penceresine göre daha dar ve uzun tutularak yapılmıştır. Pencereler duvarda çökertme şeklindeki bir uygulama içerisine yerleştirilmiştir. Cephe boyunca çatının saçak altında kademeli silme düzenlemesi bulunmaktadır. Günümüzde cephenin durumu oldukça kötü vaziyettedir. Doğu cephenin kuzey köşesinde izleri kalmış olan kabartma bir süsleme ögesi yer almaktadır.

Resim 72: ZONGULDAK DEVREK İLÇESİ II NOLU KONUT, İsmetpaşa Mahallesi, Candan Sokak, Ada: 58, Parsel: 11, CUMHURİYET DÖNEMİ (1926-1927), Batı Cephe

4.5.5.2.4.Batı Cephe: Yapının batı cephe duvarındaki pencereler dar ve uzun formdadırlar. Zemin kat pencereleri diğer cephelerdeki gibi uygulanmıştır. Basık kemerli, dörtgen çerçeveye sahiptirler. Yapının zemin kat ile birinci kat arasında kat silmesi kademeli olarak uygulanmıştır. Üst kat pencerelerinin güneyinde demir oluşumlu balkon vardır. Korkulukları da aynı şekilde demirden yapılmış ve geniş bölümünde geometrik süslemelere sahiptir. En üstte saçak altında kademeli silme şeridi cepheyi boydan boya dolaşmaktadır.

5.Zonguldak Dini ve Sivil Mimari Yapılarda Genel Değerlendirme ve Sonuç

Yapılan çalışmada Zonguldak'ta yer alan yapıların geleneksel karakter özellikleri incelenmiştir. Zonguldak ilk kurulduğu zamanlarda fazla bir nüfusa sahip değildi. Zonguldak'ta ilk nüfus koloniler şeklindeydi. Bu koloniler de deniz ticareti ile uğraşmaktaydılar. Zonguldak tarihi boyunca sahip olduğu kimliğine sahip çıkamamış durumundadır. Zonguldak Osmanlı Devleti'nin elindeyken kentsel kimliğine sahip olabilmıştır. Özellikle Ereğli bölgesinin Osmanlı gemilerinin yelken ihtiyacını karşılaması ile yörenin önemi artmıştır. Bölgenin nüfusu 16. Yüzyıla kadar artış göstermişti. Artık nüfus 19. Yüzyıl ortalarına kadar artış gösterememiştir. 1848'de Ereğli'de Uzun Mehmet tarafından bulunan taşkömürü ile şehrin kaderi ve kimliği değişmiştir. Bu yüzyıl içinde sanayi devrimini gerçekleştirmiş olan devletler sömürge arayışı içindeydiler. Sanayi devriminin de hammaddesi olan kömürü temin etmeye çalışan emperyal devletler bölgenin önemini keşfederek burada çalışmalarına başlamıştı. Bu ülkeler burada kömürü çıkarmak amacıyla devlet iznini de alarak kurumsal olarak sömürge faaliyetlerine de başlamış oldular. Ayrıca bu devletler kendi milletlerinden olan insanları yörede açtıkları maden ocaklarına yakın yerlere yerleştirmişlerdir. 1920'li yılların sonuna kadar nüfusun büyük çoğunluğunu bu milletlerden olan cemaatler oluşturmaktaydı. Bu insanlar sadece ticaret yapmalarının yanında kendi ulusal kimliklerini yansıtan mimari faaliyetlerde de bulunmuşlardır. Hristiyan milletten olanlar Ereğli ve Kozlu'da kilise yaptırmışlardır. Zonguldak coğrafi olarak ılıman iklime sahiptir. Bu iklimde her mevsim yağış almasından dolayı bölgenin bitki örtüsü orman olmuştur. Ormanın bölgenin yüzölçümünde büyük bir orana sahiptir. Yapılan mimari örneklerinde yapı malzemesinin ana öğesini oluşturmuştur.

İncelen yapılarda genel özelliklerin en başında ahşap malzeme kullanımı dikkat çekmektedir. Dini yapılar içerisinde üç adet cami ve bir tane kilise incelenmiştir. Bunlardan Ereğli ilçesinde yer alan Orhan Gazi Cami ilk yapıldığında kilise olmasından dolayı büyük önem arz etmektedir. Caminin iç dekorasyonunda ahşap malzemenin kullanımının en olgun özellikleri görülebilmektedir. Bu camide ve Devrek Yeni Cami'deki ahşap minberler birbirine benzememektedirler. Devrek'teki caminin içinde kullanılan gizli kubbe uygulamasını Doğu Karadeniz yöresindeki örneklerde de görebiliriz. Bu kubbenin oturduğu ahşap destekler ve kadınlar mahfilinin de taşındığı ahşap destekler Ankara Arslanhane Camisini hatırlatmaktadır. Bu yapıların üstleri de ahşap iskeletli sundurma çatı ile örtülmüştür. Ahşap destekli çatıların üzerinde marsilya tipindeki kiremitler ile kaplanmıştır. Kozlu beldesinde yer alan ve günümüze çok yakın bir tarihte inşa edilen Aziziye Cami eski yapılara gönderme yapmaktadır. Caminin planı daha önceleri Mimar Sinan tarafından tasarlanan Manisa Muradiye Cami ve İstanbul Üsküdar Mihrimah Sultan Camilerini akla getirmektedir. Son cemaat yerinin ana mekândan daha alçak kotta yapılması Mimar Sinan'dan itibaren Osmanlı camilerinin vazgeçilmez özelliklerindendir. Tüm birimlerinin kubbe ile örtülü olması yine Osmanlı'nın özelliklerindendir. Ana mekânı örten kubbe etrafında gelişen kurulum ile cami Klasik Osmanlı Mimari örneklerinden Kılıç Ali Paşa Camini hatırlatmaktadır. Aziziye Caminin iç dekorasyonunda süslemeler oldukça yoğundur. Bu süslemeler bitkisel, dini yazı ve geometrik karakterdedir. Bu bezeme üslubunu yörede yer alan diğer yapılarda da görülebilir. Bu yapı 1951'de inşa edilmiştir. Bu tarihte ülkemizde II. Ulusal Mimarlık üslubunun gelişimini tamamladığı ve son örneklerinin görüldüğü zamandır. Bu mimarlık üslubunda eski Osmanlı camilerinin karakteristik ve vazgeçilmez özellikleri kullanılarak yeni yapıların inşasına başlanmıştır. Bu konuyu ayrıntılı olarak anlatan Metin Sözen, bu mimarlık üslubunu yeni Türkiye'nin ulusal bir kimlik kazanmaya çalıştığını ifade etmektedir. Yapıda kesme taş malzeme kullanımı da dikkat çeken özelliktir.

Merkeze bağlı belde olan Kozlu'da 19. Yüzyıla tarihlendirilen bir kilise kalıntısı bulunmaktadır. Kilise maden ocağının yakınlarındadır. Buraya daha önceleri hâkim konumda bulunan Hristiyan cemaat dininin yaşayabilmek için de bu binayı yapmıştı. Yapının inşa malzemesi bölgenin fiziki yapısından elde edilen kırma taşlardan elde edilmiştir. Yapının tek nefli olması birçok Anadolu kilisesinde görülebilir. Yapının ayrıcalığını oluşturan çatı altındaki ahşap kubbe kurulumu bölgenin camilerinde yer almaktadır.

Zonguldak sivil mimari örnekleri açısından zengin uygulamalara sahiptir. Bu zengin uygulamalar arasında yöreye özgü kurgulamalarda mevcuttur. Bunlar arasında kömür yükleme iskelesi ve lavuar tesisi gelmektedir. Bu yapıların Türkiye’de başka örneklerine rastlanmamaktadır. Bunların genel özellikleri arasında taş ve tuğla malzemenin inşa sırasında kullanılmaları, kömür sanayine hizmet etmeleri açısından aynı niteliklere sahiptirler. Ereğli ilçesinde yer alan hamam örneği içerdiği bölümler ile Anadolu hamamlarını hatırlatır. İstanbul ve Kastamonu hamamları ile karşılaştırıldığında hamam genel hamam özelliğine sahiptir. Genel hamamlarda kadınlar ve erkekler aynı anda faydalanabilmektedirler. İnşa malzemesi olarak taş ve tuğlanın birlikte kullanımı vardır. Bu açıdan Anadolu’daki diğer örneklerle benzerlik göstermektedir. Konut mimarisine gelinecek olursa yapılar bölgesel ve diğer bölgeler ile aynı özellikler taşımaktadır. Konutlar genel olarak kırma taş ve ahşap malzemenin birlikte kullanılmasıyla inşa edilmişlerdir. Yapılar zemin üzeri bir ve zemin üzeri iki kat şeklinde düzenlenmişlerdir. Evler genelde bir yamaç üzerine yapılmıştır. Dörtgene yakın plan şemalarına sahiptirler. Yapıların en hareketli cepheleri denize bakan kuzey cepheleridir. Cephelerde plaster kullanımı yine ortak özellik oluşturmaktadır. Çatının saçak altlarında ve kat aralarında kademeli siltmeler bulunur. Yapıların avlulu olanlarında giriş kapıları sokağa bakmaktadır. Devrek ilçesindeki örneklerde yapının cephelerinde balkon uygulamaları daha fazla görülmektedir. Yapıların birçoğunda bağdadi duvar tekniğiyle yapılmışlardır. Cephe duvarları harç siva ile kaplanmıştır. Yapıların hemen tümünde ikinci bir kapı açıklığı da yer almaktadır. Bu kriterler göz önüne alındığında İzmir, Manisa gibi Batı Anadolu örnekleri akla gelmekte ve aynı özelliklere sahip yapılar bu bölgede de görülmektedir.

6.KAYNAKÇA

6.1.Kitap ve Ansiklopedik Kaynaklar

6.1.1.Kitap

Acun, Hakkı, **Manisa’da Türk Devri Yapıları**, Ankara, 1993.

Akkaya, Tayfun, **Herakleia Pontike’nin Tarihi Gelişimi ve Eski Eserleri**, Troya Yayıncılık, İstanbul 1994.

Aslanapa, Oktay, **Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2008.

Atılhan, Cevat Rıfat, **İstiklal Harbinde Sarıklı Kahramanlar**, Yaylacık Matbaası İstanbul, 1967.

Aygün, Tahsin, **Karadeniz Ereğlisi Tarihi**, Ankara, 1960.

Cumhuriyetin Onuncu Yılında Zonguldak, Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Zonguldak 1933.

Çakmak, Canan, **Tire Hamamları**, Ankara, 2002.

Çiladır, Sina, **Zonguldak Havzasında Emperyalizm 1848-1940**, Aydınlık Yayınları, Ankara, 1974.

Çobanoğlu, Aysun, **Zonguldak İl Merkezinin Kültürel Yapısı**, Zonguldak 2000.

Coşkun ,K., Başar,S., **Zonguldak Kültür Envanteri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, , Ankara 2010.

Eldem, Sedat Hakkı, **Türk Evi Plan Tipleri**, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1972.

Evren, M., **Türk Evinde Çıkma**, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1959.

Günay, Reha, **Mimar Sinan ve Eserleri**, İstanbul, 2002.

Günay, Reha, **Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri**, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 1998.

Hasol, Doğan, **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, İstanbul 1990.

Kafesçioğlu, Ruhi, **Kuzey-Batı Anadolu’da Ahşap Ev Yapıları**, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1955.

Karpuz, Haşim, **Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1984.

Konyalı, İbrahim Hakkı, **Mimar Koca Sinan’ın Eserleri**, İstanbul, 1950.

Kuban, Doğan, **100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 2000.

Mango, Cyril, **Bizans Mimarisi**, Ankara, 2006.

Naim, Ahmet, **Zonguldak Havzası Uzun Mehmet'ten Bugüne Kadar**, İstanbul, 1934.

OĞUZ, M. Öcal, METİN, Ezgi, MORMENEKŞE, Fatih, **TÜRKİYE’DE 2003 YILINDA YAŞAYAN GELENEKSEL MİMARİ**, GAZİ ÜNİVERSİTESİ TÜRK HALKBİLİMİ ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ YAYINLARI: 10, Ankara 2007.

Ostrogorsky, Georg, **Bizans Devleti Tarihi** (Çeviren: Fikret Işıltan), Türk Tarihi Kurumu Yayınları, İstanbul 1999 (5.Basım).

Önge, Yılmaz, **Anadolu'da XII-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları**, Ankara, 1995.

Özeken, Ahmet Ali, **Ereğli Kömür Havzası Tarihi Üzerinde Bir Deneme 1848-1940**, Kenan Matbaası, İstanbul, 1944.

Özköse, Aysun, **Ahşap Kültürü Anadolu'nun Ahşap Evleri**, Ankara, 2001.

Sarıkoyuncu, Ali, **Milli Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.

Sözen, Metin, **Anadolu Kentleri**, Doku Yayınevi, İstanbul, 1971.

Sözen, Metin, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1984.

Sözen, Metin, **Türklerde Ev Kültürü**, Doğan Kitap, İstanbul, 1998.

Sözen, Metin,- Eruzun, Cengiz, **Anadolu'da Ev ve İnsan**, Emlak Bankası Yayınları, İstanbul, 1996.

Turan, Ayten, **Türkiye'de Halk İlacı Araştırmaları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.

Yetkin, Suut Kemal, **Mimar Sinan'ın Eserlerinden Manisa Muradiye Cami**, İstanbul, 1940.

Zonguldak İl Çevre Durum Raporu, Zonguldak Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Zonguldak, 2006.

Zonguldak 1973 İl Tanıtım Yıllığı, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1973.

21 Haziran, Zonguldak'ın Milli İdareye Kavuştuğu Günün 15'inci Yıldönümü, Zonguldak Halkevi yayını, Karaelmas Basımevi 1937.

6.1.2.Ansiklopedik Kaynaklar

Arseven, C.E., "Ev" maddesi, **Sanat Ansiklopedisi**, C. I, İstanbul 1983, s. 546.

Arseven, C.E., "Hamam" maddesi, **Sanat Ansiklopedisi**, Cilt:2, İstanbul, 1983, s. 678 -689.

Eyice, Semavi , "İstanbul Minareleri", **Türk San'atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, İstanbul 1963, C. I. , s. 49.

ÖGEL, Bahaeddin., **"Türklerde Ev Kültürü"**, Türk Kültür Tarihine Giriş, C.3, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.

ÜLGEN, A. S., "Hamam" maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt:5, İstanbul, 1977, s.175.

6.2.Tezler

Öröklü, Tuba, “Karadeniz Ereğli Akarca Mahallesiinin Konut Dokusunun İncelenmesi”, **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, M. S. G.S. Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2003.

Öztürk, Fatma, Manisa Muradiye Camii Süslemeleri, **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2008.

6.3.İnternet Kaynakları

<http://www.dha.com.tr/haberdetay.asp?tarih=02.11.2011&Newsid=128490&Categoryid=1>

<http://tdkterim.gov.tr/?kelime=musluk&kategori=terim&hng=md>

<http://tdkterim.gov.tr/?kelime=%FEad%FDrvan&kategori=terim&hng=md>

http://zonguldakgundem.com/haber_detay.asp?haberID=455

6.4. Süreli Yayınlar

Akın, Emine Saka, Özen, Hamiyet, “Tokat Geleneksel Evlerinin Beyhamam ve Beysokak Örneğinde İncelenmesi”, **The Black Sea Journal of Social Sciences**, Yıl: 2, Sayı: 2, Bahar: 2010, s. 170-174.

ALİOĞLU, E. Füsün; KÖROĞLU, Nil, “MİMAR SİNAN CAMİLERİNDE MODÜLER SİSTEM”, **Sigma 3 (Özel Sayı)**, İstanbul 2011, s. 331-340.

Bozer, Rüstem, “Sinan Eserlerinde Ahşap İşçiliği”, **VI. Vakıf Haftası Kitabı**, İstanbul, 1989, s. 328.

Duymaz, Abdullah Şevki, “XIX. Yüzyılda Samsun’un Kentsel Gelişimine Dair Birkaç Mimari Örnek”, **Geçmişten Geleceğe Samsun**, Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2006, s.449–462.

Eyice, Semavi, “İznik’te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme”, **Tarih Dergisi**, II, İstanbul, 1960, s. 99-120.

Karadeniz, Vedat, Çelikoğlu, Şaban, “Kömür Üretimine Bağlı Olarak Kurulmuş Bir Liman: Zonguldak Limanı”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, C. 15, Sayı: 24, Atatürk Üniversitesi 2008, s. 157-176.

Kuran, Aptullah, “Üsküdar’da Mihrimah Sultan Külliyesi”, **Boğaziçi Üniversitesi Dergisi**, İstanbul 1975, Sayı 3, s. 43-72.

Sarıkoymuncu, Ali, “Zonguldak ve Çevresinde Müdafaa-i Hukuk Çalışmaları”, **Yayını Bilinmiyor**, s. 27.

Yalçın, S. , “Batı Karadeniz Bölümü (Sakarya-Filyos Kesimi) Bitki Örtüsünün Coğrafi Dağılışı”, **Coğrafya Dergisi**, İstanbul 1985, s.60-63.

6.5.Bildiriler

Akdemir, M. Zafer, Korkmaz, Ezgi, “Geleneksel Konut Dokularında Malzemenin Çatı ve Cephe Kuruluşuna Etkileri: Batı Karadeniz Bölgesi Örneği”, **5. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu 15 -16 Nisan 2010**, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Tınaztepe yerleşkesi Buca – İzmir, s. 4-7.

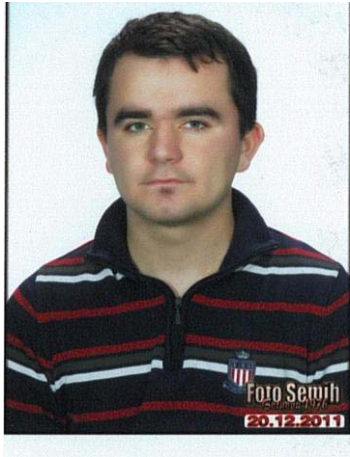
Arioğlu, E.,Yılmaz, A.O. “Dünyada Taşkömürü Madenciliğine Genel Bakış ve Zonguldak Taşkömürü Havzasının Değerlendirilmesi”, **Türkiye 13. Kömür Kongresi Bildiriler Kitabı**, Haziran2002 Zonguldak, s. 425-449.

Erpi, Feyyaz, “Sosyo-Kültürel Yapının Yerel Konut Mimarisindeki Yansıması üzerine Kıyaslamalı Üç Örnek: Anadolu’daki Türk, Rum ve Levanten Konut Mimarileri”, **Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri, (Konya:5-7 Mart 1990)**, Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Bakanlığı ve Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü, s. 73-83.

Eruzun, C. , “Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Halk Mimarisi”, **11-13 Nisan 1973 Etnografya ve Bilimsel Filmler Sempozyumu**, İstanbul, 1973, s.29-30.

Kızgut, Sait, Çuhadaroğlu, Dilek, Toroğlu, İhsan, Samanlı, Selçuk, Barış, Kemal, Pilevneli, Cengiz, “Zonguldak Merkez Lavuarında Metalürjik Kömür Hazırlamaya Yönelik İyileştirme Çabaları”, **Türkiye 14. Kömür Kongresi Bildiriler Kitabı**, 02-04 Haziran2004 Zonguldak, s. 374-378.

7. Yazar Hakkında

1988 yılında Zonguldak’ın Devrek ilçesinde doğdu. 2000 yılında Pirireis İlköğretim Okulu’nda ilkokulu okudu. Sonra 2002 tarihinde İsmet İnönü İlköğretim Okulu’nda ortaokul eğitimini tamamladı. 2002 yılında aynı ilin merkeze bağlı beldesinde yer alan Kilimli Lisesi’nde lise eğitimine başladı ve 2005 yılında bu okuldan mezun oldu. Lise eğitiminden sonra bir süre farklı iş dallarında çalıştı. 2008 yılında ÖSS sınavından geçerli puan alarak Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü’nü kazandı. Yazar halen bu bölümde üçüncü sınıf öğrencisidir.